

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiæ Augustæ Scriptores VI

Ælius Spartianus. Vulc. Gallicanus. Julius Capitolinus. Trebell. Pollio. Ælius
Lampridius. Flavius Vopiscus

Spartianus, Aelius

Lugduni Batavorum, 1671

Flavii Vopisci Syracusii Carinus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51232)

FLAVII VOPISCI SYRACUSII

CARINUS.

CARINUS homo omnium contaminatissimus, 16
 adulter, frequens corruptor juventutis (pudet
 dicere quod in literas Onesimus retulit) 4 ipse quoque
 male usus genio sexus sui. Hic quum Cæsar decretis
 sibi Galliis atque Italia, Illyrico, Hispaniis ac Bri-
 tanniis & Africa, relictus à patre Cæsarianum teneret
 imperium, sed ea lege ut omnia faceret quæ Augusti
 faciunt, enormibus se vitiis & ingenti foeditate macu-
 lavit. 5 Amicos optimos quosque relegavit: pessimum
 quen-

GASAU BONUS.

1 FLAVII VOPISCI SYRACUSII.]
 Tollenda hæc isto loco, ut ante mo-
 nuimus.

2 CARINUS homo omnium contamina-
 tissimus, adulter, fr.] Idem est judi-
 cium de Carini moribus apud omnes
 historicos: fuisse omni genere luxus
 perditum, crudelem etiam, & super-
 bum. Quare disertissimus scriptor
 Synesius, qui in elegantissima & gra-
 vissima oratione De regno Carinum
 laudat ut principem sobrium, mode-
 ratum, & magni exempli, sine con-
 troversia falsus est: Carinum enim
 nominat quem debuerat Carum.
 quod manifestissimum est è principio
 ejus narrationis. Ait enim accidisse
 illa cum imperator in expeditione
 Persica versaretur: quam obiisse con-
 stat Carum patrem cum Numeriano
 filio, non Carinum qui statim à pa-
 tre destinatus fuit in Gallias.

3 Frequens corruptor juventutis.] Ve-
 tus scriptor apud Suidam de Carino:
 παιδων & νεωτότων ὑόρως, ἀπὸ τῶ
 πωνός, ἐδὲ ὑόρως ἐνομιόσθησαν,
 ἀλλὰ ἡ ἰσχυρότερη αὐτῶν καὶ ἀσχετοῦ

τοιαύτω ἀμαρτῆσιν.

4 Ipse quoque male usus genio sexus sui.]
 Id est sexu suo. amat Vopiscus simi-
 les periphrases.

SALMASIUS.

3 Adulter, frequens corruptor juven-
 tutis.] Vetus editio aliter distinguit:
 adulter frequens, corruptor juventutis. se-
 quor vulgatam distinctionem.

4 Ipse quoque male usus genio sexus
 sui.] Græci ὠραὴν πωλεῖν dicunt, qui
 genio sexus sui male utuntur. genius,
 est ἡ ὠρα. unde genialis, ὠραῖος.

5 Amicos optimos quosque relegavit.]
 Omisit Vopiscus, quod alii non ta-
 cuerunt, insigne crudelis animi, &
 vindictæ cupidi signum in Carino,
 quod eos qui ipsum olim pueri pue-
 rum in scholis lusissent, ac derisif-
 sent, non dimiserit inultos. Joannes
 Antiochenis: Καθὲν ὠμότη-
 λω ὅς καὶ τὰς ποτὲ ἐν τῷ παιδοδουλειᾷ
 σκώψαντες εἰς αὐτὸν ἠμύσαν. Au-
 relius Victor: condiscipulis quoque qui
 eum in auditorio verbi fatigatione taxave-
 runt, perniciosus fuit. ubi notandum
 fatigationem posuisse ἀλλή τ' σκώμα-
 τος.

quenque elegit aut tenuit: 'præfectum urbi unum ex

can-

τ. nam & *fatigare* simpliciter & absolute dicebant, pro maledictis, & conviciis incessere, vel jocos vexare. vetus Juvenalis interpres ad illud,

— & salibus risum morisse facetus.

id est *facetis* urbis abundans, id est *urbanus*: id est qui solebas in conviciis jocos omnes *fatigare*. sed & *fatigare* simpliciter pro *jocari*, & *ludere*. Severus Sulpitius in *Dialogis*: *facis*, inquit, *Sulpici*, tuo more qui nullam occasionem si qua tibi porrecta fuerit, omittis quin nos edacitatis *fatiges*. & paulo post: sed *super sedendum* est ne Gallus sese existimet *fatigari*. hinc *fatigatio*, τὸ σκώμαξον apud eundem: tum ille sicut est *verecundissimus*, aliquantulum *erubescens* dum *fatigationem* meam accepit. Valerianus *Homelia vi*. otiosa verba sunt *figurata convitia*, *stulta fatigatione composita*, *dulcibus*, ut aliqui putant, sed multis *accincta plagis*, ac *mortiferis insuper armata suppliciis*. nam quamvis *letitiam excitent*, *odia tamen frequenter indicunt*. quem locum nobis suggestit *optimus Juretus noster*. *fatigare* igitur est *ludere* vel *jocari*, quod *tangere* etiam & *taxare* dixerunt Latini. Donatus ad illud *Comici*,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio.

tetigerim, inquit, *luserim*, *fatigaverim*. nam *tangere* cum multa, tum etiam hoc significat. Hinc etiam Græci eodem sensu videntur *usurpasse*. inde ὀδύνη, urbanus, & *facetus*, & qui in jocos & responsis argutus est. Polybius de Philippo: ἡ γὰρ ὀδύνη τῆς αἰσῆς τὸ μέγιστον ὀδύνην πεφυκὸς αἰσῆς τὸ ἀσχετόν ἐστιν ἀνθρώπων. Aristophani veteres Critici τὸ ὀδύνην tribuunt. hoc est, τὸ αἰσῆς τῆς σκώμαξον ὀδύνην. *taxare* Latinis idem quod *tangere*, hoc est *jocis*, & *maledictis fatigare*. hinc *taxatores* scenici olim dicebantur, quod alter alterum *maledictis tangerent*. *taxare*

autem *inclinatum* à veteri verbo *tango*, pro *tango*, *tetigi*, *taxum*, & *tactum*. ut à *figo*, *fixum* & *factum*. à *veho*, *ve-xum*, & *vectum*. inde *vexare*, & *ve-ctare*. *necto*, *noxum*, & *nectum*. & similia sexcenta. sic *taxare* idem quod *tangere*, nam & à verbo *tango* inflexum est. *taxare* vero pro *æstimare*, & *pretium ponere*, ut *diversæ significationis*, sic *diversæ etiam originationis* est. à verbo enim Græco τήνω deductum est. τήνω, τήνω, & inde Latinum *taxo*, & *taxare*. sic *μαλάττω*, *μαλάξω*, & inde *malaxare*. *φυλάττω*, *φυλάξω*, *phylaxare*. hinc *phylaxatores*, *custodes*. *χαράττω*, *χαράξω*, *charaxare*. *κἀμπύω*, *κἀμψω*, *campfare*. *παύω*, *παύσω*, *pausare*. *μύω*, *μύσω*, *mysare*. sed hæc alibi. *tangere* igitur, & *taxare*, quod à *tango* venit, & *fatigare*, idem significant. *fatigare* apud *Virgilium* pro *increpare*:

— sociosque fatigat.

& *boves fatigare*, apud eundem, pro *stimulis increpare*, & *agitare*.

— versaque juvencum

Terga fatigamus hasta.

hinc *fatigare* *jocis* aliquem pro *laccessere*, & *mordere*. quod postea *fatigare* absolute dixerunt.

CASAUBONUS.

I Præfectum Urbi unum ex cancellariis suis fecit: quo scædiu nec cogitari potuit aliquando nec dici. Scribendum, quo scædiu nil nec cog. deest enim aliquid implendæ sententiæ. possis etiam scribere, quo scædiu nec cogitari potuit aliquid aliquando, nec d. omissiones hoc genus frequentissimæ sunt. Duplex autem ex his verbis scæditas intelligenda: in persona; quia non dubium est spurcissimis moribus fuisse hunc Carini cancellarium, quem tantopere ipse amaret. altera scæditas in re ipsa & conditione personæ nam præfectura urbis dignitas fuit summa. in lege prima Cod. De præf. præf. vel

rel urb. ajunt imperatores praefectum Urbi & praefectum prat. ac magistrum equitum ac peditum, pares atque indilcretas esse dignitates: constat vero praefecturae pratorianae potestatem regis proximam fuisse: ut jure dixerit Eunapius eam esse βασιλείων ἀποφύρα. atqui praefectus Urbi in nonnullis etiam supra praefectum ipsum pratorii fuit. princeps enim quodammodo senatus erat, sedebatque in curia ante patricos, consules, consulares, praefectum prat. magistrum militum & ceteros illustres, ut est in Novella LXXII. itaque lege tertia Cod. de praef. Ur. *praefectura Urbis, inquit Imp. cunctis quae intra Urbem sunt antecellat dignitatibus.* At cancellariorum ea aetate non dicam mediocri, sed omnino nulla erat dignitas. neque enim publici muneris adhuc id fuit nomen, verum ministerii in aulis principum & aliorum procedum. Erat moris ut principum & magistratuum secreta, (ita vocarunt loca ubi de negotiis pro ratione muneris quisque sui tractaturi conveniebant) in aditu primo vela, & deinde cancellos haberent: Graeci hos vocant, κισκλίδας, δρυφάκτας, Polybius historia xv. ἴσους δρυφωτῶς ἀφ' ἡμεῶν, ut & Cassiodorus, *fenestras januas.* qui vela servabant, *velarii* dicti: ut in veteri lapide, VELARII. DE. DOMV. AVG. qui cancellos, *cancellarii.* vox non admodum antiqua, nec multo ante Vopisci tempora cepta usurpari: nam in Digestis nullam cancellarium mentionem factam invenio: nisi fallit me tamen memoria: in Codicis vero titulo De assessoribus, & alibi, *ministerium cancellariorum* sapius leges. id vero cujusmodi fuerit luculenter describit Agathias. narrat ille libro primo, Narsen ducem Justiniani, qui in Italia contra Gothos bellum gerebat, Ravennam aliquando venisse, solis famulis suis comitatum ac satellitibus, & iis, inquit, ὅσοι τ' ἀρχῆς αὐτῶν ὑπάρει) ἐτόχανον ὄντες, οἱ δὴ τὰ δρχαία ἐπεφράγιστο, τ' ἀλλης ἀγομίας πέρα, κ' ὅπως μὴ χυδῶ

ἀπα(ι τοῖς βαλομύοις ὡς αὐτὸν εἰσπητία εἶη· τέτες ἢ ἔθθ. Ρωμαίοις ἐκ τ' κισκλίδων ἐπονομαζέειν κ' τ' ἐν τῆ τοῖς ἐπιμελείας, vides appellari ὑπηρέτας & ministros τ' ἀρχῆς: praecipuumque fuisse eorum munus, ut ad cancellos haerent, admissiones curarent, & ne quid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur, prospicerent. Simillimum munus hodie in curia eorum qui *huissiers* sive ostiarii dicuntur. quare etiam ut re, sic & nomine conveniunt, quod acceperunt hi ab ostio, illi à cancellis, quae pro ostio erant. Haec prima institutio & munus antiquissimum cancellariorum: ut non sine gravi causa pronuntiet hic Vopiscus rem indignam & foedam fuisse, quod Carinus unum è suis cancellariis in illustrissimo loco Reip. collocasset: quod quid aliud erat quam veteris comediae proverbium tollere?

ὁ νῦν μὲν εἰς, αὐριον δ' ὑπερρέζας.

Accessit postea aliquid dignitatis huic generi hominum, sed multo post Carini & Vopisci tempora. nam Cassiodorus in formula cancellariatus libro xi. sic munus hoc describit, ut appareat ipsius aetate cancellarium, non ut olim ostiarii solum munus sustinuisse, verum ex parte etiam eorum qui hodie in aulis principum à secretis nominantur, & à libellis supplicibus: adhuc tamen, ut ibi dicitur, *fores tenebat & claustra patentia:* adhuc, *judicum iussimibus obsecundabat.* Sic passim apud scriptores citimae vetustatis leges fuisse in obsequiis imperatorum, regum, & majorum utriusque imperii magistratuum cancellarios, quorum ministerio varie utebantur. Sed de his plura discere est è lucubrationibus praestantissimorum virorum Jacobi Cujacii & Petri Pithœi. Cum in his essem, commodum affertur mihi musteus adhuc liber pantosophomastigis illius magistelli, de quo jam ante mentionem fecimus. promittebat libri index emendationes & interpretationes sci-

licet

licet novas vitæ Titi Suetonianæ. et si genus scriptorum hominis suo iudicio doctissimi satis noram; inspicio tamen & avidus emendationes istas aut explicationes novas quæro, quarum causa precipitanda ejus libri editio fuerit.

Μή τις κύνδ' αἰροῖτο βαλῶν, ὃ ᾗ δ' ἄπειρο ἔλθοι.

quid quæris? non omnino frustra fui: nam etsi quod ad rem faceret inveni plane nihil boni, quod non aliis prius esset dictum; quædam tamen nova profus mihi esse inventa, non nego, atque ultro etiam profiteor. Novum mihi, Strabonis locum emendari, qui emendationis non eger: nam falsissimum est inferendam esse vocem παύμων, quam nec scripta manu exemplaria, quæ iste nulla unquam, ne per somnium quidem vidit, agnoscunt, neque sententia desiderat. at qui hæc falso credita emendatio tanti visa auctori suo, ut extra ordinem, in ipso vestibulo eam collocarit. hæc laurus illius postes ornat: hoc illi ἄρχοντος ἔργα ἀποσωπον τηλικούτων. Sed quæ ratio hujus consilii fuerit, non ignorant, qui norunt cumque hominis mores. nam aliorum juveniles in nobilissimum illum scriptorem curæ huic sunt ἀλγηδὼν ὀφθαλμῶν, & quod Themistocli Miltiadis τροπα. nunc istam subtilissimam emendationem leget nemo, quin aliorum omnium vigilias fastidiat, & de locuplete penu omniscii magistri mira omnia sibi promittat. Euge vir subtilissime! hoc nempe est,

Πόλλ' εἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἔχιν' ἐν μέσσοις.

Novum mihi potuisse huic probari partitionem librorum Suetonii in libros octo, quam in editione nostra Suidæ auctoritate freti instituimus. hoc quia scimus docti & recti iudicii viris probatum, placere isti potuisse miramur atque adeo indignamur. Sed quod ait, ex Suida & Lampridio factam esse hanc partitionem, vigilans hoc scripsit an somnians? nam de Lampridio somnium merum est.

somnium item est, & quidem ægrorantis non corpore, sed animo, quæ ibidem subjicitur de consilio Suetonii ex Suidæ verbis divinat. Novum mihi, patrem Vespasianum fuisse dictum, amorem ac delicias generis humani. quam hariolationem omnes antiqui historici ridiculam esse dum tacent clamant. quæ autem ad illam locum adnotantur, partim ex Animadversionibus sunt descripta ad verbum, ut fere quicquid boni in illa farragine: partim vere sunt illius; falsa enim sunt & κακηθείας γέμα; atque uno verbo, ἔπειρος τὸ παιδίον. Suidam laudat qui illa, delicia humani generis vertit τρυφῶν ἢ ἀνθρωπίνης γούρας. audiamus magistrum. ad Latini verbi, inquit, significatum proxime accessit. rem magnam nos docet: nam ante illum nesciebamus τρυφῶν esse delicias. simile est quod Plutarchi locum emendat, cujus verba descriptit ex Animadversionum libro secundo, ubi totidem literis habetur. in loco Sophronii stupendam Græcarum literarum imperitiam suam pari malignitate junctam prodit manifestissime. Scripseramus videri Sophronium depravatis codicibus usum, qui hæc verba Hieronymi, Antonium autem in deliciis habuisse Casus Hadrianus scribitur, sic venterit, ἢ δὲ Ἀντωνίου τῷ μεγάλῳ ἢ ἀδελφικῶν ἐχρησέναι Ἀδελφικῶν πνεύματι συγγεγραφοῦν. hujus observatiuncula si isti venisset in mentem, vera haut dubie esset: nunc quia ab alio proficiscitur, vera non est. quid igitur novi affert? scilicet scripsisse Sophronium ἢ ἀδελφικῶν: adeoque infeliciter in Græcis literis ostendit se institutum, ut putet Græcam orationem futuram, si illa, in deliciis habuisse vertantur, ἐν τῷ μεγάλῳ ἢ ἀδελφικῶν ἐχρησέναι. Novum mihi est, defendi apud Suetonium libri primi capite iv. hanc lectionem, Eloquentia militari. Quare, quæ inepra scriptura nisi κερυδαυκῶσιν aut φαρμακῶσιν probari non potest. sed omnia isti improba, quæ exquisitoris iudicii vixi aut inven-

runt

runt aut approbaverint. quod enim ait, non ibi agi de militari virtute Cæsaris; ei objectioni abunde satisfactum in Animadversionibus. eloquentiam vero Cæsaris militarem appellare, *μωρὴ Φαῖς ἀδὲ βυλα*. scilicet nescivit M. Tullius de stilo & dictione Cæsaris recte judicare. sed novus hic eloquentiæ professor Ciceronem facit non tanti: quem alibi *scurram* & *minum*, quæ ejus modestia est, appellat: neque oratorem, sed *scurritem dicentarium*. Oro te, hæc sunt sani hominis verba, an furentis Orbili *μερεθυστῆρα ῥήματα*? Sed pergamus: imo vero ne ulterius pergamus: nam si castigare velim omnes ejus libelli errores,

Πάρεργον ἔργα μῆζον ἀν' ἑστίοις μοι.

cætera igitur missa faciam: unum modo addam, cujus occasione natus nobis, cum minime quaereremus, omnis hic sermo est. nam & Vopisci hunc locum ibi corrumpit, & de cancellariis veteribus atque hodiernis, ea tradit quæ omnes fateantur nova. Adnotatum est à principe jurisconsultorum nostri seculi Jacobo Cujacio, Quæstorem sacri palatii eam esse, quem in aula cancellarium vocamus. hæc cum ille scriberet, non dignitates inter se comparabat: verum utriusque muneris officia ac partes spectabat. quare verissimam ejus sententiam esse, nemo negabit, qui rationes considerat, quas ille affert cur ira sentiret. neque obstat, quod hodie Cancellarii summa dignitas est; Quæstoris palatii olim modica. sunt enim res diversæ, munus ipsum & dignitas muneri attributa. Neque novum est, ut idem munus pro temporum aut locorum diversitate, plus minusve honoris secum trahat. Exemplo sunt scribæ quos vocamus hodie secretarios: horum ministerium apud Romanos vile habitum & mercenarium: apud Græcos vero magnæ olim fuit scribarum dignatio, ut in Eumene observat vetus auctor, sive

is est Cornelius Nepos, sive Æmilius Probus. Idem observabis in multis magistratibus, si mores nostros vel cum antiqua historia componas, vel cum aliarum gentium institutis. Non vidit hoc, aut si vidit, malo animo dissimulavit Margites rediivus: qui, ut ille Homericus, *ἐπίστα) πῆ πάντα, κακῶς δ' ἐπίστα) πῆ πάντα*. hic igitur ad caput vi. vitæ Titi Cujacium eo nomine suggillat. istud quidem non novum: solens enim facit. Novum illud & incredibile cujusdam stuporis argumentum; quod affirmare non erubescit. Cancellarium hodie re & nomine eundem esse cum veteris Romæ cancellario. Musas, vestram fidem! tantumne inscitia in eum potuisse cadere, qui de omnium eruditorum scriptis censuram uni sibi vindicat? Sed esto: liceat illi in literis quicquid voluerit: solus sit qui aliquid videat: unus sit *πῆ πάντα*: modo ne celsissimam hanc militiae togatæ dignitatem impune in ordinem cogat: modo ne illustrissimo Franciæ cancellario hanc insignitam eat factum injuriam, ut de summo loco ubi regis majestati proximus sedet ad cancellos secreti regii vel curiæ cum retrahat: ut fores ei tenendas committat: ut denique collegas ei, rem hæcenus inauditam, dare audeat: & quidem non unum aut alteram, sed numero prope infinitos: nam ita fuit olim; cum & principes & omnes potestate aliqua præditi in obsequiis suis plures haberent cancellarios. Tantum hunc errorem hausit acutus criticus ex verbis Casiodori perperam acceptis: quorum mentem aperiunt satis quæ ante diximus. Nicetam vero Choniatham scriptorem adeo recentem, ab eo laudari, qui de veteris Romæ ritu diserte promiserit se dicturum, stuporem nescio dicam an amentiam. Equidem lapsus ex ignoratione, nedum *ἐξ ἀκαρτερίας*, facile aliis condonamus, qui in nobis quotidie experiamur, quam sit humanum falli decipique: at veniam meretur nullam

infi-

infinita ista alios reprehendendi libido: qua scabie vix aliquis unquam mortalium æque infectus fuit, atque hic è trivio ludimagister est. De Vopisci emendatione, cuius hunc locum obtorto collo in suam sententiam trahit, quid iudicii faciendum sit, nemo expectat jam ut dicam.

SALMASIUS.

I *Præfatum urbi unum ex cancellariis suis fecit.* De cancellariis quis non aliquid dixit, aut cui non cantatus hic Hylas? tam multa sane de his jam dicta sunt, ut quædam etiam malim non dicta ab eruditissimis viris. inter quæ illud est, cancellariorum nomen vetus non esse admodum, nec multo ante Vopisci tempora coeptum usurpari. rationem hanc addunt: nullam enim in Digestis cancellariorum mentionem factam inveniri: in Codice vero, titulo *de adfessoribus iudicum*, & alibi: *ministerium cancellariorum* non raro legi. hæc ratio plane sine ratione est. an quia nulla in Digestis cancellariorum mentio, ideo Jurisconsultorum illorum ætate, è quibus Pandectæ compilatæ sunt, nulli prorsum fuere cancellarii? immo & cogniti tunc temporis *cancellarii*, quia & cancelli etiam tunc in usu fuere, quo tempore vixere Jurisconsulti, & multo ante illorum ætatem. tam verus igitur *cancellariorum* nomen, quam & cancellorum. nam *cancellarii* dicti, qui à cancellis erant, ut *velarii* qui à velis. an & *velarios* vocem non admodum antiquam esse dicemus quod nulla eorum in Digestis mentio occurrat? nulla profecto hodie *velariorum* uspiam extaret mentio, nisi eorum nobis memoriam conservasset una aut altera inscriptio vetus, quæ *velariorum domus Augustæ* meminere. atqui domus jam olim Augustæ haud minus cancellarios suos habuit quam suos *velarios*. in aliorum quoque magnatum ac principum ædibus, quæ cancellos, & vela foribus obtenta habebant, cancellariorum *velariorumque* ministerium notum & usita-

tum fuisse oportet. cancellorum *velariorumque* junctim meminit Juifconsultus leg. xli. D. de leg. i. *sed si cancelli sunt vel vela, legari poterunt.* cancellos autem in veterum ædibus, fores fuisse cancellatas, & translucidas ex lignis reticularim compositis textas nemo paulo humanior ignoret. *δικτυωδεις θυρας* Græci dicunt, hoc est *reticulatas fores*. *κιγκλιδεις* una voce ejusmodi fores iidem Græci sed veteres appellant: nam recentiores etiam *καργάδεις* & *καρφέλοθεις* vocarunt. de his foribus elegans extat Epigramma Græcum in quinto Antholog. *εις κείκελλον τ' οίκου*

*Ἦν κλείσθης μ' ἀνέσθης, ἢ ὡς οἱ-
ξῆς σὺ με κλείσθης.*

*Τοῖς εἰὼν τηρεῖν σὸν δόμον εἰ
δυνάμει.*

igitur qui ad hujusmodi cancellos stabant ostiarii, cancellarii dicebantur, ut *velarii* qui ad vela, quibus fores obtendebantur. Tertullianus in Scorpiaco: *quas mihi potestates janitricum adfermas juxta Romanam superstitionem, Carnam quamdam, & Forculum & Limentinum, quas à cancellis ordinas potestates? cancellariorum nomen ætate Tertulliani fuisse usitatum de his ministris, qui cancellos servabant, hæc ejus verba satis indicant. Carna, Forculus & Limentinus ostiorum dii fuere apud Romanos qui cardinibus, foribus, & liminibus præsidere existimabantur. hos eleganter Tertullianus *potestates janitricum*, & *potestates à cancellis* vocat. servi à cancellis, uno verbo vocabantur *cancellarii*, ut *custodarii*, qui à custodiis erant: *scriniarii*, qui à scriniis: *argentarii*, qui ab argento: *arcarii*, qui ab arca: *Bibliothecarii*, qui à Bibliothecis: *questionarii*, qui à questionibus: *cubicularii*, qui à cubiculo. cancellariorum, hoc est ostiariorum qui à cancellis erant, meminit Epitome Dionis in Severo his verbis: *ἢ αὐτὸν εἰσὶν οἱ θυρωροὶ οἱ ἐπὶ τῶν κεικλιδων μόνον εἰσεδέξαντο, εἰδὲ εἰσάσσειν εἰδὲνα αὐτῶ σιωπῆσειν.* ubi *θυρωροὶ**

οἱ ἐπὶ κισκλίδων ad verbum sunt, ostiarii ad cancellos, hoc est cancellarii. horum munus, & ministerium fuit, principem adire volentes admittere, aut repellere. κισκλίδες, sunt cancelli. Hesychius: κισκλίδες, ἵμας ὡς ἡμεῖς κισκλωαίς λέγομεν. sic cancellarii in domo Augusta fuere jam olim, ut & velarii: nec adeo recens est cancellariorum nomen, ut paulo ante Vopisci ætatem usurpari cepisse putandum sit, quemadmodum sibi persuasere doctissimi viri. nam si res ipsa, ac munus eorum ministeriumque jam antiquitus in usu notitiaque fuit, quis de nomine quin veteribus quoque cognitum fuerit, dubitabit? ex his domus suæ cancellariis, unum Carinus urbi præfectum fecit. quod valde pudendum, distuque ac cogitatu foedum visum esse tunc fuisse scribit Vopiscus, ut homo infimi loci, vilisque in aula ministerii servus repente & uno saltu ad summam dignitatem evehetur. cancellarii enim illi nihil aliud fuere, quam meri janitores & ostiarii. præter hos cancellarios qui in domo Augusta, aliorumque procerum ædibus, pro foribus cancellatis, vel cancellis stabant, & admisiones curabant, sui etiam fuere iudicibus cancellarii, qui ex Codice noti sunt, tit. de adfessoribus, & cancellarii iudicum. nam in tribunalibus septa quibus arcebantur turbæ, cancellos dicebant: Græci δρύφακτα. vetus scholiastes Aristophanis τρωλὼματι δικαστηρίῳ interpretatur, ἄλλο τὸ ἐν σινδῶνι καὶ ἐύλων τὸ ἐν δρυὸς εἶται κισκλωαίῳ. idem τρωλὼμα quoque vocat, hoc est, tabulata & septa. idem etiam ἱώρακας ἐυλίνας, hoc est ligneos pluteos exponit: δρύφακτα, ἐυλίνοι ἱώρακες, τὰ δικαστηρία ἢ τὰ ἀειχισμοῦ. ἱώρακες vel ἱωρακίον pluteum vel loriam significat. Vitruvius in descriptione testudinis, pluteum thoraculæ similitudine ornatum reddit, quod in Græco scriptore ἱωρακίον dicitur. le-

gitur apud Vitruvium, turricula similitudine. quod nec valde improbarim, nam & turres ligneas quæ elephantorum dorso imponebantur, ἱωρακίον vocat Aelianus in libris de hist. animalium. ἱωρακίον apud Polybium sunt plutei. lib. viii. ταύτης ἐκλήρου πλὴν τῶν δρυφάκτων δρυφακίονες, καὶ σκεπασίονες ὑπερπέσει ἱωρακίον, hoc est præalti plutei vel lorici. hinc δρυφάκτες, ἱωρακίον ἐυλίνας interpretantur. Etymologicum magnum: δρυφάκτες, ἐυλίνας ἱωρακας, ἢ τὰς νῦν κισκλωαίς καλεῖται. Pollux, πλὴν κισκλίδων, καὶ τὸ δρύφακτον, partes esse vult τὸ δικαστηρίον. τὸ δὲ, inquit, τὸ δικαστηρίον μερῶν, ἐστὶ καὶ ἡ κισκλὶς καὶ δρυφακίον. δρύφακτον igitur & κισκλὶς differebant. δρύφακτον enim proprie dicebatur totum fori judicialis conspectum, quod ex tabulis compactum erat, & pluteis undiquaque munitum. παρρητικὸν hodie vocamus diminutive. nam παρρητικὸν ἐπίσολον, hoc est septum appellamus. κισκλίδες autem erant reticulatæ vel cancellatæ fores τὸ δικαστηρίον. Grammatici: κισκλὶς, ὁ τὸ δικαστηρίον καλεῖται. καλεῖται Græci Latina voce dixerunt januam cancellatam vel ex cancellis factam. cancellos quoque proprie Latini ejusmodi fores appellant. lucidas fores, appellat Cassiodorus, claustra patentia, fenestratas januas. sic κισκλίδες sunt proprie cancelli. οἱ ἐπὶ κισκλίδων, cancellarii. κισκλίδων Græci, πλὴν τὸ δικαστηρίον ἵμας passim interpretantur. Latini tamen cancellos non tantum fores τὸ δικαστηρίον, sed etiam omne conspectum appellant. Græci quoque, δρύφακτον & κισκλίδων sæpe confundunt, & δρυφάκτες, καλεῖται passim exponunt. nam δρύφακτα, ut dixi, proprie sunt septa judicialium secretorum. hinc cancellorum septa vocat Ammianus Marcellinus lib. xxx. de advocatis: cum intra cancellorum venerint septa, & agi ceperint alienigenis fortuna vel salus. fori cancel-

lorum mentio alicubi apud Cicero-
nem. Glossæ veteres: *caules, cancelli*
tribunalis ubi sunt advocati. pro caules
legebam aliquando canales. nam fori
cancelli etiam canales videntur esse
dicti. inde canalicolæ, forenses homines
dicti quod circa canales fori consisterent,
inquit Festus. Gellius: qui jurabat ca-
willator quidam & canalicola, & nimis
ridicularius fuit. canalicolæ sunt, oī
ὄψα τῆ κισκλιδι ζώντες, αἰεὶ ὡς ἴ
δρὺ φακῶν ποιεῖσθαι ἴ βίον. Tertul-
lianus de pallio, & pro pallio: jam
& de negotio provocat. Ego, inquit, nihil
foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, ni-
hil officio advigilo, nulla rostra præoccupo,
nulla prætoria observo, canales non adoro,
subsellia non contundo, jura non conturbo,
causas non elairo. ita enim ex veteri co-
dice legendum conjeci, in quo pla-
nis & apertis litteris scriptum reperi,
caruales non adoro. sed plura nos ad il-
lum Tertulliani locum de fori cana-
libus. nunc in illis Glossis caules re-
tinemus, & caulas esse putamus. sic
furcilles, & furcillas dicebant, & alia
ad hunc modum sexcenta. caulae pro-
prie erant munimenta, & septa o-
vium. inde & ad alias res traducta
hæc vox. caulas corporis, caulas palati,
caulas ætheris passim dicit Lucretius.
caulae quoque pro septis sive cancellis
tribunalium usurpatæ. optimæ Glos-
sæ quæ in Bibliotheca doctissimi P.
Puteani servantur: caula, cancellum
ante judicem, vel ingressus. Servius: cau-
læ, munimenta & septa ovium. est autem
Græcum nomen, e detractō. nam Græci
αὐλαῖς vocant animalium receptacula. un-
de in sacris ædibus, & in tribunalibus
septæ quæ turbas prohibent, caulas voca-
mus. Græci quoque αὐλαῖς & δρχεῖα
tam in sacris ædibus quam in tribu-
nalibus hujuscemodi septa sive cau-
las prohibendis turbis, vocare con-
suerunt. Suidas: αὐλὴ τὸ νῦν δρχ-
χεῖον καλέμενον. idem: δρχεῖα, τὰ
χωρεῖα κειτῶν. secretaria scilicet ju-
dicum, & tribunalia. δρχεῖα quo-
que in templis dicebantur. Pollux de
templo: δρχεῖον σιμνόν, δρχεῖον

δεῖον. principia quoque in castris ubi
jura tribuni reddebant, δρχεῖα
appellata. in templis cancelli etiam
facti ad prohibendas turbas. intra
quos cancellos solis licebat clericis
stare. capitularia Caroli Magni l.vii.
cap. cccxi. ut nulla femina ad altare præ-
sumat accedere, aut presbytero ministrare,
vel intra cancellum stare, aut sedere. eod.
lib. cap. cci. pars illa quæ cancellis
versus altare dividitur, choris tantum
psallentium pateat clericorum. cancellum
etiam numero singulari dicebant re-
centiores Latini. unde illæ Glossæ
supra nobis citatæ, caulam, cancellum
ante judicem, exponunt. sic canla, &
cancellum in sacris ædibus & in secre-
tariis judicialibus appellabatur con-
septum quo turbæ discludebantur. in
summis Galliæ Tribunalibus hujus-
modi cancellum, vulgo barrillum vo-
citamus. nam barræ in idiomate no-
stro sunt repagula. hinc & barrillos
dicimus, clathros ferreos in fene-
stris. ab his cancellis, quibus judi-
cum secreta muniebantur, & claud-
bantur, cancellos etiam dixerunt re-
gionum limites, & terminos agro-
rum. Jordanes lib. de success. regno-
rum, cancellos Tusciæ dixit pro limi-
tibus Tusciæ. fragmentum vetus ex
veteri scheda quam nobis commoda-
vit Franciscus Juretus, cancellos vo-
cat, terminos, hoc est lapides, qui-
bus agri limitantur, quibus olim sa-
cra faciebant pagani. nullus Christianus
ad sana vel ad petras, aut ad fontes vel
ad arbores, aut ad cancellos, vel per tri-
via luminaria faciat, aut vota reddere
presumat. hinc cancellatio pro limita-
tione vel metatione apud sæculum
Flaccum, & apud Hyginum regio can-
cellata pro limitata. cancellare proprie
est delineare, & lineas transversim
& in obliquum ducere. lineares autem
limites vocabantur, qui in obliquum
erant discreti, & agros per centurias
sive per jugera divisos coercerant. hi
& minores dicebantur, ut scribit
Servius ad Georg. i. inde formam &
typum agrorum ita delineatorum, &
per centurias divisorum, cancellatio-

nam agrimensores appellabant & centuriationem & periticam. Sæculus Flaccus: & quamvis una rei sit forma, alii dicunt periticam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii cancellationem, alii typum. inde regio cancellata, quæ ad hunc modum delineata, & per centurias ac jugera divisâ esset. Hyginus: si universa regio qua cancellata erat, colonia jurisdictioni accederet. inde & cancelli pro terminis. deliniare quoque pro eodem dicebant. Frontinus: quidquid autem secundum hanc conditionem in longitudinem est deliniatum, per strigas appellatur: quidquid per latitudinem, per scamna. libri ibi habebant delinatum. ex quo nos fecimus deliniatum. & falluntur qui aliter putant legendum. apud eisdem agrimensores ex libro Balbi: omnem territorium provincie Piceni deliniatum est per rationem arcarum vel riparum, &c. sic & deliniationem in iisdem auctoribus legi pro determinatione, & cancellatione. delinatio tamen fere ubique cum vitio scriptum legitur, eodem plane errore quo collimare quidam hodie scribunt ἀντὶ τῆς colliniare. sic subliniatum os apud Symmachum legendum, ubi libri omnes os sublimatum præferebant scriptum. deliniare igitur & cancellare idem in re agrimensoria. at cancellare apud Jurisconsultos aliud est. cancellatum enim instrumentum, vel testamentum vocant, quod inductum est, & multis decussatim tractis lineis conscribillatum. cancellare idem quod inducere. significat etiam concerpere, & concidere instrumentum, scissuris in decussatim scalpello factis. Isidorus in Glossis: cancellat, concidit, bartuit. Græci recentiores, ἀνεκλεβίζειν dixerunt. titulus est in synopsis Basilicâ, ἀνεκλεβίζειν τὴν ἐν ἀφθνήχῃ χαρταγύτων, ἢ ἀνεκλεβιδέντων, ἢ ἀπαλειφθέντων. in Digestis idem titulus ita concipitur: de his quæ in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur. τὰ ἀνεκλεβιδέντα, vocant auctores Græci, quæ inducta sunt in testamento. scribit Jurisconsultus prima leg. eod. tit.

id vero quod non jussu domini scriptum, inductum, deletumque est, pro nihilo est. hæc Græci βασιλικῶν auctores ita reddiderunt: τὰ χαρταγύτα ἢ ἀφθνήχῃ ἀνεκλεβιδέντα, ἢ ἀπαλειφθέντα, εἴ μὴ κτ' ἀφθνήχῃ ἢ εἰδησῖν τῆς ἀφθνήχῃ ἀνεκλεβιδέντων. τὰ ἀφθνήχῃ ἀνεκλεβιδέντα in titulo dixerant pro eodem. Glossæ βασιλικῶν: ἀνεκλεβιδέντα, καὶ χαρταγύτα. ἀνεκλεβιδέντα, & ἀνεκλεβιδέντα nihil aliud significat, quam cancellatum, & inductum. κλεβός Græcis cavea est. recentiores κλεβός, & κλεβίον dixerunt. Nicetas, κλεβία, οἰκίσκοι ὀρνίθων. sic κενέπια pro κενώπια dicebant: λῆρον pro λῶρον. λῆρον pro λωρίον. κεδένια pro κεδώνια. ita igitur & κλεβός pro κλεβός. Tzetzes in Chiliadibus: ἰσοκλεβίων, ἢ τῶ ἀντὶ κλεβίῳ σωμαβιδάζων. hoc est, æquo in honore habens, & in eandem caveam compingens. frustra igitur sunt, qui κλεβίον sigillum interpretantur. quod autem illæ avicularum caveæ ex virgis decussatim inter se connexis cancellorum in morem contextæ essent, inde κλεβίζειν, & ἀνεκλεβίζειν pro cancellare. sed ad nostros cancellos cancellariosque judicum redeamus. hi nomen habuerunt à cancellis. id est foribus secretarii judicialis, quæ cancellata erant, & in modum retis factæ. Græci κισκιδίαις appellant, & tales ut plurimum in judicialibus secretis fieri solitas fores adnotant Grammatici, quod omnium facillime aperirentur, & clauderentur, propter frequentes ad judicem ingressus & egressus. κισκίς ἢ κισκίλλοθυρίς, ἦρα δισκιδίη, κισκίς ἢ ἐπὶ τῆς δικαστηρίου τοιαύτης ἦσαν, ἵνα τὸ γένος ἠνοίγων (ὁ κλείων). σωμαχός γὰρ εἰσήσεν ἢ ἐξήσεν. Elegans porro illud ænigma in Græco epigrammate, quod paulo ante adduximus de cancello: Si claudis me, aperior: si me aperis, clausus sum. talis

quum sim, qui possim domum vestram intrari? cancelli enim quum clauderentur, nihilominus tamen quodammodo aperti manebant. nam *Agathias* erant, & visum transmittabant. at ubi reuera aperiebantur, tum vel intra septa reduci, vel ad parietem reclinati, non amplius apparebant, aut pariete opposito visum non amplius transmittabant, & sic quodammodo clausi erant. simile est quod dicit Cassiodorus de cancellario: tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestras januas. & quamvis studiose claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. cancellarii igitur qui ab his cancellis denominabantur, admissiones & ingressus ad iudicem ut sine confusione, & tumultu fierent, curabant, iudici presentandos admittebant, responsa iudicum executioni mandabant, & idem plane officium sustinebant, quod hodie solent in curiis regis qui *ostiarum* dicuntur. Agathias de cancellariis: οἱς δὴ πῶς ὄφρα ἐπιθεσθῆναι τῷ ἀδελφῷ κρημνῶν ἀδελφῶν ὅπως μὴ χυθῆναι πύλαις βασιλευσίν ὡς αὐτῶν εἰσηγήσει εἶναι. τὰς δὲ ἐν τῷ παλαιῶν ἐπινομάζοντες ἐν τῷ ἐπιμελείαις. hanc verba Agathiae ad hunc locum Vopisci produxit vir doctissimus, jam ab aliis eruditissimis hominibus passim citata. sed erat in eo quod illis cancellariis aliquid dignitatis accessisse post Vopisci & Garini tempora existimat, idque colligit ex Cassiodoro in formula cancellariatus, ubi hoc munus ita describit ut manifestam sit ejus aetate cancellarios, non meros fuisse ostiarios, sed ex parte muneris idem administrasse, quod hodie solent qui a secretis nominantur, & supplicum libellorum magistri. nam perperam confundit cancellarios domus Augustae, aliorumque procerum, qui solum munus ostiariorum sustinebant, cum cancellariis iudicum, qui praeter officium admissionis quod ipsorum curae incumberebat, totius secreti iudicialis curam gerebant, ut

ex Agathia constat & Cassiodoro. nam & expediendis iudicum iustis, edictis & epistolis dictandis signandisque, relationibus formandis operam dabant, & responsis portandis, & sic iidem plane cum secretariis erant. hinc passim apud infimae vetustatis scriptores, cancellarios pro scribis vel dictatoribus legas, quos Graeci ἀντιγραφῆς vocant. secreta custodiebant cancellarii. Cassiodorus in formula cancellarii: ut consistorii nostri secreta fidei integritate custodias. & sub finem: esto potius conceptaculum quod audita custodias, quod suscepta non fundas. quia nihil proderit, si auribus tuis transfutura placeant, & in cordis sinibus se omnia non desinant, erant igitur a secretis cancellarii iudicibus. sic qui Graecis ἀντιγραφῆς, Latinis faere cancellarii. vetus edictum Turci Aproniani praefecti urbis, quod inter antiquas inscriptiones in Quattro nostro relatum est: COMMODIS. OMNIBUS. ET. PRAEDA. DAMNATA. QVAM. TRIBVNVS. OFFICIVM. CANCELLARIVS. ET. SCRIBA. DE. PECVARIIS. CAPERE. CONSERVANT. Cancellarius & scriba, ἀντιγραφῆς οὗς καὶ γραμματεῖς. Glossa Isidori: antigraphus, cancellarius. antigraphus plus erat quam scriba. Novella xi. Constantini Porphyrogenetae: ὁ σκελετός ὑποεὐθηνεῖς ἀντιγραφῆων. ejusdem Constantini Novella x. cancellarios a notariis distinguit, & digniores facit. hi in apertione testamentorum, quae apud Quastorem aperiebantur, colligebant & exhibebant testes, & heredes ab intestato, & legatarios, aliosque omnes qui quacunque de causa adesse debebant. unum igitur solidum primo cancellario dari iubet illa Novella, & duobus notariis unum pro aperiendo testamento. in legibus quoque Langobardorum cancellarii separantur a notariis. lib. ii. tit. xi. volumus ut nullus cancellarius pro nullo iudicio aut scripto aliquid amplius accipere audeat nisi dimidiam libram argenti de maioribus scriptis: de minoribus autem infra dimidiam libram. & paulo post:

nota-

cancellariis suis fecit: quo fœdus nec cogitari potuit aliquando, nec dici. Præfectum prætorii quem habebat, occidit: in ejus locum Matronianum, veterem

notarii autem hoc jurare debent, quod nullum scriptum falsum faciant. cancellarius est ἀντιγραφικός, notarius γραμματικός. cancellarium tamen etiam passim ætas illa pro tabellione usurpavit, qui manu sua publica instrumenta, & privata conscribit. Anianus ad leg. Cornel. de falsis. Cod. Theod. leg. 1. Tabellio vero qui amanuensis nunc vel cancellarius dicitur. hinc passim in legibus Langobardorum, & capitulariis Caroli Magni, & aliis antiquis legibus mentio chartarum publicarum privatarumque manu cancellarii scriptarum vel firmatarum. sic qui olim in scriiniis memoriæ, epistolarum & libellorum, peragendis signandisque responsis principum militabant, qui & notarii secretorum dicebantur, citima ætas cancellarios appellavit. hi & referendarii aliquando dicti sunt. nam Referendarius, secundum Sigebertum ad annum DCXXXVII. dicebatur ad quem publicæ conscriptiones referebantur, ut per eum anulo seu sigillo regis confirmarentur. atque inter hos principis secretarios & referendarios qui principem locum obtinebat, primum & summum regni cancellarium majores nostri appellarunt, & etiam nunc appellamus. hic sub se omnes secretarios vel notarios secretorum habebat. Hincmarus: cui, apocriphatio, sociabatur summus cancellarius, qui à secretis olim appellabatur, erantque illi subiecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regis absque immoderata cupiditate venalitate scriberent, & secreta illis fideliter custodirent. summum itaque cancellarium dicebant, primum & principem cancellariorum, hoc est secretariorum regis. cancellarium hodie καὶ ἑξολὼ vocamus. Græci recentiores μέγρον λογιστήν ἢ σερκρέταν vocabant. unde λογιστήν τοῖς σερκρέταις, cancellarium agere apud

Nicetam, & λογιστής ἢ σερκρέταν passim apud eundem pro cancellario. κατὰ δὲ αἰῶνα etiam alicubi vocat, & λογιστήν interpretatur. λογιστής, ἀντιγραφικός ἢ λόγων, est quem Latini contra scriptorem rationum, dictatorem & cancellarium dixerunt. sed de anti-graphicis, apocriphariis, referendariis, notariis secretorum, cancellariis, distinctius accuratiusque tractamus in libro de officiis domus Augustæ.

CASAUBONUS.

1 In ejus locum Matronianum veterem conciliatorem fecit. Lenonem & productorem. notum enim obscena verba esse conciliare & conciliatura. sic conciliatrix pro lena etiam apud Jurisconsultos, lege prima Cod. Theod. De repudiis. et si Festus aliter interpretatur. Glossæ: Conciliator, συμβιβαστής, σιωπηγός.

SALMASIUS.

2 Veterem conciliatorem.] Id est veterem lenonem. Conciliator, leno. & conciliatrix, lena. Lucilius apud Nonium:

Ætatem & faciem, ut saga, & bona conciliatrix.

veteres Glossæ nondum editæ: conciliator, lenocinator. conciliat, lenocinatur. conciliare quoque absolute usurpavit Claudianus pro lenocinari, & lenonem agere. in Eutropium lib. 1.

Te magis ah dæmens, veterem si respicis artem,

Conciliare decet.

ubi conciliare, est lenocinium facere, & lenare, ut etiam loquebantur. vetus Epigramma:

lenandi callidus arte.

item aliud Epigramma nondum editum, in lenonem:

Quod si formosas redeas lenare puellas,
Et dederit quæstus quotidiana Ve-
nus.

verbum illud *lenare*, ut hoc obiter adnotem, non à voce *leno* venit, sed à *lenus*. nam *lenus* & *leno* dicebant. unde *lenulus* diminutivum, & *lenullus* apud Plautum in *Pœnulo*. à *leno*, *lenunculus*: à *lenus*, *lenullus*, & verbum *lenare*. Isidorus in *Glossis*: *lenullus*, *parvus lacator*. *lacare* idem quod *scorari*, & *lenocinari*, à Græco *λακων*, & *λακωζεν*. idem Isidorus: *leno*, *lacator*, *mediator*. *lacator*, *gulosus*. *lenocinium*, *lacacitas*. *conciliare* igitur est *lenocinium* agere. Isidorus: *conciliatrix* ob societatem flagitiose consensionis, eo quod intercurrat, alienumque nundinet corpus. hanc etiam & *lenam* vocant. *currat* etiam hodie vocamus ab intercurrendo. nam & *lenones* intercursores, & *internuncii* dicti. honestæ voces olim *conciliare*, & *conciliator* ad hoc turpe ministerium postea sunt traductæ. contra, *lenones*, flagitii propudiique ministros, ad rem honestam *Trogus* usurpavit pro *fecialibus* & *legatis*. *Justinus* lib. 1. *primus Scythis bellum indixit Vexores rex Egyptius, misit primo lenonibus, qui hostibus parendi legem dicerent*. paulo post *legatos* appellat. *ambasciatores* infima *Latinitas* dixit. quod vocabuli ex bona & veteri *Latina* voce factum est. *ambactus* veteribus *Latinis* *servum mercenarium* significabat, qui hac & illac circumagitur, & circumducitur, mercedis gratia. *ambagere* vetus verbum pro circumagere: ut *ambire*, circumire. optimæ *Glossæ*: *ambactus*, *δὲ λακωνιστὴς ὡς Ἐννίου*. *Glossæ Placidi*: *ambacti*, *servi*. *Festus*: *an, praeposicio loquelaris, significat circum*. unde *servus ambactus*, id est *circumactus* dicitur. sequitur paulo post apud eundem *Festum* vel ejus abbreviatorem: *ambactus* apud *Ennium* *lingua Gallica servus* dicitur. scripserat *Festus*: *ambactus* apud *Ennium* *servus* dicitur. voces illas, *lingua Gallica*, liquet mihi à *Paulo* additas esse, qui *ambactus* apud *Cæsarem* in rebus *Gallicis* legerat, & pu-

tabat vocabulum esse *Gallicum*. verba *Cæsaris* ex *sexto Commentario belli Gallici*: atque eorum ut quisque est genere copiosque amplissimus, ita plurimum circum se *ambactos* *clientesque* habet. ex his verbis non magis liceat colligere *Gallicam* vocem esse *ambactos* quam *clientes*. cur non enim & *clientes* vox *Gallica*? quos heic *ambactos* vocat *Cæsar*, paulo infra *servos* appellat & cum *clientibus* jungit: ac paulo supra hanc memoriam *servi* & *clientes* quos ab his *dilectos* esse constabat. frustra igitur vir magnus ad *Festum* qui notavit *ambactus* quum *servum* significat, *Latinum* esse: at cum pro *cliente* sumitur, *Gallicum*. *Ambactus* pura *Latina* vox, ὁ ἀμπακτωρ, ὁ ἀμπακτωρ. *ambaxus* etiam pro eodem dicebatur. *Festus*: *ambaxi*, qui circumcunt, & catervatim. *ambaxus* & *ambactus* idem. nam ut à *figo*, *fixus* & *fictus*: à *rago*, *taxus*, & *tactus*; à *veho* *vexus*, & *vectus*: sic ab *ago* *actus*, & *axus*. unde *axiose* mulieres pro *actiosæ* *Plautus* apud *Varronem*:

Axiose annonam caram è villis concinnant viris.

ira enim legendum, non *axitiose*, ut vulgo. *Festus*: *axiosi* *factiosi* dicebantur, cum plures una quid agerent facerentque. *axiosi* tamen etiam potest retineri. *axites* mulieres & *Dii* apud eundem una agentes. *Glossæ*: *axites*, ἀποτελεσμοδικαί. sic *ambaxus*, & *ambactus* idem. atque inde *ambactia*, vel *ambaxia* *servitium* vel opera mercede conducta. pro quo recentiores *Latini* *ambasciam* scripserunt, ut *ascellam* pro *axilla*. in legibus *Burgundionum*: quicumque *asinum alienum* extra *domini voluntatem* *presumpserit* aut per unum diem aut duos in *ambascia* sua, jubemus ut & ipsum & alium talem ei cuius *asinus* est, consignet. hinc & verbum *ambasciare*, & *ambasciatur* pro *legato* vel *internuncio*, & *intercursores*, & *domestico* etiam & *adsecula*. sic *lenones* pro *legatis*, & *adseculis*, & *domesticis*. *Glossæ* *Isidori*: *lenones*, *adsecule*, *domestici*. *ambaxatores* *Hispani* dicunt ab *ambaxus*. nam *ambaxus* vel *ambactus*, *servus*

rem conciliatorem fecit. ¹ Unum ex his notarium quem stuprorum & libidinum conscium semper atque adiutorem habuerat ² invito patre consulem fecit. Superbas ad senatum literas dedit. ³ Vulgo urbis Romæ quasi populo Rom. bona senatus promisit. Uxores ducendo ac rejiciendo novem duxit, ⁴ pulsus plerisque prægnantibus. Mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus atque lenonibus, Palatium implevit. Fastidium subscribendi tantum habuit ut impurum quendam cum quo semper meridie jocabatur, ad subscribendum poneret, ⁵ quem objurgabat plerumque quod bene suam imitaretur manum. ⁶ Habuit gemmas in calceis: ⁷ nisi gemmata fibula usus non est. Balleum etiam sæpe gemmatum. ⁸ Regem denique illum Illy-

servus qui ultro citroque discurrit portandis nunciis, & qui dominum mercede conductus sequitur, eique præstat obsequium. sed hæc præter rem.

GRUTERUS.

¹ Unum ex his notarium, &c.] Pal. isthæc accommodare videtur Matroniano. habet enim; unum ex his notariis quem *supr. lib. consc. semper atque adiut. habuerat. Invito patre Consul processit.* quam scripturam excutient otiosiores.

⁴ Pulsis plerisque prægnantibus.] Pal. prægnantibus.

SALMASIUS.

² Invito patre consulem fecit.] Vet. ed. *consul. processit. perperam.*

⁷ Nisi gemmata fibula usus non est.] Optimus Palatinus: *nisi gemma fibula usus non est.* quod probo. nam gemma plerumque unica fibulæ vicem præstabat. Claudianus:

— *Et sulva nodatur iaspide pectus.*
& alibi:

— *viridique angustat iaspide pectus.*
plura parcam adscribere, quæ in promptu sunt.

⁸ Regem denique illum.] Editio prin-

ceps: ut regem denique illum Illyrici plerique vocitarent. sed male, ut opinor.

CASAUBONUS.

³ Vulgo urbis Romæ, q.] Id est plebi infimæ, & pessimis quibusque.

⁵ Quem objurgabat plerumque quod bene suam imitaretur manum.] Suprema vitiositatis linea est, cum neque probamus quod rectum est, neque vitium dissimulamus, sed eo gloriamur: quod notat hic Vopiscus in Carino. solent principes qui subscribendi fastidium habent, aliquem ad subscribendum ponere, qui manum ipsorum probe imitetur. ita dissimulatur utcumque principis incuria. iste subscriptori suo irascebatur, quod bene suam imitaretur manum. gaudebat nempe infamia, & bonæ menti in totum renuntiaverat.

⁶ Habuit gemmas in calceis.] Non igitur primus Diocletianus, ut scribit Aurelius Victor. habuit & Helio-gabalus. sed tulit Alexander, inquit Lampr.

⁸ Regem denique illum Illyrici plerique vocitarent.] Faciunt hic quæ notamus ad vitæ Hadriani illa verba: *Ergo conversis regio more militibus.*

Illyrici plerique vocitarunt. ¹ Præfectus nunquam
coss. obviam processit. Hominibus improbis pluri-
mum detulit, eosque ad convivium semper vocavit.
Centum libras avium, centum piscium, mille diver-
sæ carnis in convivio suo frequenter exhibuit. Vini
plurimum effudit. Inter poma & melones natavit. Ro-
sis Mediolanensibus & triclinia & cubicula stravit.
² Balneis ita frigidis usus est, ut solent esse cellæ sup-
posi-

CASAUBONUS.

¹ Præfectus nunquam Coss. obviam pro-
cessit.] Lego, Præfectis aut consulibus.
sic enim ad Hadrianum Spartiani e-
mendabamus. ubi causla est exposi-
ta. Non leve hoc genus honoris ha-
bitum, excipi ab occurrente princi-
pe: proximus huic honoris gradus
erat, si stans exciperet, non sedens.
Spartianus de Hadriano: Ad convi-
vium venientes senatores, stans excepit. &
Sueton. in Tiberio cap. LXXII.

² Balneis ita frigidis usus est, ut so-
lent esse cellæ suppositoriae.] Cellæ suppo-
sitoriae mediæ temperamenti erant
inter vulgares balneas & frigidaria,
sive cellas frigidarias. hoc tuto satis
pronuntiare possumus ex isto loco.
cæterum cellas istas alibi non legi,
aut legere non memini.

GRUTERUS.

¹ Præfectis nunquam Consulibus ob-
viam processit.] Proposui lectionem co-
dicis Pal. ejecto vulgato, Præfectus
nunquam Coss. obviam, quod propius
accederet ad veritatem. nimirum ex-
cidit vox nunquam; rescribendumque,
meo iudicio; Præfectis nunquam, nun-
quam Consulibus obviam processit.

SALMASIUS.

² Balneis ita frigidis usus est, ut solent
esse cellæ suppositoriae.] Cellarum sup-
positoriarum nemo est auctor præter
hunc qui meminerit. sed ex numero
cellarum quas in balneis usurparunt
antiqui, facile colligi potest, quæ-

nam heic vocentur cellæ supposito-
riae. tres erant igitur apud veteres
balneorum cellæ: frigidaria, tepi-
daria, & caldaria. οἶκός, & οἰκήμα-
ται Græci vocant. frigidariam cellam
ψυχρὸν οἶκον, & ψυχροδύχον οἶκον
appellat Lucianus in dialogo, Ἰππίας
ἢ βαλανεῖον. ὃ γὰρ σοφὸς ὡς ἀληθῆς
Ἰππίας τὸ ψυχροδύχον οἶκον εἰς βορ-
ρᾶν περιεχωρησάτω ἐποίησε. tepidariam
idem ἡρέμα χλιανόμυρον οἶκον vo-
cat, & ἡρέμα θερμὸν οἶκον in eo-
dem libro. caldariam, θερμὸν οἶκον.
Galenus lib. 1. Ἱερὰ πύλην μισθό-
δος, τρεῖς οἶκός βαλανεῖα nominat:
ἐπὶ ἐκείνῃ ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τριῶν οἶκον
τὸ βαλανεῖον μετὰ φέροντα γυμνασίου
τα. & paulo post: καὶ τὸ πρῶτον
εἰς τὸ τρίτον οἶκον εἰσπίπτουσι, εἰς
τὸ δεξιαμυρὸν λήθημιζοντες αὐτῶν,
ὡς διόδω γρησάου μὴ τὸ τριῶν οἶκον
τὸ βαλανεῖον. aliud igitur
οἶκον, aliud δεξιαμυρὸν. ex piscina
quam δεξιαμυρὸν proprie vocabant,
& κολυμβήθραν, aqua per omnes
cellas defluebat, & de frigidaria pri-
mum in tepidariam influebat, dein-
de ex tepidaria, in caldariam. Gale-
nus ibidem: ἔστι δὲ καὶ ὁ αἶρ τὸ
ἀπάντων οἶκον μήτε θερμὸς ἀκρὸς
μήτε ψυχρὸς, ἀλλ' ἄκρατον ἰση-
ρῶς καὶ μετρίως ὑγρὸς. ἔστι δὲ τὸ
περικλυθὲν ὑδαίνου δισκίτου δα-
ψιλῶς ἐν τῷ δεξιαμυρῷ, ὡς ἀφ' ὧν
ἀπὸ πάντων τῶν οἶκων. in te-
quentibus κολυμβήθραν vocat: ἐν
αὐτῷ

αὐτὰ δὲ τὰ ἡλυμυθῆρας ὕδατι
 ῥοιζοῦται μελέαις, ὀχρῆδιν ἐπὶ τῷ
 σιδῶν. Latinis piscina dicitur, &
 semper opponitur calidariis. Lam-
 pridius in Alexandro Severo: atque
 in unctis lavabatur, ut caldaria vel nun-
 quam vel raro, piscina semper uteretur.
 Lucianus in frigidaria balnearum
 Hippia tres faisse dicit ἡλυμυθῆρας,
 hoc est tres piscinas: καὶ μέσθ' οἰ-
 κῶν, inquit, ὑψὲς τε ὑψηλόταται
 καὶ φαῖναι φαδρόταται, ψυχρὰ ὕδα-
 τῶν ἔχον τρεῖς ἡλυμυθῆρας. at in te-
 pidaria & caldaria tres alveos ponit:
 ἔστι δὲ ὁ θερμὸς ὑποδῆχ' ἀφ' ὁμο-
 μῶς νομοῦ λίθων ἀφ' ἑκαστῆς ἀνὰ
 ὁ δὲ ἐνδοῦ οἴκῳ κρητῆς, φώτες τε
 ποτῆς ἀνάμειξ' καὶ ὡς πορφύρας
 διλυθισμῶν, τρεῖς καὶ ἕτ' θερ-
 μὸς πύελος παρέχ'. πύελος vo-
 cat alveos vel folia balnearia in qua
 descendebant loturi, & in quibus se-
 debant. qui alvei in tepidariis & cal-
 dariis cellis locum tantum habebant,
 ut in frigidariis piscina. piscina e-
 nim sive ἡλυμυθῆρας frigidariorum
 erant, ut alvei caldariarum. hinc al-
 veus de caldaria apud Varronem: mi-
 bi pueri modica una fuit tunica, & toga:
 sine fasciis calciamenta: equus sine ephip-
 pio: balneum non quotidianum, alveus ra-
 rus. In frigidariis natabant, unde
 ἡλυμυθῆρας διὰ τῶν οὐκῶν frigidari-
 orum. in tepidariis & caldariis se-
 debant in solio lavantes, & ibidem
 aqua perfundebantur à balneatore
 vel mediastrino. quas Lucianus πύε-
 λος, Plinius descensiones dixit, hoc est
 ἐμβάσεις, & totidem in caldaria po-
 nit, quod Lucianus θερμὸς πύελος,
 in oco calido: frigidaria cella connecti-
 tur media, cui sol benignissime praesto est,
 caldaria magis, prominet enim. in hac
 tres descensiones. hoc est, τρεῖς θερμῶν
 πύελοι, τρεῖς ἐμβάσεις. Graeci etiam
 ἀσπερῆρας vocant, & σκαφῶν. unde
 σκαφολασίαι, & σκαφολασίαν
 apud medicos Graecos. Alexander
 Trallianus lib. xi. διότι εἰς τὰς
 ἡλυμυθῆρας πάντων τῶν δυνάμεων εἰ-

σκαφολασίαν, ὅ ἐστι τῶν ἡλυμυθῆρας
 εἰς πῆδα ἐμβάσειν, ἀλλ' ἐκείνης
 ἐμβάσεις εἰς δὲ ὅσοις ἡ δυνάμεις ἀντέ-
 χθη τε καὶ φέρην δυνάμει τῶν δυνάμεων
 χλιαροῦ νομοῦ ἐκλυσι τε καὶ ἀφ' ὁμο-
 μῶν. ita legendus ille Tralliani
 locus. κρητῆς etiam vocabant al-
 veos istos balneares. Pollux: ἔστι δὲ
 ἐπὶ νεωτέρων τις εὐπολις καὶ τῶν πύε-
 λων τῶν ἐν τῶν βαλανεῖω κρητῆρων ὡ-
 νόμισεν, ὡς οἱ νῦν. λέγει γὰρ ἐν τῶν
 ἀφ' ἑκαστῆς εἰς βαλανεῖον εἰσελθὼν μὴ
 ζηλοτυπήσης τὴν σωματικὴν οἰκίαν
 εἰς τῶν κρητῆρων. Alcæus eleganter
 olim dicebat meretrices balneatori-
 bus similes esse, in eodem enim al-
 veo & bonos & malos lavare. ἐν τῶν
 τῆ πύελω. sed de his alibi fusius. ce-
 corum autem vel cellarum in balneis
 dispositiones ita erant factæ ut de
 frigidaria in tepidariam aqua influe-
 ret, de tepidaria in caldariam. Vi-
 truvius lib. v. cap. x. abena supra hypo-
 caustum tria sunt componenda, unum cal-
 darium, alterum tepidarium, tertium
 frigidarium, & ita collocanda ut ex te-
 pidario in caldarium quantum calidæ aquæ
 exierit, influat de frigidario in tepidarium
 ad eundem modum. ita distinguenda
 sunt Vitruvii verba. cellæ itaque te-
 pidariæ junctæ semper erant, & sup-
 positæ cellis frigidariis. Lucianus
 postquam descripsit frigidariam, ita
 statim infert: ἐξελθόντες δὲ, (hoc
 est, egressos de frigidaria. male hodie
 εἰσελθόντες legitur) ὑποδῆχ' ἡρέμα
 χλιαρῶν οἴκῳ, ὅτι ἀπὸ τῶν
 τῆ θερμῆς οὐκῶν πυντῶν. media igitur
 semper erat tepidaria inter fridari-
 am, & caldariam posita, & frigi-
 daria supposita. Lucianus de caldaria:
 τρεῖς καὶ ἕτ' θερμὸς πύελος παρέ-
 χ'. λυσομῶν δὲ ἐνεσί σοι, μὴ τῶν
 ἀφ' ὁμομῶν αὐτῶν οἴκῳ ἀθῆς ἐπανίεναι,
 ἀλλὰ ταχέως τῶν ἐπὶ τῶν ψυχρῶν δι'
 ἡρέμα θερμῶν οἰκῆσαι. Liceat, in-
 quit, tibi jam caldaria loto, non per eos-
 dem ocos reverti, sed recta & compen-
 diaria ad frigidarium redire per tepidariam
 cellam. hoc dicit, quia in superiori

œcorum descriptione, duas cellas posuerat inter tepidariam, & caldariam. nam statim post tepidariam se qui fecerat ἐν δεξιῶν, unctuarium œcum, & post illum alteram cellam omnium pulcherrimam, ad standum, & insidendum jucundissimam, ad immorandum innocentissimam. & ad volutandum commodissimam. post quas duas cellas, caldariam collocat. qui volebat igitur à caldaria ad frigidariam reverti, non necessario transeundum ei erat per illos duos œcos, qui inter caldariam & tepidariam intercedebant, sed poterat breviora via statim à caldaria cella in tepidariam transire, ac de tepidaria in frigidariam. Plinius in epistolis tepidariam cellam frigidariæ connectit, & mediam eam vocat, quod inter frigidariam & caldariam media esset. lib. v. epist. vi. *frigidaria cella connectitur media, cui sol benignissime præsto est, caldariae magis: prominet enim. suppositoriae igitur cellas minime dubium est à Vopisco dici tepidarias, quod frigidariis connexæ & suppositæ essent, utpote quæ exeuntem à frigidaria aquam exciperent. nam de piscina quam Græci δεξιὰ δεξιῶν dicunt, aqua per frigidariam cellam primum, deinde per tepidariam, influebat in caldariam dicit Vopiscus Carinum balneis, hoc est caldariis usum esse, non plus calidis, quam solebant esse tepidariæ cellæ. tepidariis igitur ita frigidis utebatur, ut vulgi esse consueverant frigidariæ cellæ: at frigidariis semper nivalibus. sic cum omnes vulgo in balneis caldarias, tepidarias & frigidarias cellas usurparent, Carinus tepidarias, frigidarias, & nivales solebat usurpare. *suppositoriae* aliter interpretari non possumus. subibat & suppositoriae de frigidariis hoc loco capi posse, & satis convenire videbatur: sed quare frigidariæ suppositoriæ dicerentur non succurrebat. præterea suppositoriae à frigidariis hec distinguit Vopiscus. præter has tres balnearum cellas, etiam *assa cella* ex ve-*

teribus nota est, quam & sudatoriam dicebant. Glossæ: *assa cella*, ἀψιδρωθήσασον. sudatorium Seneca dicitur epist. xv. quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhauritur? includitur? sudatorium enim meminit lib. de vita beata. quæ Seneca sudatoria, Ciceroni *assa* simpliciter dicuntur in epist. ad Quintum fratrem: in balnearis *assa* in alterum apodyterii angulum promovi, propterea quod ita erant posita, ut eorum vaporarium, ex quo ignis erumpit, esset subiectum cubiculi subgrunda. *assa* non est hypocautum, ut volebat vir magnus, sed *assa cella* in qua vaporarium, & in qua sicco vapore corpora sudoribus exhauriebantur. *assum*, & sudatorium idem, ut *assa cella*, & sudatoria cella eadem. *πυλαθήσασον* etiam Græci vocant hanc cellam, & *λακωνίον*. Vitruvius *Laconicum* sudationis que tepidario conjungendas esse scribit l. v. cap. vi. ubi per *Laconicum* & sudationes rem eandem intelligit, isthæc nempe *λακωνίον* & *πυλαθήσασον* & *ἀψιδρωθήσασον*. male vir doctus ad Petronium qui *assa cellam* & *Laconicum* cum caldaria confundit. nec melius Fulvius Ursinus qui in balneis tres tantum cellas agnoscit, superiorem aëris calidi, quam & caldaria dictam esse vult, & sudatoriam: *mediam*, calidæ aquæ sive tepidæ: *infimam* aquæ frigidæ, hoc est frigidariam. nihil istis falsius. perperam enim caldariam cum tepidariam unam facit, & sudatoriam ex tribus balnearum cellis unam fuisse vult, & caldariam nominat, & superiorem omnium cellarum constituit, quam tepidario conjungi debere dicit Vitruvius. quos omnes errores alibi singillatim castigabimus. *assa* autem cella vocabatur, quod in ea per *assum*, id est siccum vaporem sudor eliceretur. sic *assio* sole apud Ciceronem. sic *parietes de assis lapidibus* id est siccis apud Servium. ita & *assæ sudationes* Cornelio Celso pro siccis sudationibus. *ἐξηγός ἰδρωτός* Græci vocant *assa* igitur cella, & sudatoria idem erat

positoria, ' frigidariis semper nivalibus. Quum hyemis tempore ad quendam locum venisset ' in quo fons erat

erat & unctuarium cella in balneis, in qua ungebantur. unctuarium appellat Plinius epistola supra citata. ἀλειψήριον οἶον Lucianus, quem ita describit: μεθ' ὃν ἐν δεξιᾷ οἶον δὲ μέλα φαιδρός, ἀλείψασθαι ἀποσωῶς παρὰ χυδρῶ, ἐκπύρωθαι εἰσόδους ἔχον Φρυγία λίθω κεκολλητισσάρας, τὸς ἀπὸ παλαιῆς ἰατρικῆς δεξιόμοσ. meminit & unctuarium cellæ dialogus Adriani imperatoris cum Epicteto, sed verba hodie inquinatissime scripta circumferuntur hoc modo: prima tepidaria unctuarium: secunda sudatoria: tertia assa: quarta frigidaria. nihil istis contaminatus. primum caldaria cella heic nulla est, qua nullæ tamen balneæ caruerunt. deinde tepidariam cum unctuarium tam male conjungit & confundit, quam male assam à sudatoria disjungit, cum eandem esse constet. sic igitur totus ille locus refingendus ac recudendus est, prima caldaria: secunda tepidaria: tertia unctuarium: quarta assa sudatoria: quinta frigidaria. quæ emendatio indubitabilissime vera est. ubi observandum est primam caldariam ab auctore statui, & ultimam frigidariam, cum reliqui tamen auctores in descriptione harum balnearium cellarum, primam semper frigidariam, postremam caldariam collocent. sic Plinius primo loco frigidariam memorat, secundo tepidariam, tertio & ultimo frigidariam. hunc etiam ordinem servavit Lucianus in dialogo ἰατρικῆς ἢ βαλανῶον. Galenus quoque ex tribus balnei cecis, primum æcon ponit frigidarium: secundum, quem τὸν μέσον vocat, tepidarium: tertium, caldarium. quomodo igitur hæc conciliabimus? facile poterimus. in balnearum dispositionibus, ita videntur ædificatæ fuisse cellæ, ut primo & summo loco statuerentur frigidaria, medio tepi-

daria, tertio & ultimo caldaria, juxta naturam scilicet aquæ decurrentis, quæ de piscina in frigidariam cellam, de frigidaria in tepidariam, de tepidaria postremo in caldariam influabat. at secundum lavandi usum & consuetudinem post balnea calentia, & sudationes in frigidam descendebant, & frigidariam omnium postremam usurpabant. & hæc causa est quare auctor superscripti dialogi frigidariam quintam nominavit, quartam assam sudatoriam: nam ab assa sudatione, ad frigidam exhibent. Petronius: itaque intravimus balneum, & sudore calefacti momento temporis ad frigidam eximus. siccum sudorem intellige qui in assis sudatoriis, sicco vapore exprimebatur. Senec. ep. lxxxvii. nisi Thasus lapis quondam varum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdederit, in quas multa sudatione corpora nostra exsonata demittimus. sic assa cellæ inter tepidarias, & frigidarias erant ædificatæ, quo eas loco ponit auctor dialogi. Vitruvius quoque tepidario conjungendas esse dixit. unctuarium post tepidariam collocat idem dialogus. Lucianus etiam τὸ ἀλειψήριον οἶον tepidario subjungit. sed de his alibi plura, nunc enim properamus.

GRUTERVS.

1 Frigidariis semper nivalibus. &c.] Pal. frigidalis.

2 In quo fons erat aqua per tepidam, ut solet, &c.] Pal. in quo fontana esse per tepidam ut ad solet: ut videatur legendum, in quo fontana esset per tepidam, ut ad solet.

SALMASIUS.

2 In quo fons erat aqua per tepidam.] Vetus Palatinus: in quo fontana erat aqua per tepidam. fontana pro fonte, qui idiotismus erat illorum temporum. fontanam quoque inde vocamus hodie fontem.

erat aqua pertepida, ¹ut solet per hyemem naturaliter, eaque in piscina usus esset, dixisse balneatoribus fertur, *Aquam mihi muliebre[m] prae[m]paratis*: ²atque hoc ejus clarissimum dictum effertur. Audiebat pater ejus quae ille faceret, & clamabat, *Non est meus*. Statuerat denique Constantium (qui postea Caesar est factus, tunc autem praesidatum Dalmatiae administrabat) in locum ejus subrogare, ³quod nemo tunc vir melior videbatur: illum vero (ut Onesimus dicit) occidere. Longum est si de ejus luxuria plura velim dicere. ⁴Quicumque ostiatim cupit noscere, legat etiam Fulvium Asprianum usque ad taedium gestorum ejus un-
¹⁸versa dicentem. Hic ubi patrem fulmine absumptum, fratrem a focero interemptum, Diocletianum Augustum appellatum comperit, majora vitia & scelera edidit, ⁵quasi jam liber a frenis domesticae pietatis ⁶suorum moribus absolutus. Nec ei tamen defuit ad vindicandum sibi imperium vigor mentis. Nam contra Diocletianum multis praeliis confligit. ⁷Sed
 uli.

SALMASIUS.

¹ *Ut solet per hyemem naturaliter.*] Idem liber: ut ad solet.

⁵ *Quasi jam libera frenis domesticae pietatis suorum moribus absolutus.*] Afsentior doctissimo Casaubono legenti: *suorum moribus absolutus*.

GRUTERUS.

⁶ *Suorum moribus absolutus.*] Sic & Pal. sed melius Casaubonus, *mortibus*.

CASAUBONUS.

² *Atque hoc ejus clarissimum dictum effertur.*] Id est, laudatur ab omnibus: vel lege, fertur. Causa autem cur hoc Carini dictum laudaretur, id fuit, quod ut saepe dictum est, ex-caldationes pro magno luxuriae argumento habuerunt.

³ *Quod nemo tunc vir melior videba-*

tur.] Scribas melius, *quoniam*.

⁴ *Quicumque ostiatim cupit noscere, l.*] Scrib. *Quae quic. vox Marci Tullii elegans, ostiatim pro singillatim.*

⁵ *Quasi jam liber a frenis domesticae pietatis, suorum moribus absolutus.*] Et hoc quoque ineptissime. quid enim est *suorum moribus absolutus*? Scribendum est, *suorum mortibus*. ne Zoilli quidem negaverint ita corrigendum. similis sententia veteris scriptoris in iis quae de Carino Suidas: *ἡσίοιο ἐν ἐξέσει βελήσεως κύρα*.

⁷ *Sed ultima pugna ad Murium commissus, sicus occubuit.*] Scimus legi varie loci hujus nomen: sed verum est Margus. quod servant Eutropius cum Praenio, & vetus exemplar Peravianum Chronici Eusebiani. declarat propius loci situm Eutropius, narrans praelium habitum ad Margum, cum esset desertus a suis inter Viminatium atque Aureum montem. Margum

ultima pugna apud Margum commissa, victus occubuit. Hic trium principum finis fuit, Cari, Numeriani, & Carini: post quos Diocletianum & Maximianum principes dii dederunt, jungentes talibus viris Galerium atque Constantium: ' quorum alter natus est, qui acceptam ignominiam Valeriani captivitate deleteret: alter qui Gallias Romanis legibus redderet. Quatuor sane principes mundi, fortes, sapientes, benigni, & admodum liberales, ' unum in Republica sentientes: ' præterea senatus Rom. moderati, populo amici,

gum & Viminatum duo Mœsiae oppida vicina erant, ut indicio est historia, quam narrat Priscus rhetor initio Excerptorum de legationibus. Idem Priscus in Gothica historia scribit, Margum ad Istrum fuisse sitam, è regione Constantiæ. ἢ Μάργῳ, inquit, πόλις ἐστὶ τῆς ἐν Ἰλλυρίᾳ Μυσηῶν αἰχμῆς τῆς Ἰστροῦ κειμένη ποταμῶν, ἀπὸ τοῦ Κανταρίου φρεσὶς καὶ τῶν ἐπιπέδων ὄχθων κειμένη.

SALMASIUS.

7 Sed ultima pugna ad Martium commissa. Idem liber cum veteri editio- ne, habent, ad Marcum. omnino scribendum, ad Margum. quod jam viderat ex conjectura Casaubonus. Margus oppidum Mœsiae, cujus plurimi auctores meminere. Marcum etiam scribitur in itinerario Antonini. Aureo monte M. P. XXIII. ab Aureo monte Vinctia M. P. VI. Marco M. P. VIII. pro quo in veteri Peutingerorum tabula habetur: Monte aureo XIII. Margum flumen x. forte & urbs & flumen ibidem ejusdem nominis. mentionem etiam horreorum Margi in eadem Mœsia superiore habent illa tabula Peutingerorum, & itinerarium Antonini. sed nihil illa horrea Margi mihi videntur habere commune cum hac urbe Margo. longius enim distita sunt, & horrea Marci potius dicenda sunt, & horrea à Marco imperatore in illis locis condita accipiamus, sed hæc alibi discutiamus.

CASAUBONUS.

1 Quorum alter natus est, q.] Constantius qui bello Persas vicit supra.
3 Præterea senatus Rom. moderati, p.] Videtur scribendum senatui. de imperatoribus enim loquitur. moderati senatui nove dictum pro moderati erga senatum.

SALMASIUS.

2 Unum in rep. sentientes: præterea Senatus Rom. moderati, populo amici, potestate graves.] Foeditissime turbatus & corruptus hic locus etiam in Palatinis membranis, in quibus ita concipitur totus: unum in rep. sentientes spe reverent Romani senatus moderati populi amici pesacte graves religiosi. quæro an quicquam possit inveniri corruptius. omnibus tamen emaculatis fordibus, quibus oblitus est, tam purum nitidumque mihi videor posse reddere, quam ab auctore relictus est, ita nimirum legendo: unum in rep. sentientes, reverentes Romani senatus, moderati, populi amici, sancti, graves, religiosi. de qua correctione dubitet licebit, qui meliorem excogitare poterit.

GRUTERUS.

2 Unum in Republica sentientes: præterea Senatus Rom. moderati.] Pal. Remp. sentientes spe reverent Romani Senatus, moderati populi, amici pesacte, vel etiam pescite, scriptura veteri Saxonica. ut forte fuerit, sentientes, semper reverentes Romani Senatus, moderati populo, amicis persancti.

amici, potestate graves, religiosi, & quales principes semper oravimus: quorum vitam singulis libris Claudius Eusthenius, qui Diocletiano ab epistolis fuit, scripsit: quod idcirco dixi, 'ne quis à me tantam rem quæreret, 'maxime 'quum vel vivorum principum
19 vita non sine reprehensione dicatur. 'Memorable
maxi-

SALMASIUS.

1 *Ne quis à me tantam rem requiret.*] Idem Pal. *ne quis amare tanta tam requiret.* corruptissime. scribendum: *ne quis à me rem tantam requirat.*

2 *Maxime cum vel vivorum principum vita.*] Ita & Palatinus. vetus vero editio legit: *cum vel vivorum principum.* vitiose. nullus autem heic defectus, sed vel positum pro &. quod passim in his auctoribus licet observare.

CASAUBONUS.

3 *Cum vel vivorum principum vita non sine reprehensione dicatur.*] Tò vel nisi vacat & subditivum est, defectus est certum argumentum.

GRUTERUS.

3 *Cum vel vivorum Principum.*] Sic & Pal.

SALMASIUS.

4 *Memorable maxime & Carini & Numeriani hoc habuit imperium quod ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederunt.*] Hic Vopisci locus de ludis Romanis à Carino & Numeriano editis, viro magno magnum mentis æstus movit, dum quærit in animadversionibus ad Eusebium, qui potuerint ambo ludos istos edere, cum satis inter omnes constet Numerianum post patris obitum pedem ex Oriente non extulisse, sed ibi interfectum esse. postquam se in omnes partes versavit, & incertus diu, certavit hoc dubium solvere, tandem pæne concludit; post mortem Cari Numerianum in Europam trajecisse, ibique occisum fuisse. dederis hoc illi, nihil ambigui restabit. sed quis ve-

rum istud esse concesserit, quum omnino certum sit, Numerianum ex quo patris comes in Orientem profectus est, nunquam post illa Europam vidisse? quomodo igitur ratio Vopisco constabit, qui Numerianum cum Carino Romanos ludos edidisse dicit, cum Numerianus post patrem non diu imperarit, & post ejus mortem in Europa pedem non posuerit? Vopiscus pro se respondebit, & librario suo, non sibi rationem defuisse dicet; nec enim à Carino & Numeriano solis ludos illos editos esse, unquam se scripsisse, sed à Caro simul, & Carino & Numeriano. scribendum igitur heic ex Palatino codice: *memorable maxime Cari, & Carini & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederunt.* & priusquam librum Palatinum ita consulissem, ita ex sola conjectura legendum jam olim videram. Vopiscum autem ita scripsisse, testis dabitur ipse Vopiscus, qui paulo infra ludorum illorum editionem Caro tribuit his verbis: *Diocletiani denique dictum fertur, quum ei quidam largitionalis suus editionem Cari laudaret, dicens multum placuisse principes illos causa ludorum theatralium, ludorumque circensium.* Ergo, inquit, bene risus est in imperio suo Carus. Carum heic solum nominat, & tamen principes illos multum placuisse dicit ob illorum ludorum editionem. per principes minime dubium quin intelligat Carum cum filiis suis, Carino & Numeriano. Carus ergo, priusquam in Orientem ad bellum Persicum proficisceretur, memorabiles illos edidit ludos, cum Carino & Numeriano filiis, qui Cæsarianum imperium tene-

renebant, cum Augusto patre. Calpurnius ultima Ecloga, qua hos mirabiles ludos describit, ab uno tantum principe editos fuisse scribit, hoc est ab Augusto Caro. solus enim ille tunc Augustus, nam filii ejus Casares tantum erant. verba Calpurnii:

*Ouinam nobis non rustica vestis adesset,
Vidissem propius mea numina. sed mihi
sordes*

*Pulloque paupertas, & adunco fibula
morsu*

*Os fuerunt. utcunque tamen conspeximus
ipsum*

*Longius, ac nisi me decepit visus, in uno
Et Maris cultus & Apollinis esse pu-
tavi.*

hæc de Caro accipienda sunt, non de Carino, ut censet vir eruditissimus. nam de Carino quæ potest? an pater Carus Augustus una cum Casaribus filiis ludos Romanos dedit. sic Cariditionem laudabat Largitionalis ille Diocletiano, sic Diocletianus Carum propter editionem illam multum in imperio suo risum esse dicebat. Carum igitur etiam intelligit Calpurnius, à quo illi ludi commissi fuerunt, cum quo una imperabant filii Carinus & Numerianus, sed in Casariano tantum imperio. Superest aliud ambiguum solvendum, ab eodem illo incomparabili viro suscitatum. Olympius Nemesianus Cynegetica sua Carino dedicavit, patre Caro jam mortuo, his versibus:

*Nec taceam primum quæ nuper bella sub
Arcto*

Felici, Carine, manu confeceris, ipso

Pene prior genitore Deo.

eadem tamen hæc vivente etiam tunc Numeriano scribebat, sic enim subjicit:

— jam gaudia nota

*Temporis impatiens sensus, spectorque mo-
rarum*

*Præsumit, videorque mihi jam cernere
fratrum*

*Augustos habitus, Romam, clarumque se-
natum.*

loquitur hæc Nemesianus, inquit ille, quem dixi, vir summus, de Cari-

no & Numeriano tanquam in eodem loco positi essent, quum tamen paucos dies patri superfuerit Numerianus. immo enim vero nihil necesse est in eodem loco positos fuisse. vivebat Numerianus, aut vivere existimabatur, cum hæc scriberet Nemesianus. adhuc tamen in Oriente verfabatur. nec enim adeo paucos dies patri superstes vixit, ac videri volunt. extincto in Persica expeditione Caro, curatum ejus funus est, missi ad Carinum statim, & ad Senatum de ejus morte nuntii. consecratio etiam facta est, ut & nummi indicant qui à viris doctis descripti sunt. Atque hæc omnia facta sunt, vivente adhuc Numeriano, ut patet, & in Euphratenfi provincia consistente. ubi & patrem mortuum aliquandiu flevit, adeo ut ex nimio fletu oculorum agritudinem contraxerit: & cum propter oculorum dolorem lectica in itinere portaretur & Apri foci factione occisus esset, per plurimos dies mors ejus celata est, donec fœtore cadaveris res in apertum venit, & facinus Apri detectum apparuit, ut scriptum reliquit Vopiscus in Numeriano. quare non modicum temporis à morte Carini ad necem Numeriani intercessisse verisimile est. mortem quidem patris Numerianus sequutus est, etsi non longo intervallo, haud ita tamen modico, ac prope nullo, ut sibi persuadet vir doctus. illa igitur quæ supra videtur scripsisse Nemesianus illo tempore quo jam de Carino palam factum erat, & vivebat adhuc Numerianus, saltem nondum de ejus morte nuntius venerat. illo ipso medio tempore & cusus est iste nummus quem nobis describere viti docti: IMP. C. NUMERIANVS. P. F. AVG. & in adversa parte: ORIENS. AVGG. non de Caro & Numeriano Augustis capiendus hic nummus, sed de Numeriano & Carino, qui Caro superstitis fuere, & Augusti post ejus mortem sunt appellati. nam vivente Carino Casares tantum appellabantur. de iisdem Augustis interpretandus & ille

vidimus. Nam & neurobaten, qui velut in ventis
cothur-

domos etiam & insulas Nero porticus extrui Romae curaverat. ad quem finem narrat Suetonius in eius vita: *formam edificiorum urbis novam excogitavit: & ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easque sumptu suo extruxit.* ad quem locum in nostris ad illum auctorem notis plura de his porticibus dicam. male igitur vir doctus qui hoc loco porticum Statili corripbat. stabulum equorum Augusti heic intellige.

CASAUBONUS.

1 Nam & neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit. Neurobatæ etiam apud Firmicum leguntur & in Hefychii Glossis. τὸ β cum v saepe confundunt Græcorum librarii. itaque dubitandum essetne istorum verum nomen ὑδροβάτης, an νεοβάτης: hinnulorum etiam nota agilitas. ira autem antiqua exemplaria, neurobaten: non ut aliquando nobis vox ventis pæne persuaserat, anemobaten. de istis autem & neurobatis & tichobatis & omni hoc τρωαῖσιν ἁποῖων genere multa alibi dicturi sumus, studiose collecta ex antiquis.

GRUTERUS.

2 Neurobaten. Sic quoque eadem membranzæ. forsan recte. Scaligero tamen, Commentariis ad Manilium, videbatur reponendum anemobaten.

SALMASIUS.

1 Nam & neurobaten qui velut in ventis cothurnatus ferretur. Neurobaten qui heic & apud Firmicum sollicitant, de alia voce reponenda sollicitos esse veto. hæc enim recta est. mira vero doctissimum virum hoc loco dubitare utrum verior sit scriptura ὑδροβάτης, an νεοβάτης διὰ τὸ νεοβάν, quia nota, inquit, hinnuleorum agilitas. quid tum si nota? quid enim hoc attinet ad hos neurobatas?

Tom. II,

utrum hinnuleos inscendi & insideri ab hoc genere hominum, qui neurobatæ dicebantur, voluerit, an vero ita dici, qui hinnuleos velocitate & agilitate adæquarent, nescio. illud ratione plane caret, istud ratio verbi non admittit. inter veterum τρωαῖσιν ἁποῖσιν non solum fuere χοινοβάται hoc est funambuli, qui & hodie notissimi sunt, sed etiam ὑδροβάται, quales nulli fortasse nunc visuntur. χοινοβάται erant, qui super funes crassiores inambulabant, & saltabant, ut fieri etiam hodieque videmus. neurobatæ vero longe majorem artem, & audaciam professi, nervis ac fideculis incedebant ac filis tenuissimis, ita ut vix apparentibus præ tenuitate ac subtilitate filis super quæ ambulabant, quasi in ventis ferri viderentur. funambulos certe à neurobatis distinguit Firmicus lib. vii. erunt funambuli, οριβάται, neurobatæ, & qui talia pertractant. οριβάται Firmico sunt ὀπεβάται. & male vir magnus aerobatæ apud Firmicum pro οριβάται legendum putavit. qui Firmico ὀπεβάται, κρηνοβάτης vocat Hefychius, sed cum neurobatis perperam, ut puto, confundit. κρηνοβάτης, ὑδροβάτης, ita legimus in Hefychio. neurobaten eleganter exprefsit Tertullianus his verbis ex libro de pudicitia: *age tu funambule pudicitia & castitatis, & omnis circa sexum sanctitatis, qui tenuissimum filum disciplina ejusmodi veri arvia, pendente vestigio ingrederis, carnem spiritu librans, animam fide moderans, oculorum metu temperans.* generaliore vocabulo funambululum dixit, qui verius erat dicens neurobates. funis de tenuissimo filo non dicitur. at qui tenue filum, si ve nerviam ingrediebatur, is plane ὑδροβάτης. funambululum elegantissimis versibus describit Manilius, qui ita legendi sunt ex vestigiis veteris scripturæ:

— aut tennes ansus sine limite gressus

fff

Certa

cothurnatus ferretur, exhibuit: ¹ & tichobaten, qui per parietem urso eluso cucurrit: & urfos mimum agentes: & item ² centum salpistas uno crepitu concin-

nen-

*Certa per extentos ponit vestigia funes,
Et caeli meditatus iter, vestigia perdit
Per vacuum, & pendens populum suspendit
Ab ipso.*

non possum autem viti maximi sententiam probare, qui in notis ad Manilium anemobaton pro neurobata tam apud Firmicum quam in hoc Vopisci loco judicabat reponendum, inductus his Vopisci verbis: neurobata tam velut in ventis cothurnatus ferretur. non dixit absolute neurobata in ventis ferri, sed velut in ventis ferri: nervo enim subtenso ferebatur. sic funambuli cursum fune & aura ferri, dixit veteris Epigrammatis auctor:

Præsenti exemplo firmatur fabula mendax,

Ecce hominis cursus funis & aura ferunt.

de funambulo hoc *οὐκ ἔστι τῶδες* in antiquo codice manu exarato reperi: *οὐκ ἔστι τῶδες* hominem pendere cum via, cui latior erat planta quam semita. quod ex tempore in distichon Græcum sic coegi:

*Εἶδον ἐγὼ, μέγχα γὰρ μετ' ἔχον ἠέρα
περὶ δὲ δὲ τῶδες*

*Μειοτέρης ἐπιβάντ' ἔχον αἰσρα-
πιδε.*

1 Et tichobaten.] Tichobates, pro tichobates, est enim *τοιχοβάτης*. sic picile in Hadriano pro *pacile*. ubi vide quæ observamus. sic *inogorum* in antiquis Apicii excerptis nondum editis pro *cenogorum*.

2 Centum salpistas uno crepitu concinentes, & centum camptaulas.] *Καμπάουλον* volunt esse tibicinem inflexæ modulationis artificem: nam *καμπῆσαι* Hesychius interpretatur, *καμπῆσαι* ἐν τῇ ᾠδῇ ποιεῖν. ponamus & verum sit, ut sane verum est, tibicines in tibiærum flatu, itidem solitos esse spiritum inflectere, ut cantores vocem, inter canendum, proprium hoc non fuerit unius generis tibici-

num, sed omnium. aliis placet camptaulas esse dictos à tibiærum figura quas instabant. scio curvæ tibiæ genus olim quoddam notum fuisse, quæ præcipue locum habebat in sacris Bacchi. Virgilius:

Aur ubi curvæ choros indixit tibiæ Bacchi.

ad quem locum Servius: *curvæ tibiæ, symphoniacorum.* Bacchi autem ideo quia apud veteres ludæ theatricæ non erant nisi in honorem Liberæ parvis. ita corrigendus Servius. *καμπάουλον* Græci tibiæ illam vocant non *καμπάουλον*. sequitur enim apud Servium: hanc tibiæ Græci vocant *καμπάουλον*, Latini *vascæ* tibiæ, & est Dionysia cum maxime, et Sætyri utuntur. de vascæ tibiæ, & de plagiæ nos alibi. nemo dixerit *καμπάουλον*, esse *καμπάουλον*. nemo enim auctor ita hanc tibiæ nominavit. *καμπάουλον* porro qui dicantur, si querimus, non alii fuerint interrogandi, quam correctores eorum hæc vox est, quam inflexerunt, sinxeruntque ex scriptura primæ editionis quæ habuit, *capitaulas*, non nihil etiam illa corrupta, & inflexa ab antiqui codicis scripta lectione, quam in Palatino offendi: nam is exaratum habuit, *capitaulas*. multis locis in illo codice pro *γ* positum observavi. sic in vita Antonini *parum* pro *rarum*. & alibi *petunfus* pro *retunfus*: *recognovit*, pro *recognovit*: *Arpianns* pro *Arrianni*. ita scriptum hoc loco *capitaulas* pro *capitaulas*. quod & ipsum transpositum est, pro *cerataulas*, quæ vera est huius loci lectio. *cerataulæ*, sunt cornicines, & recte hæc junguntur cum salpistas, id est cum tubicinibus. sic enim distinguendum hæc apud Vopiscum: & item centum salpistas uno crepitu concinentes, & centum *cerataulas*: *choraulas* centum, etiam *psithaulas* centum: *panomimos* & *gymnicos* mille, *σαλπιστας* est *τιβί-*

nentes, & ¹centum camptaulas, ²choraulas centum, etiam

tubicen, κεραιβούλης cornicen. optima
Glossæ: κεραιβούλης, cornicen. bene ergo juncti heic salpistæ, & cerataula, ut tubæ & cornua passim apud veteres in bello: κέραιβου & σείλπιγες. Athenæus: Τυρβένων ἢ ἐστὶν ὄρηται, κέραιβου ἢ σείλπιγες. σείλπιγες Græcis proprie quæ Latinis tuba, hæc ex ære recto, ut cornua ex ære flexo, & in se recurvo ad similitudinem veri cornus, vel quod olim revera ex cornu bubulo fierent, quæ postea ex ære facta sunt. Ovidius:

Non tuba directi, non æris cornua flexi.
tuba, & tubus solo genere differebant, nam idem significabant. hinc tibi in sacris dicebantur, quibus tibicines canebant, ut scribit Varro. formam oblongam, & directam & concavam Latini veteres tubum dixerunt, ex voce Græca τύπῳ, unde forma in aqua ductibus pro tuba. tubus igitur, est τύπῳ. sic qui tumultuatur in loquendo, & inarticulate pronuntiat, Græci ἀτυπῶν, Latini atubum dixerunt. Glossæ: atubus, μογάλαλῳ, μόσῳ. μογάλαλῳ, qui parle à peine. ita & τύπῳ, tubus & tuba.

CASAUBONUS.

¹ Centum camptaulas.] Hesychius: κεραιβέν, τὸ ἐν τῇ ἀδῆ κεραιβέν ποιῶν. appellant rhetores κεραιβέν in dictionis ornatu flexionem quandam & συσφύζω circa periodi finem. Tale quid videtur denotare Hesychius in cantu servari solitum: quod si & in tibiarum instatu locum habuit, non male κεραιβέν tibicenem ejus modulationis artificem appellaveris. sed non displicet eorum sententia, qui à tibiarum figura dictas camptaulas existimant.

SALMASIUS.

² Choraulas centum.] Omnes qui cum choro canerent tibiis, choraulæ dicti. unde & tibicines qui saltanti-

bus pantomimis operam in scena dabant, ut saltantium vigorem excitarent, quia & choro canenti resposabant, choraulæ appellati. olim quoque in comœdiis quando chorus canebat, choricis tibiis artifex concinebat, atque is choraulæ dicebatur, ut refert Diomedes Grammaticus lib. III. postea choraulæ à comœdia sese segregarunt, & res suas partesque seorsim in scena agere cœperunt ut & pythaulæ, & pantomimi, qui omnes primis temporibus in comœdia canebant. Diomedes: primis temporibus, ut asserit Tranquillus, omnia quæ in scena versantur, in comœdia agebantur. nam pantomimus, & choraulæ, & pythaulæ in comœdia canebant. quæ verba infra explicabimus. postquam igitur à comœdia seipsos separaverunt choraulæ, & seorsim artis suæ specimen in scena exequi cœperunt, chororum etiam suum habuerunt, qui ubique eos comitabatur. nunquam enim choraulæ sine choro. chorus ille ex septem constabat cantoribus. Hygin. Pythaulæ qui Pythia cantaverat, septem habuit palliatos, qui voce cantaverunt, unde postea appellatus est choraulæ. sed male pythaulæ, postea scribit appellatum esse choraulæ, quum semper pythaulæ, & choraulæ diversi fuerint, ut infra dicemus. de his choraulis Lucillius in epigrammate nondum edito:

Οὐκ ἔδειν σε παραγῶδον, Ἐπίκρατες,
εἰδὲ χοραῦλῳ,
οὐδ' αἰεὶ εἰδὲν ὄλωσ' ὡς χορὸν ἐστὶν
ἔχειν.
Αἰεὶ ἐκάλων σε μόγιον, σὺ δ' ἔχων χορὸν
οἰκθρον ἦκεις
Ὀρχιστῶν, αὐτοῖς πάλαι διδῶς ὀπίσσω.
Εἰ δ' ἔτι τῆς ἐστὶ, σὺ τὸς δέλωσ' καὶ
Θεκλιον,
Ἡμεῖς δ' αὐτοῖ σὺ πῶς ποδας ἔρχομεθα.

hinc Martialis optimum convivium esse

etiam ¹ pithaulas centum, ² pantomimos & gymnicos mille:

esse dicit, in quod choraulas non venit. Epicrates ille de quo queritur in Epigrammate supra scripto Lucillius, invitatus, adduxerat secum in convivium chorum symphoniacorum puerorum, aut gregem tragædorum, servorum scilicet suorum, quibus pone triclinium ad pedes stantibus omnia quæ in mensa erant adposita, tradebat domum perferenda, & sibi servanda in crastinum, ut de his domi posset iterum cœnare. hunc morem plerique olim habebant, qui ad convivia invitabantur. de quo non semel in libris suis & conquestus est, & jocus simul Martialis lib. III. Epigrammate XXI I I.

Omnia cum retro pueris obsonia tradas,

Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

sensum plane expressit ac reddidit versuum illorum Lucillii:

Εἰ δ' ἔτι τῆτ' ἐπὶ, σὺ τῆς δ' ἄλλης
καὶ ἀκλίον,

Ἡμεῖς δ' αὐτοὶ σοὶ πρὸς πόδας
ἐρχόμεθα.

si, inquit, hoc tibi facere decretum est, ut pueris retro omnia obsonia porrigas, cur non illos jubes discumbere, & nos ad pedes tibi stabimus eorum vicem? πάντ' αὖ διδόναι ὀπίσω dixit Lucillius, Martialis ad verbum: omnia retro obsonia tradere. τῆς δ' ἄλλης καὶ ἀκλίον apud Lucillum idem omnino est, quod mensam sternere à pedibus apud Martialem. qui juber enim servos à pedibus discumbere ad mensam, idem mensam sternit à pedibus. sed ad choraulam redeamus. choraulas & symphoniacos divitum conviviis olim adhiberi solitos tralatitium est. septem igitur symphoniaci chororum constituebant, & qui symphonix cantanti concinebat tibiis, choraulas proprie dicebatur. choraulam tamen etiam appellabant eum qui ad tibias saltabat. sic χοραῦλης significat, καὶ τὸ αὐλητικὸν τῶν χορῶν πρὸς αὐλῶντες, καὶ τὸ χοροτικὸν πρὸς αὐλὸν χοροῦντες.

hoc sensu choraulas Petronio dicitur,

Manu puer loquaci

Ægyptius choraulas.

ubi choraulas dicitur puer, ὁ πρὸς τὸ αὐλὸν χοροῦν, qui ad tibias saltat. ita & accipiendus in veteri inscriptione Græca: Μυριπύος Νάνω χοραῦλης. Nanum choraulam ita describit Propertius:

Nanus & ipse suos breviter contractus in artus

Facitabat truncas ad cava buxa manus.

jacitare manus ad cava buxa, nihil aliud est, quam saltare, καὶ χειρονομεῖν ad tibiam. nec aliter choraulas accipitur apud Sidonium Apollinarem, ut jam viri docti observarunt. Isidorus in Glossis: choraula, jocularius. quo sensu choraulam acceperit, ex interpretatione quam apposuit, statuere non possumus. jocularium dixit, verbo illius sæculi, qui & idem cum jocularior. Græce παιγνιώτης. sic autem vocant Græci recentiores, tubicines, tibicines, cymbalistas, & omnes id genus artifices, quos etiam hodieque jocatores vocamus. ita igitur vocare potuit Isidorus choraulam, tibicinem qui ad chorum canebat. potuit nihilominus & jocularium appellare, qui ad tibiam saltat, & gesticulatur. ex voce jocularior, hodie vocamus jongleur, gesticulatorem, prestigiatoremque quemlibet.

¹ Pithaulas centum.] Palatinus liber heic scriptum habet, pithaulas. atque ita passim ac semper hoc nomen, ubicumque ejus mentio occurrit in veterum libris, reperitur scriptum. pithaulas, inquam, non pithaulas. quæ scriptura vel unice facit ad eorum opinionem confutandam, summorum alioquin virosum, qui pithaulas dicendum censent, & ἄπο τῶν πίδαων hanc vocem deducunt. quasi ulli unquam cogniti fuerint doliars aut doliis cantantes tibicines. profecto de hoc tibicinum genere qui doliis cantant,

rent, vastum apud antiquos silentium. unde igitur istos expiscati sunt doliarios cantores eruditi viri? ex loco Senecæ Natural. Quæst. lib. vi. cap. xix. cuius hæc sunt verba: *quomodo in dolio cantantis vox per totum cum quadam discussione percurrit ac resonat, & iam leviter mota, tamen circuit, non sine saltu ejus tumultuque, quo inclusa est. ibi veteres omnes libri habent: quomodo cum in dolio cantatur, vox illa per totum omnino scribendum: quomodo cum in dolio cantatur, vox illa per totum cum quadam discussione discurret. retineamus etiam licebit vulgatam lectionem, quis ex ea mihi probare poterit aliquos olim fuisse doliolorum tibicines? ubi mentio tibiarum apud Senecam eo loci? nemone canere potest in dolio sine tibiis? sane & cantare aliquem assa voce, & loqui etiam posse in dolio dubitet nemo. non de tibicine igitur, sed de eo qui simpliciter in dolio cantat, ore super os dolii posito, accipiendum apud Senecam. narrat enim ibi, & ostendit ex sententia Metrodori Chii, quæ causa terræ motus faciat. sic enim agebat Metrodorus: vastas sub terra speluncas habere aërem suum. aërem illum, simul ac alio superne incidente percussus esset agitari solere, haud aliter quam inania dolia indito clamore sonant. si quis enim in dolio cantet, per totum vocem illam cum quadam discussione percurrere consuevisse, ac resonare, & quamvis leviter motam tumultuari tamen intus, & cum bombo circuire. sic motum spiritu fieri conabatur ostendere Chius ille philosophus. tibicinum doliariorum nulla ibi vola nec vestigium. nec utquam alibi tales posse reperiri putem. contenderunt tamen & eos aliquando eruere ex illo Propertii versu:*

— *carmenque recentibus aris*

Tibia Mygdoniis libet eburna Cadis.

sed postea melioribus locum dantes, *Cados* in illo versu de urbe Lydiæ debere accipi, non de cadis sive doliis agnoverunt. in quo etiam magno

mibi videntur errore confudisse *πίθες*, & *κρίδες*, cados & dolia. præter formæ differantem, cados ex ligno, dolia, hoc est *πίθες*, fictilia fuisse ignorat nemo. hinc proverbium Græcum, ut alia omitam testimonia, *ὅτι πίθω πῶν κεραιαίων κερθαίνεν*. nec videre me fateor, quis usus potuerit esse hujuscemodi ingentium ac fictilium vasorum, qualia fuisse dolia liquet, ad canendum tibiis. gravissime etiam in eo peccarunt eruditissimi viri quod *pithaulæm*, quem *δοῦν ἐπί πῖθων* deducunt, aut omnino eundem esse cum *ascaule* aut parum differre putarunt. quasi parum interfuerit, *ἀσκούν* inter & *πίθων*, dolium & utrem. sed quum nulli unquam fuerint *pithaulæ* à doliis nuncupati, & nulla usquam extet eorum apud veteres mentio, frustra quis ab *ascaulis* eos fuisse diversos satagat monstrare. *ἀσκαύλιον* Latini utricularium venterunt. de quo nos alibi. dicam heic tantum, perperam virum magnum de utriculario sive *ascaula* censuisse capiendum Maronis illum sive incerti potius auctoris versiculum in *Copa*:

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

quis eum homo, vel quæ ratio induxit ut ita censeret, cum nemo non videat, nulla non ratio evincat de *crotalistris* eum esse intelligendum? totum locum heic vide & considera:

Copa Syrisca caput Graia redimita micella,

Crispum sub crotalo docta movere latius:

Ebria formosa saltat lasciva taberna,

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

nullum in his versibus utrem habes, nullum utricularium: sede adem illa *Syrisca κροπηλῆς*, quæ ante tabernam suam sub crotalo saltat, crotalum quoque manu quatit, & brachio crispante æreos calamos excutit, qui raucum concussu crepitum redderent, unde raucos eos appellat. mulieres enim *crotalistræ*, saltabant gesticulabanturque, & crotalum si-

mul quatiebant. Epigramma Græcum :

Ἡ κροτάλοισ ὀρχηστῆς Ἀείσιον —
cum crocalis saltatricem, significat. ad
cubitum autem calamos excuti, dixit
auctor Copæ, quod non solum mani-
bus, sed bracciis gesticularentur,
crotalum simul quatientes. Græcum
epigramma de saltatrice :

Ἐξακροτάλωσα μὴ τῆ πύξῃ χειρονο-
μῶντι.

Apulejus de sistro: *paucæ virgulæ tra-
jectæ crispante brachio, tergeminos ictus
reddebant. crotalum ex duabus æneis
laminis, aut virgulis constabat, quæ
manu agitatur ex collisione sonum
edebant argutum. δίξυρα χαλκῶν*
Græci poetæ vocant. Claudianus ver-
sibus his nondum editis εἰς κροτάλι-
στων.

Μαχλὰς δὲ κροτάλοισιν ἀνδράξισσιν
χορείαις

Δίξυρα παιδομόρσοισι πνέγμασι
χαλκῶν ἀρτίοισι.

Nonnus Dionysiacañ lib. xlvj.

— χεῖρα δὲ διὰ τὸ
Θηλευῶν ἐλέλιξεν ἀμφοτέρω δὲ δίξυσι
χαλκῶν,

Ὅσα γυνὴ πνέξισσιν χοροῖσι πνέξισσιν
δίξυρα χαλκῶν appellant illi, duas
virgulas aut laminas æneas, quæ ma-
nibus versatæ concutiebantur, & in-
ter se collidebantur, ut sonum ex
ipso collisu redderent. hoc proprie
crotalum dicebatur. crotalum etiam
similiter fiebat, ex arundine per
medium fissa, cujus duæ partes sic
movebantur, ut ex collisione sona-
rent. hinc Græci Grammatici κροτά-
λον, χιζόμερον κλάμαρον interpretan-
tur. idem hodie fieri videmus ex
duobus ossibus, quæ digitis agitata
& invicem collisa crepitant, & crotala
efficiunt. Ciconia quoque rostri
sui superiorem partem cum inferiore
collidendo, mera crotalistris est, &
sic à veteribus dicebatur. non crotala
lum, ut viri doctissimi existimarunt,
sed sistrum Ægyptiacum describit A-
pulejus his verbis de Iside: nam de extra
ferebat ancum crepisculum, cujus per an-

gußam laminam in modum balthæi recurva-
tam trajectæ mediæ paucæ virgulæ crispante
brachio tergeminos ictus, reddebant ar-
gutum sonum. sistrum Ægyptiacum,
ovalis erat figuræ, cujus per medium
tres æneæ virgulæ trajiciebantur.
manubrium præterea habebat, quo
tenebatur, & agitabatur. & hanc fi-
guram assimilat Apulejus balthæo.
nihil similius. lamina enim recurvata
in modum balthæi, ovalem plane fi-
guram exhibet. cui si manubrium
addas, formam plane habebis reticuli
pilarii quo hodie in lusu parvæ pilæ
ad expellendas pilas, utimur. *raquet-
tam* vocamus. vide si lubet, sistri effi-
giem in libro antiquarum inscriptio-
num Grutteri pag. lxxxix. num. 3.
& 4. & fateberis ipsissimum esse quod
describitur ab Apulejo. *crepitaculum*
ille vocat sistrum. sic Martialis crepi-
tacula, quibus avocantur infantes,
appellat *sistra*. crotalum etiam de si-
stro quidam dixerunt. & nescio an apud
Virgilium ubi Scopa illa Syrisca sub
crotalo latus movere dicitur, & ad
cubitum calamos raucos excutere, de
sistro accipiendum sit. *calamos raucos*
fortean vocarit virgulas illas ferreas
quæ per laminam sistri mediam, in
modum balthæi recurvatam trajicie-
bantur, quæque brachio crispante
concessæ tergeminis ictibus resona-
bant, & crepitabant. At male vir-
summus, ita ut pejus non potuerit,
calybam hoc est *καλύβην* in eodem
Copæ carmine exponendam censet
de sono vel crepitu æreorum vaso-
rum baculo ferreo pulsatorum. quod
vulgo in Gallia *caribarium* appella-
mus. ipse autem *calybarium* putat ap-
pellatum à *calyba*. quæ vox sonum &
tinnitum aris percussi significat. sed
quis auctor unquam, vel Græcus vel
Latinus, hanc significationem vocis
καλύβην attribuit? quis calybam in eo
sensu ac notione usurpavit? sane aliter
accipi debet in hoc ipso poemate
de Copa sic enim versus ille scribitur
in antiquis membranis :

Sunt topia & calyba, cyathi, ressi, tibia,
chorda,

Es

*Et trichila umbrosus frigida arundini-
bus.*

Copa ut transeuntes alliciat ad devertendum in suam tabernam, omnia tabernarum bona & delicias enumerat. sunt inquit, in mea taberna topia, calyba, heic, cyathi, tosa, tibia, barbiti citharæ; & trichila sive porticus virides, & alia multa quæ ibidem memorantur bibentibus accommodata, & iis qui genio volunt indulgere. ibi calyba nihil aliud sunt, quam quod omnis semper Græcia nomine καλύβων intellexit, pergula nempe, & ategia, quales in meritoriis tabernis vulgo fieri solebant, in quibus ganeones poterant, cuiusmodi καλύβων quæ in diversoriis ad hunc usum struebantur, meminit Harmenopolus l. 11. tit. 14. *καὶ καπηλεία μὴ ἐξείναι ἢ τῶν οἴκων ποιεῖν ἐν νέῃ, καλύβω ποιεῖν ἢ ἀνάσσει, ἢ ψιθία πρὸς τὸ τοῖς πίνειν ἰδέσθαι δίδουαι, ἐν τῇ Ρώμῃ, ἢ τῇ ἀγορᾷ, ἀλλ' ἂ μόνον ἐστὶ ἐν τῷ οἴκῳ τῶν καπηλεία χρῆσθαι ποιεῖν.* at in Græco Epigrammate aut vox καλύβη mutanda est, aut aliter venit exponenda. sic autem ibi legendum videtur:

H' Κυβέλη κ' δ' ἄπ' ἐνέπρεπεν, ἢ
φιλοπαίμων
Σταμυλῆ, μήτηρ β' ἐφίλησε
θεῶν.

sic enim & in sequente Epigrammate:

H' κροτάλοισι ὄρχηστρις Α' εἶπον, ἢ
πρὸς πύλαις
Καὶ Κυβέλη πλοῦσι μὲν ῥίψαι ἐ-
πρωμένη.

utrumque enim epigramma de mulieribus scriptum est Cybeles ministris, quæ in ejus honorem caput jactabant, & cum crotalis & cymbalis saltabant. quod si utrobique legimus καλύβη, ut in priore epigrammate scriptum exhibent etiam vetustissimæ membranæ quas vidimus, καλύβη non erit sonitus erumatum, ut censebat vir summus, sed παστὰς & θεῖλα μ' matris Deum, circa quam saltabant hujuscemodi mulieres mi-

nistræ & θεῖλα μ' πόλοι Cybeles. cum tympanis & crotalis, caputque jactabant bacchabundæ. Epigramma Græcum:

Ἀχρυλὶς ἢ Φρυγίη θεῖλα μ' πόλ',
ἢ πρὸς πύλαις
Πολλάκι τὴν ἱερὰν χροτάλον πλο-
κίμας.

tædæ autem, & cymbala, & tympana, & crotala, initia ac crepundia fuerunt sacrorum Cybeles. in veteri ara marmorea matris Deum & Attinis, quæ Romæ adhuc visitur, in dextro latere habentur incisa facies transversæ, & invicem implicata cum cymbalis: in altera parte, curva & recta tibia cum fistula. vide pag. xvii. antiquarum inscriptionum Grutteri. Pindarus apud Strabonem:

Σοὶ μὲν καθ' ἄρχαι, μήτερ, παστὰς
Μεγάλοι ῥόμβοι, κυμβάλων,
Ἐν δὲ κροτάλων κρόταλα,
Αἰθοῦσα πεδῆς κατὰ ξανθαῖσι
πύλαις.

καλύβη igitur idem quod παστὰς & θεῖλα μ'. Hesychius: καλύβη, σκλήη, παστὰς. καλύβη, παστὰς. καλύβη ceci erant in interiore ac secretiore sacratioreque templorum parte, in quibus Deorum simulacra & pulvinaria. unusquisque Deorum suam καλύβην habebat, & in ea suum pulvinar, & simulacrum, θεῖλα μ' etiam dicebant. unde θεῖλα μ' πόλ', Dei minister, qui & πρὸς πόλ'. sic θεῖλα μ' accipitur in veteri epigrammate Græco nondum edito:

— Ἰδαίης ἀμφίπολ' θεῖλα μ'.

sic ergo accipienda καλύβη in Græco illo epigrammate quod paulo ante adduximus, de calyba & thalamo matris Deum. ita etiam καλύβη debet accipi in hoc oraculo:

Εἶπαίς τῷ βασιλεῖ, χαμῶ πῶσε
δαίδαλ' αὐλά,
Οὐκέτι Φοῖβ' ἔχ' καλύβην, ἢ
μῆτιδα δαίφην,
Οὐ παρὰν λαλέσκει, ἀπίφθετο κ' ἢ
λαλον ὕδωρ.

templum Apollinis Delphici cecidisset,

se, ac penitus eversum esse, nec Phœbum amplius suam καλύβην habere hoc oraculo significabatur quod aliquando Oribasio redditum est, quem Julianus miserat ad Apollinem Delphicum consulendum. καλύβη, ὁ καλύβητις id est ἡλαμηπόλις, non autem κρυμμένος. hinc Gallum matris Deum sacerdotem, calybitam vocat auctor Copta;

Huc calybita veni, vester jam sudat asellus,

Parce illi, vestrum delicium est asinus.

ubi calybita idem est quod ἡλαμηπόλις, ὁ αἰετῶν καλύβη τῆς Κυβέλης ἀναστρεφόμενος, ὁ τῆς καλύβης ἐπιμελέμενος, quasi dicas cubicularium matris Deum. nam & pulvinaria & lectos suos in illis thalamis & καλύβησι structos & stratos habuisse veterum numina, & notissimum est, & alibi pluribus ostendam. calybitam igitur malim in illo versu Gallum matris Deum Cybeles, aut Syriæ Deæ ἡλαμηπόλιον interpretari, quam tabernarium, qui calybas meritoriarum tabernarum frequentet. et si sciam in tabernis & ganeis plurimum olim versari solitos hujusmodi semiviros Cybeles, & Syriæ Deæ sacerdotes & ministros. delicium Gallorum asinum esse idem auctor dicit. & ita etiam Phædrus de Gallis Cybeles, qui asinum suum mortuum excoxiaverant, ac de pelle tympanum fecerant:

Rogati mox à quodam, delicio suo

Quidnam fecissent, hoc loquuti sunt modo.

Putabat se post mortem securum fore,

Ecce alia plaga congeruntur mortuo.

ita enim distinguendum apud Phædrum: delicio suo quidnam fecissent, id est, quidnam asino suo fecissent, quem ducere secum solebant, farcinas bajulantem. ceterum quo sensu asinus Gallorum delicium vulgo vocabatur, docebit te Apulejus in octava metamorphosi. nunc ad tibias nostras redeamus, & ad pithaulē, qui pythæales scribendus est. nec enim ἀπὸ τῆς πίθων, sed ἀπὸ τῆς πυθίων dictus

est, qui pythia scilicet cantabat, & pythicas tibias inflabat. sed quominus inde dictum putemus pythaulē, intercedit vir ille summus de quo supra, & inscitia insinuat, qui ita censent, quum πυθαύλης non πυθαύλης dicendum esse inde colligeretur. moveri possem auctoritate tanti viri, nisi & sic viderem ἀσωνδαύλην appellatum, non ἀσωνδαύλην, ut ἀσωνδαύλη caneret, & spondiacis tibiis uteretur. spondaula Latinis, ut choraula & pythaula. Marius Victorinus de spondeo: dictus à tractu cantus ejus qui per longas tibias in templis à supplicantibus editur: unde spondaulæ appellantur, qui hujusmodi tibias inflare assuerunt. perperam apud Victorinum editur spondaula. spondaula, ὁ ἀσωνδαύλης, ut pythaula, ὁ πυθαύλης & choraula, ὁ χοραύλης. igitur ἀσωνδαύλης qui spondiacas tibias inflabat, ut πυθαύλης qui pythicas. ἀσωνδαύλην ἀύλην mentio apud Pollucem, ut & πυθικῶν. ἤρμεστιον ἦ, inquit, ἀπὸς ὑμετέρων μὲν οἱ ἀσωνδαύλη ἀύλοι, ἀπὸς παλαιῶν ἦ οἱ πυθικῶν. verum subtilius hæc, & grammaticalius exigenti, nomen hoc ἀσωνδαύλης ἀπὸ τῆς ἀσωνδαύλων, aut ἀσωνδαύλην ἀύλων formatum nullo modo videri potest, ut nec πυθαύλης ἀπὸ τῆς πυθίων aut πυθικῶν ἀύλων. dicendum enim plane esset, ἀσωνδαύλης, & πυθαύλης. quare ἀσωνδαύλης ἀπὸ τῆς ἀσωνδαύλων dictus tibiicen, qui inter libationes & sacrificia deorum tibiis canebat. πυθαύλης quoque vocabulum non ἀπὸ τῆς πυθίων factum est, sed ἀπὸ τῆς Πυθῆς, ab urbe Pytho, quod enim in urbe Apollinis Πυθοῖ ejusmodi cantus frequens & celebris esset, quo prænes in laudem Apollinis ad tibiam cantari solebant: hinc πυθαύλης tibiicen dictus, qui prænes in honorem Apollinis in urbe Pytho tibiis canebat. eadem plane forma πυθόμεγανον appellatur Pythiam vocem. unde πυθόμεγανος ἐστὶν apud Sophoclem, nisi me fugit memoria. sic & πυθόμεγανον formantur & πυθόμεγανον.

ληπτον. Hefychius : πυθοληπιον, ὡς ἔστι Πυθίαι εἰλημηδύον. ita ergo & πυθαύλης factus. Suidas : Πυθίαις βοή, ἢ μετ' αὐλῆς γιορμῆ βοή. τὸ πυθίον μέλον. ἐνθεν καὶ πυθαύλης λέγει. ἄπο ἵ' ἐλθόν τ' παιᾶνα. πυθίον αὐτὴν αὐλημῶν semper sine choro cantari consuevit. ideo πυθαύλης nunquam ad chorum aut cum choro canebat. & pythaula ubique distincta à choraulis. Pollux : πρὸς παιᾶνας δὲ οἱ πυθίον. τελεῖς δὲ αὐτὴς ἀνόμαζον. ἤλθεν δὲ τὸ ἄρρον αὐλημῶν, τὸ πυθίον. hinc in canticis comœdiarum, quod una ibi tantum persona locum haberet, artifex qui responsabat, pythaula dicebatur; at qui choro canenti concinebat, choraula. Diomedes : quando enim chorus canebat, choriciis tibiis id est choraulicis artifex concinebat, in canticis autem pythaula pythiciis responsabat. priscis temporibus, ut idem Grammaticus ex Suetonio observat, pythaula in comœdia canebant, postea seorsim in scena res suas agere coeperunt, & à comœdia separati, de artificio suo in ludis musicis per se contenderunt, & de palma in certamen solidescenderunt. Seneca epist. lxxvi. Quoties scholam intrant, præter ipsum theatrum Neapolitanum, ut scis, transiendum est, Metronactis petentibus domum. illud quidem factum est, & ingenti studio qui sit pythaula bonus iudicatur. habet tibiēn quoque Græcus, & præco concussum; at in illo loco ubi vir bonus discitur, paucissimi sedent. ita legendus ille Senecæ locus. choraula quoque seorsim certabant in musicis agonibus, qui olim in comœdia partes suas agebant, & artis suæ specimen edebant. idem & de pantomimis scripsit Suetonius, quod in sequenti animadversione explicabimus. choraula autem & pythaula hæc junctim apud Yopiscum memorati, ut apud Athenæum in his Charetis historici verbis de nuptiis Alexandri : παρῆλθον δὲ καὶ αὐληταὶ οἱ πρῶτοι τὸ πυθίον ἠύλησαν, εἰδ' ἐξῆς μετ' ἑρῶν Τιμῆον, Φρῦν, Στραφισίας, Διο

φαιον, ἐπὶ δὲ Εὐκλῆος ὁ Χαλκιδάϊς. αὐληταὶ οἱ τὸ πυθίον αὐλῶντες, sunt πυθαύλαι· οἱ μετ' ἑρῶν, χοραύλαι. choraula quoque & pythaula in Glossis junctim positi. cap. de spectaculis: pythaula, πυθαύλαι. choraula, χοραύλαι. corruptissime hodie locus ille vulgatur. legitur in eodem capite: plagiola, Φολιγίση. scribe: plagiaula, Φωλιγίσης. Glossæ manuscriptæ quæ penes me sunt: ydraules, hydraula. fontines, plagiaula. lege: ὑδραύλης, hydraula. Φωλιγίσης, plagiaula. Φωλιγίς genus tibia, quæ πλαγιαύλαι dicebatur. hinc πλαγιαύλης, & Φωπιγίσης idem. Latine plagiaula. de phoringe vel plagiaulo vide Athenæum lib. iv. Pythaula porro in comœdiis antiquis Latinis, duabus tibiis simul flabant, aut dextra & sinistra: aut duabus dextris aut duabus sinistris. quum dextram & sinistram inflabant, imparibus tibiis canere dicebantur; quum duas dextras, duabus dextris paribus: quum duas sinistras, duabus paribus quoque sinistris. qui aliter sentiunt doctissimi viri, nihil plane sentiunt. omitto hæc, ut brevis sim, eorum sententiam qui pares & impares tibia, quæ magnitudine æquales aut inæquales essent, interpretati sunt: item eorum, qui singulares tibia hoc est μοναύλης impares dici acceperunt, geminas autem pares. hoc enim præne ridiculum est. nec enim pares aut impares tibia intelligi possunt nisi de geminis. falsi etiam illi qui pares tibia eas fuisse existimant, quæ uno spiritu animarentur. nam & uno eodemque flatu inspirabantur quoque impares tibia. qui duas impares simul inflabat, uno ore & uno flatu id utique agebat. qui enim aliter poterat? inter ænigmata nostra Græca, unum extat longe elegantissimum de flatore, duas tibia animante, quod hæc ponemus:

Εἰς ἀνεμῶν, δύο νῆες, ἐρέτισσιν δὲ κερὰ
ναύται,

Εἰς δὲ κυβερνήτης ἀμφοτέρωσιν ἐλάει.

Fff 5

εἰς

εἰς ἀριστερὰ, flatus est tibiae: *δοῦναι*, dux tibiae: *δέκα* va δέκα, decem digiti, qui foramina tiliarum percurrento, quasi remigant: *εἰς καθεστῆρας*, tibiae qui utramque tibiā moderatur. Apulejus Hyagnidi inventionem geminarum tiliarum tribuit. primus, inquit, Hyagnis in canendo manus discedinavit, primus duas tibiās uno spiritu animavit, primus laevā & dextrā foraminibus, acuto tinnitū, gravi bombocentum musicum miscuit. Plinius Marfyā, non Hyagnidi dat: obliquam tibiā Midas in Phrygia: geminas tibiās Marfyas in eadem gente. ut ut sit, inter omnes constat à Phrygibus mansisse geminarum tiliarum usum, dextrā, & sinistra, quarum dextra gravem bombum, sinistra acutum tinnitum emittebat. ideoque dextra incentiva erat, sinistra succentiva. hāc parem inter se foraminum numerum non habebant, eoque impares dicebantur. Festus impares tibiās quā numero foraminum discretā essent interpretatur. dextra tibia à sinistra discernebatur foraminum numero. scribit Varro lib. 1. de re rustica cap. 11. inferiorem fuisse sinistra à dextra foraminibus. ita enim ejus verba legenda sunt: *quocirca & succini pastorali, quod est inferior, ut tibia sinistra à dextra foraminibus. vulgo editum est: à dextra foraminibus. notabis genus loquendi, inferior à dextra, pro, inferior dextra, vel inferior quam dextra. cujus locutionis multa mihi cum apud antiquiores, tum apud recentes auctores observata exempla. pauca ex multis huc adferemus. Hyginus de limitibus constituendis: actuarii lati: undinem habent XII. ped. quidam ex his latiores sunt à XII. pedibus. ita enim in Palatinis schedis scriptum. pro, latiores sunt duodecim pedibus. incertus auctor de limitibus: duos lapides inventes finales, qui terminus dici non potest, eo quod plus à tribus pedibus habeat. ita etiam eo loco eadem schedā habebant, & paulo post in iisdem exaratum reperi: in quadrifinio vero si plus à quattuor lapidibus fuerint inventi. quod est, si plus quam*

quattuor lapides fuerint inventi. sic multis locis loquutus est Donatus. ut in Hecyram: adolescentior hęc comparatio minus à positivo sonat, & vim diminutivam exprimit, minus à positivo, pro, minus quam positivum, vel, minus positivo. in Adelpbos ad illud, totū sex mensibus. totis, quasi longi sunt: id est integris, ut ne unum quidem diem minus à sex mensibus sciat quid cepturus sit filius. sic vetus auctor de origine gentis Romanæ, ulterius à Romulo dixit, pro ulterius Romulo. sed quo sensu dixit Varro sinistra tibiā foraminibus inferiorem esse dextra? an intellexit dextram tibiā plura habuisse foramina, quam sinistra? sic enim sinistra foraminibus inferior. at Servius ex eodem Varrone notat ad x. Æneid. dextram Phrygiam unum foramen habuisse, sinistra duo. ubi etiam dicit foraminum sinistra, unum acuto sono fuisse, alterum gravi. quod si verum est, & graves simul & acutæ fuerint sinistra tibiæ. atqui levitatem acuminis sinistra tibiis omnes auctores attribuunt tantum, ut gravitatem dextris. dextra enim & sinistra conjunctæ concentum musicum miscabant ex gravi & acuto. omnia igitur foramina sinistra tibiæ acuti soni erant, ut dextræ gravis. nec dubium etiam est sinistra tibiā plura habuisse foramina quam dextram. acutius enim tinniant tibiæ & clarius, quæ pluribus foraminibus aperta sunt, quam quæ paucioribus, & graviore bombo sonabant, quæ unum tantum foramen habebant, ut dextræ. aliter igitur accipienda verba Varronis, quibus dicit agriculturam pastorali succinere, quod est inferior, ut tibia sinistra dextræ foraminibus. vult enim agriculturam quæ pastorali vita inferior erat ætatis gradu, sic pastorali succinere, & post eam esse ut sinistra tibia dextræ succinit. pastoralem itaque vitam incentivam esse, agriculturam succentivam. ejusdem autem carminis modos incinebat dextra, succinebat sinistra. incentivas tibiās *præcentivas* vocat Solinus

cap. XI. insula est arundinum ferax, quæ accommodatissimæ sunt in omnem sonum tibiarum. siue præcentorias facias, quarum locus est ad pulvinaria præcinendi, siue vasca quæ foraminum numeris præcentorias antecedunt. præcentoria & incentiva eadem cum dextris, quæ propter gravitatem soni ad pulvinaria deorum & aras inflari solebant, tales & spondiacæ tibiæ, quibus *αουδία μέλη* canebantur, quæ & *ἐπιβώμια* dicebant. vasca vero tibiæ, quæ numeris foraminum præcentorias antecedeant, eadem fuere cum sinistris, & vasca dicta sunt, à vasco sono quem edebant. nam propter levitatem acuminis, quod levioribus & acutioribus modis insonarent vasca sunt appellata. *vascum* idem est quod leve, & inane. atque hæc una vox est ex ducentis quas Latino sono redonavimus, & penitus jam oblitteratas in notitiam reduximus. optimæ Glossæ manuscriptæ quæ penes me sunt: *vascum, inane, leve*. hanc vocem & Livio restituvimus. ita enim lib. xxiv. sub finem legi debet ex vetustissimi codicis auctoritate qui servatur in Bibliotheca amicissimi & clarissimi P. Putteani: *Et ad id multitudine hominum regnum abundare: sed armandi ordinem, inique, et instruendi eos artem ignorare. omnia, velut forte congregata turba, vasca et temeraria esse.* corruptum etiam hoc vocabulum apud Gellium non uno loco, ut alibi indicabimus. *vascam tibiam, μελετηχόν αυδόν* interpretantur Glossæ vet. quod in his scilicet levioris & vasci soni tibiis flandi artem experiri meditarique consueverunt tibiicines. symphonicorum quoque tibiis, *vascas* vocatas annotat Servius, quas de istis acutioribus & levioribus fuisse apparet. Pares igitur tibiæ, ut eo redeamus unde digressi sumus, quæ parem foraminum numerum habebant. ut contra impares, quæ in numero foraminum disconveniebant. dextra & sinistra cum iungebantur, semper impares erant. plura enim in sinistra foramina quam in dextra. at quæ dextra pares, quæ item

sinistræ pares. cum igitur legis fabulam actam esse imparibus tibiis, de dextra & sinistra debere intelligi, meminisse debes. cum vero paribus, aut duabus dextris, aut duabus sinistris paribus. Andria Terentii dicitur acta esse tibiis paribus dextris & sinistris. cave censeas actam fuisse dextra simul & sinistra, quæ impares erant: sed intellige tibiis paribus dextris primum modulatum fuisse, deinde & paribus sinistris. sæpe enim modulationes in eadem comœdia mutabantur, exemplo sint Adelphi. Donatus in præfatione ad eam fabulam scribit, modulatum esse tibiis dextris, id est Lydiis, ob seriam gravitatem, qua fere in omnibus comœdiis utitur Terentius. in inscriptione vero illius fabulæ habetur, modos fecisse Flaccum tibiis Serranis. inde aliquis induci posset, tibiis Serranas & Lydias fuisse easdem. sed Lydias Donatus in ea præfatione dextras interpretatus est, quæ gravitatem ostendebant: Serranas vero pro sinistris accepit in prologomenis de comœdia & tragœdia, quæ acuminis levitate jocum in comœdia significarent. non possunt igitur eadem esse, Serrana & Lydiæ, quæ omnino diversa. verum certo certius est, Adelphos Terentii actam esse Lydiis simul, & Serranis, hoc est paribus dextris & sinistris. nam Donatus qui in præfatione dixit illam fabulam modulatum fuisse Lydiis tibiis, addidit statim: *sæpe tamen mutatis per scenam modis, cantica mutavit: quod significat titulus scenæ habens subjectas personis literas, M. M. C. significabant autem hæc tres litteræ singulares, mutatos modos cantici.* sic eisdem Heautontimorumenos inscribitur acta primum tibiis imparibus, hoc est dextra & sinistra, duabus dextris, hoc est paribus. cantica comœdiarum componebantur ad tibiis. *αυλωδικός νόμος* Græci dicunt. modis temperabantur, vel ut Apulejus loquitur modificabantur, hoc est, *ἐμελοποιούντες*, à perito artis musicæ factis. non omnia iisdem modis in uno cantico ageban-

agebantur, sed saepe mutatis. ut significat, inquit Donatus, qui tres numeros in comædiis ponunt, qui tres continent mutatos modos illius cantici. huiusmodi modi fiebant, aut tibiis imparibus, hoc est dextra & sinistra: aut duabus dextris: aut duabus sinistris, quas pares tibias vocabant. atque hi tres erant modi. nam pro mutatione modorum, mutabantur & tibiæ. dextrae tibiæ, ut scribit Donatus, sua gravitate seriam comædiæ dictionem pronuntiabant. has & Lydias vocatas idem refert. sinistra & Serrana, hoc est Tyriæ, acuminis levitate jocum in comædia ostendebant. ubi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mistim joci & gravitates denuntiabantur. dextra & sinistra Phrygiæ dicebantur. quæ licet impares essent, diversa tamen ac dispari modulatione compositæ non erant, ut sentire videtur Servius, sed ejusdem carminis modos, dextra quidem incinebat, sinistra vero succinebat, & gravius illa, acutius ista sonabat. & hæc fortasse causa est, quare diversam illis tribuat modulationem Servius. in his paribus & imparibus tibiis explicandis longe diversus abit à Donato Diomedes, cujus hæc verba animadversione digna sunt: sed quod paribus tibiis aut imparibus invenimus scriptum, quod si quando monodio agebat artifex, unam tibiam inflabat; si quando synodio, utramque. paribus tibiis tunc egisse artificem intelligit, cum unam tibiam inflabat; imparibus, cum utramque. per utramque tibiam, dextram & sinistram sine dubio vult intelligi. atque hæc impares erant tibiæ. sed pares tibiarum quomodo de una tibia dici queant, non video. nam quæ ratio est, ut paribus tibiis agere dicatur artifex, qui una tantum agebat? pares esse non possunt nisi geminae. an qui pares tibias inflabat, sive duas dextras, sive duas sinistras inflaret, una tantum tibia agere intelligebatur, quod unius generis & formæ tibias animaret? nam duæ dextræ numero foraminum & modulatione prorsus inter se pares. idem de dua-

bus sinistris. si ita sensit Diomedes, non male sensit: sin aliter, erravit. sed cum puto erravisse. peccat enim etiam in eo graviter, quod artificem si quando monodio ageret, unam tibiam inflasse dicit; si quando synodio, utramque. per monodium, cantici cantum intelligit; per synodium, chori concentum. in canticis enim una tantum persona canebat. atqui omnes illæ antiquæ comædiæ quæ inscribebantur, actæ tibiis paribus aut imparibus, choro prorsus carebant, & solis canticis ornatae erant. in illis igitur solis canticis quæ *μνησθῆναι* tantum erant, habuere locum pares & impares tibiarum. agebantur enim paribus & imparibus. synodio vero nusquam locus in antiquis illis fabulis Larinis, quæ chorum non habuere. à voce autem pythaulas, deductum *πυθαυλιον* pro *πυθαυλιον*, aut *πυθαυλιον*, quo nomine hodierni Græci tibiam appellant. atque hæc de pythaulis, tibiis paribus & imparibus, quæ hæcenus viris etiam doctissimis ignorata fuere. de tota vero hac materia tibiarum buccas alibi latius elatiusque inflabimus.

2 Pantomimos.] Habemus heic, choraulas, pythaulas, & pantomimos. scribit Suetonius apud Diomedem omnia quæ in scena versabantur, in comædia primis temporibus agi consuevisse. Nam pantomimus, inquit, & pythaulas, & choraulas in comædia carebant. quæ verba si vera sunt de pantomimo, quid illis faciendum, qui pantomimorum artem sub Augusto primum repertam, cum antea non esset, & in scenam introductam scripseret: atqui nec futiles nec vani auctores, sed fide in primis digni ita scriptum reliquerunt. hoc traditum Athenæo, hoc Zosimo, aliisque, *τῶν παντομιμῶν* saltationem Augusti temporibus à Pylade primum inventam, & usurpatam, cui & Bathyllus *ὁ μὲν τῶν* adjungitur. clare Zosimus de Augusti imperio: *ἢ τε παντομιμῶν ὀρχησῆς ἐν κείνοις εἰσῆλθη τοῖς χοροῖς, ἔπειτα*

καὶ πρὸς ἑστί, Πυλάδα καὶ Βαθύλλα
καρῶτων ὡς τὴν μετελθόντων. si nul-
lum, ut volunt, ante Augustum, libe-
raque rep. pantomimorum in scena
vestigium, quomodo ratio constabit
Suetonio, qui primis temporibus pan-
tomimos in comœdia cecinisse ap-
ud Diomedem asserit? sane qui pu-
tant ante Augusti tempora nulla hu-
jusmodi saltationis extitisse vesti-
gia, quæ manibus loquebatur, & ge-
stibus omnia effingebat atque imita-
batur, tota re falluntur: quique sibi
persuadent Pyladem aut Bathyllum
eam sub Augusto saltandi rationem
excogitasse & invexisse, quæ antea
penitus erat incognita. notum enim
usitatumque etiam veteres a longe
Augusti saculo priores genus illud
saltationis habuere, quæ motu cor-
poris & gestu quidvis exprimeret.
Narrat Athenæus Telesiam quem-
dam sive Telesten ὀρχησοδιδάσκων
multas schemas & gestus invenisse &
manibus omnia quæ dicerentur gra-
phice ostendisse: πολλαῖς ἐξ ὀρχησε-
μασὶ ἀκρῶς ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα
δεικνύσας. quid enim aliud tam
propriam pantomimi quam τὰ λε-
γόμενα χερσὶ δεικνύειν, hoc est verba
manibus expedire? Cyprianus panto-
mimum ita describit in libro de spe-
ctaculis: homo fractus omnibus membris,
et vir ultra muliebrem molliem dissolu-
tus, cui ars sit verba manibus expedire.
Plato VII. legum, τὴν ὀρχησεσίαν
esse μίμησιν τῶν λεγόμενων ἀρχαῶν
ἀπομιμήσειν, imitationem eorum quæ dicun-
tur, gestibus peragi solitam. & sane adeo
res vetus fuit hæc chironomia, à qua
chironomi pantomimi sunt appellati,
ut tradat Quintilianus lib. I. cap. XI.
eam ab ipsis temporibus heroicis or-
tam esse, & à summis Græciæ viris, ab
ipso etiam Socrate probatam, à Pla-
tone quoque in parte civilium posi-
tam virtutum, & à Chrysippo in præ-
ceptis de liberorum educatione com-
positis, non omisissam. tres fuere an-
tiquissimæ & celeberrimæ scenicæ
saltationis species, tragica, comica, &

satyrica. nulla non harum manibus
& corporis gestibus exprimebat,
quidquid in fabula ageretur, sive tra-
gici illud esset argumenti, sive comi-
ci, sive satyrici. refert Athenæus lib. I.
Telestem quo saltatore utebatur Æ-
schylus in tragœdiis, adeo bonum
ejus rei fuisse artificem, ut cum τὰς
ἐπιπέρας ἐπὶ Θήβας defaltaret, omnia quæ
illic agebantur, gestibus peregerit, &
oculis spectatorum subjecerit: Ἀ-
ριστοκλῆς γὰρ φησὶν ὅτι Τελεσθῆς ὁ Ἀ-
χίλλεος ὀρχησῆς ἕταρος ἢ τεχνίτης, ὡς
ἐν τῷ ὀρχησοδία τὰς ἐπιπέρας ἐπὶ Θήβας
φανερῶς ποιῆσαι τὰ πρῶτα ματὰ δι' ὀ-
ρχησεως. quid plus prestare potuisset
Pylades si eam tragœdiam tempori-
bus Augusti saltandam suscepisset? in
comœdiis quoque Latinis histriones
qui cantica saltabant, ita res quæ in fa-
bulis erant agenda, gestibus repræ-
sentare consueverant, & oculis sub-
jicere, ut populus facile inde cognos-
cere posset, quam fabulam acturi es-
sent. sed tempus fuit quum iidem
simul canerent saltarentque. postea
quia vocem motus corporis ex anhe-
litu interturbabat, & rursus vox
multum gestibus incommodabat,
melius vitium est, ut aliis accinenti-
bus, ipsi tantum saltarent, & taciti
gesticulationem peragerent. Lucianus
in libro τῶν ὀρχησεως, de panto-
mimis loquens: πάλαι μὲν ἢ αὐτοὶ ἢ
ἡδὼν ἢ ὀρχησάντες. εἶτα ἐπηδὴ κινεμένων τὸ
ἄσδμα τὴν ἀδύω ἐπιπέρας ἔργον, ἀμεινον
ἔδοξεν ἄλλως αὐτοῖς ὑπαδεῖν. & hoc
est quod agebat Suetonius, primis
temporibus pantomimos in comœ-
dia canere solitos esse. Gellius de
mimis: saltabundi autem canebant, quæ
nunc stantes canunt. scribit Livius lib.
VII. Livium antiquissimum apud
Romanos fabularum actorem eum-
dem & poetam, id quod omnes tum
erant, quum in saltando canendoque
cantico, quod tum omnes faciebant
histriones, vocem obtudisset, & ve-
nia petita puerum ad canendum an-
te tibicinem statuisset, canticum e-
gisse aliquanto magis vigenti motu,
quia

quia nihil usus vocis impediēbat. *inde, inquit, ad manum cantari histrionibus ceptum, diverbiaque tantum ipsorum voci relicta.* hæc verba Livii sunt, ut in editis leguntur. sed quis ea mihi sana esse & incorrupta præstabit? quid enim est, *ad manum cantare?* hoc contra mentem auctoris est, qui post illud Livii factum histriones canere desuisse vult, & qui antea voce motuque cantica agerent, solo motu, & tacita gestulatione exinde agere cœpisse, & diverbia tantum ipsorum voci relicta. nam diverbia pronuntiabant histriones, cantica saltabant, puero accinente & responsante tibicine. ante Livium poëtam & cantu simul, & motu corporis ea peragebant. Valerius Maximus lib. 11. cap. 14. de poëta Livio: *is que sui operis actor cum sepius à populo revocatus vocem obtendisset, adhibito pueri & tibicinis concentu gestulationem tacitam peregit.* inde igitur mos deductus, ut pantomimi in comœdiis taciti cantica desaltarent. quare legendum apud Livium: *inde ad manum saltari histrionibus ceptum, & diverbia tantum ipsorum voci relicta.* dubitatione prorsus caret hæc emendatio. *saltari in cantari mutaverunt qui non intelligebant, quid esset ad manum saltare, & mentem Livii non percipiebant.* ad manum saltare, est manibus saltare & gesticulari. verbum Græcum non poterat melius exprimi. nam *χερρομασι* omnino est, *ad manum saltare.* genus autem hoc ipsum loquendi vulgare & protritum Latinis, *ad manum, aut ad manus saltare, pro, manibus saltare.* sic *ad tibias canere, pro tibis canere.* Lampridius in Heliogabalo: *ipse cantavit, saltavit, ad tibias dixit.* sic *ad tabulam indere, ad manum lapides jactare* apud Vegetium. ita etiam *ad digitum pugnare* dicebant, pro digitis pugnare, quod uno verbo, *micare.* Quintilianus lib. VIII. cap. 5. *contra eandem sortem gladiatoris, cuius modo feci mentionem, ad digitum pugnavi.* ita in vetustissimo & optimo codice legebatur, quem olim à Bongarsio habui, *vel manu.* vulgo editur: *at digito pugnavi, ad digitum con-*

currere dixit incertus auctor veteris epigrammatis:

Lex erat ad digitum posita concurrere palma.

quem ego versum semper & ita legendum, & de micatione intelligendum judicavi. quod alibi pluribus probabo. *decernere digitis* apud Calpurnium Ecloga 11.

Et nunc alterius magis ut distinguere cantus

Positis, ter quisque manus jactate vicantes.

Ne mora, decernunt digitis.

igitur *ad digitum pugnare, & digitis pugnare idem, ut ad manum saltare, & manibus saltare.* quod est *χερρομασι.* Hesy chius: *χερρομασι, ορχηστis.* Cum ex his omnibus quæ diximus satis liquido constet, multo ante Augusti ætatem, & prius quam nasceretur Pylades, pantomimicam saltationem veteribus usitatam fuisse, & in scena frequentatam, quid aliud restat quam ut concludamus non eam primum à Pylade inventam esse, aut inventam? sed quid illis opponemus qui ejus inventorem Pyladem perhibent? interpretandi nobis sunt non refutandi. nam & verum illi dixerunt, si recte capiantur. saltatio, qualis Augusti temporibus in scena versabatur, & quæ post illa tempora passim viguit, quæque nihil amplius commune aut conjunctum habebat cum comœdia aut tragœdia, sed seorsim in orchestram veniebat, inventum proculdubio Pyladis fuit & Bathylli. res vero ipsa, & ars illa, saltandique modus, quo omnia quæ dicerentur, manibus expediebantur, quoque ipse etiam Pylades in sua saltatione usus est, longe ante Pyladem nota scena, & in usu posita fuerat, sed in tragœdia tantum, & comœdia & satyris locum habebant. nusquam enim sola per se ante id tempus *ορχηστis* in orchestra comparuerat. primus Pylades saltationis artem à tragœdia & comœdia separatam, in scenam Latinam introduxit, eamque ex tribus saltationibus compositam, tragi-

ca, comica, & satyrica excoluit & ex-
 polivit, & Italicam vocavit, quod Ro-
 ma primum specimen ejus in Latino
 theatro ediderit. natione enim ipse
 Cilix fuit. Suidas: Πυλάδης Κίλιξ
 ἀπὸ κάμης Μιδαρῶν ἔγραψε ᾠδῆς
 ὀρχήσεως τῆ Ἰταλικῆς, ἧς ἴσ᾽ αὐτῷ
 ἀπέδθη, ἀπὸ τῆ κωμικῆς καὶ λυρῆς ὀρ-
 χήσεως ἧς ἐκαλεῖτο κέρδαξ, καὶ τῆ τρα-
 γικῆς, ἣ ἐκαλεῖτο ἐμμέλεια, καὶ τῆ Σα-
 τυρικῆς ἧς Σίκινις. Athenaus Ba-
 thylum Alexandrinum, qui Pyladi
 contemporaneus vixit, Italicam illius
 saltationis inventorem, & primum
 auctorem facit. excerpta libri primi:
 τῆ ἰκτ᾽ ὀρχήσεως τῆ Ἰταλικῆς
 καὶ λυρῆς πρῶτον εἰσηγήτης γέγονε
 Βαθύλλος ὁ Ἀλεξανδρῶν ὁ Φη(νο-
 μιμῶν) ὀρχησάμενος Σέλοκος. at A-
 thilonicus ibidem ejus saltationis in-
 ventionem Bathyllo pariter & Pyladi
 tribuit. sic autem verba Athenæi le-
 genda sunt: τῆτον τῆ Βαθύλλον Φησὶν
 Ἀθηναῖος καὶ Πυλάδην, ὃ εἰς γράμ-
 ματα ᾠδῆς ὀρχήσεως, τῆ Ἰταλικῆ ὀρ-
 χήσιν συστῆσαι ἐπὶ τῆ κωμικῆς ἢ ἐκα-
 λεῖτο κέρδαξ, καὶ τῆ τραγικῆς ἢ ἐκαλεῖτο
 ἐμμέλεια καὶ τῆ Σατυρικῆς ἢ ἐλέγετο
 Σίκινις. scribit etiam Zosimus Pyla-
 dem & Bathyllum primos pantomi-
 micam saltationem exercuisse: Πυ-
 λάδης καὶ Βαθύλλος παρῶταν αὐτῶν με-
 πλοῦτων. atque hi non solum ὀρο-
 πηχοί, sed etiam ἀνθηπηχοί fuere.
 primas in tragœdia & tragicis argu-
 mentis saltandis obtinebat Pylades:
 in comœdia, & comicorum argu-
 mentorum de saltatione principatum
 sibi vindicabat Bathyllum. primi igitur
 Pylades & Bathyllum pantomi-
 mos à tragœdia & comœdia separa-
 tos in orchestra Latina ostenderunt,
 & seorsim rem artis suæ excoluerunt
 & exequuti sunt, quæ antea semper
 cum tragœdia & comœdia fuerant
 conjuncta. egregie hæc facit, & mi-
 nifce hoc quod diximus illustrat
 Suetonii locus apud Diomedem
 Grammaticum, quem hæc integrum
 placet adscribere: *Primis temporibus, ut*

*asserit Tranquillus, omnia quæ in scena
 versantur, in comœdia agebantur. nam
 pantomimus & pythaulus & choraulus, in
 comœdia canebant. sed quia non poterant
 omnia simul apud omnes artifices pariter
 excellere, si qui erant inter auctores comœ-
 diarum pro facultate & arte potiores, prin-
 cipatum sibi artificii vindicabant. sic factum
 est ut nolentibus cedere mimis in artificio
 cæteris, separatio fieret reliquorum. nam
 dum potiores inferioribus, qui in omni erga-
 sterio erant, servare dedignabantur, se ipsos
 à comœdia separaverunt: ac sic factum est
 ut exemplo semel sumpto, unusquisque artis
 suæ rem exequi cœperit, neque in comœ-
 diam venire. hæc ipsissima Tranquilli
 esse verba stilus indicat, descripta è
 libris quos ille dederat de spectaculis
 & ludis apud Romanos. Suidas duos
 eum libellos scripsisse refert, ᾠδῆς
 τῆ Παιδικῆς ἢ κωμικῆς καὶ ἀγῶνων.
 atque ex his doctissimi ac disertissimi
 scriptoris verbis liquet pantomimo-
 rum aiti locum fuisse in antiquis comœ-
 diis Romanis, priusquam ejus
 artis separatio à comœdia fieret.
 quod evenit sub Augusto ex Pyladis
 & Bathylli nova institutione ac pro-
 fessione, qui primi saltationem à tra-
 gœdia & comœdia segregatam artifi-
 cio suo vindicantur, ac separatim in
 scena actitarunt. *pantomimos* vocat Sue-
 tonius, histriones, qui antiquarum
 fabularum Latinarum cantica, gesti-
 bus ac motu corporis peragebant, ad-
 hibito pueri, & tibicinis, qui pythau-
 les dicebatur contentu. nam & illi
 histriones pantomimi erant revera,
 haud minus quam isti novi, qui ab
 Augusti temporibus, omnia manibus
 imitari cœperant. Etsi autem Italica
 illa saltatio, cujus auctores memo-
 rantur Pylades & Bathyllum, ex tragi-
 ca, comica & Satyrica saltationibus
 esset composita, haud ita tamen ex
 omnibus mixta erat, ut confunde-
 rentur, & ex tribus, una fieret species
 saltationis. sed quam omnia tragœ-
 diarum comœdiarumque & Satyro-
 rum argumenta primi saltare insti-
 tuissent, tragœdias secundum tragicam
 saltationis leges, comœdias vero
 juxta*

juxta comicæ saltationis instituta, desaltabant. hinc & inter ipsos auctores & inventores artis facta dividiæ est, & in diverso saltationis genere contraria quoque factio instituta, quam ad discipulos suos, & artificii per longam seriem successores uterque transmissit. Pylades in tragœdia, Bathyllus in comœdia excellabat. tragicam saltationem magis excolebat Pylades, comicam Bathyllus, tragicas tamen ὑποθέσεις & saltabat aliquando Bathyllus, & comicas Pylades. sed in fabulis tragici argumenti saltandis multum sibi dispar inveniebatur Bathyllus, & in comicis Pylades. Seneca lib. III. controvers. ut ad morbum meum te vocem, Pylades in comœdia, Bathyllus in tragœdia multum a se aberant. tantum denique inter saltationem Pyladeam, & Bathylleam distabat, quantum inter tragœdiam & comœdiam. Pyladea saltatio, gravis, seria, fastuosa, superciliosa, & affectuum plena, & tragica tota. ejus ὑποθέσεις, antiquorum poetarum tragœdiæ, Deorum heroumque facta: personæ ut in tragœdia, Divi, duces, heroes, & reges. Bathyllea contra, hilaris, jocosa, pedestris, quæque tota in rebus latis versaretur, per omnia comicæ saltationi affinis. hæc aut saltantem Satyrum, & cum Amore comissatum euntem inducebat, aut Panem aut Echo, aut Ledam à cygno compressam, & cetera ejusdem argumenti. Juvenalis:

Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo.

Athenaus de Pyladis saltatione: ἢ Πυλάδα ὄρχησιν, ὀσκώδης παθηκὴ τε καὶ πολυκώπ. lege: καὶ πολυκώπ. ita enim Plutarchus, qui hæc tria similiter saltationi Pyladeæ tribuit, τὸ ὀσκώδες, τὸ παθηκόν, καὶ τὸ πολυκώπ. Sympos. problem. lib. VII. cap. VII. ἀποπέμπω ἢ τὴν ὄρχησιν τὴν Πυλάδειον ὀσκώδη καὶ παθηκὴν καὶ πολυκώπ. εἶσιν. sequitur apud eundem Plutarchum de Bathyllea, quæ Pyladeæ opposita:

ὄρχημα τὴν Βαθύλλειον αὐτὸς πρὸς τὸν Πανὸς ἢ Σατύρου σὺν ἑρμῆ καὶ ζῶντος ὑπορχήματα Διὸς ἠθεοῦ. ita enim hæc postrema ex conjectura magni Casauboni sunt emendanda. vulgo τὸ ὄρχημα ἀναλυτικόν in editionibus habetur. at pro αὐτὸς πρὸς τὸν Πανὸς, male idem αὐτὸς πρὸς τὸν Πανὸς emendabat. nos πρὸς τὸν fecimus mutato tamen accentu. πρὸς τὸν vocat hoc est pedestrem Bathylli saltationem, quæ tota comica, & per hoc tragicæ opponebatur, ὀσκώδης & cothurnata. comœdiam & Satyros, musam pedestrem auctores passim vocant. atqui circa hæc omnis Bathylli saltatio versabatur. ὑπορχήματα autem propria facere videtur Plutarchus Bathyllea saltationis, ut & Athenaus: ἢ ἡ Βαθύλλειος, inquit, ἡλαρωπέρα. καὶ τὸ ὑπορχήματα πρὸς τὸν Διὸς ἠθεοῦ. ὑπορχήματα π, ut Panis, Satyri, Echus, Ledæ, aut similibus personarum. alias legendum esset, ὑπορχήματα Διὸς ἠθεοῦ. ὑπορχήματα dicebant canticum quod cum saltatione peragebatur. Proclus apud Photium: ὑπορχήματα δὲ, τὸ μὲν ὄρχησιν αἰδέμερον μίλον ἐλέγρον. & τὸ οἱ παλαιοὶ τὴν ὑπό, ἀπὸ τὸ μίλον, πολλακίς ἐλάμβανον. cantica, quæ in comœdiis antiquis Latinis, ad manum ab histrionibus saltabantur, ὑπορχήματα vera fuerunt. ὑπορχήματα quoque comœdiæ adjudicat Eunapius in A. desio: πρὸς τὸν Ἀριστοφάνους ἐπὶ διαφθοραῖς Ἰουκρίδης τὸ γέλωτι ἐπισημαζῶν & πρὸς τὸν σκωπτικῆς κινήσεως ὑπορχήματα. scripsit etiam ὑπορχήματα Pindarus, sed ea ad lyram canebantur, & saltabantur, non ad tibiam, ut comica & satyrica ὑπορχήματα. qui sub cantu tibie aut lyra, aut alius cujuslibet organi saltabant, proprie etiam ὑπορχήματα dicebantur. sic accipiendum putato ὑπορχήματα Πανός, & Σατύρου apud Plutarchum, de Panis & Satyri saltatione sub tibicine. talia ὑπορχήματα ut plurimum Bathyllus pantomimus

in sua saltatione exhibebat, quæ vera fuit *ὑπορχησική*. uniformis enim ac simplex erat, & nihil aliud ferme quam saltabat. nullam enim moram, nullum *πάθος* admittebat, sed concitatissimo ferebatur motu. *Φορβύλιος ἰσχυροῦς* Baccho & Veneri adsignat Lucianus in libro *περὶ ὀρχήσεως*, id est, concitatas & celeres gestulationes. talis etiam satyrica saltatio. Athen. *Σικανὸς δὲ τὴν κινήσεως, ἡ δὲ οἱ Σάτυροι ὀρχεῖν* τρυφάτιν ἔσαν. & γὰρ ἔχθη *πάθος* αὐτῆ ἢ ὀρχησῆς, διὸ ἐδὲ βροχόβη. ita cum viro doctissimo lego, qui ita emendat ex epitoma Hoescheli. eum vide in libello de Satyrica poësi. vulgo in Athenæo scribebatur: *διὸ ἐδὲ ἀναδύθη*, Saltationes quæ *πάθος* habent, non ita concitata poterant esse. τὰ πάθη enim moram generant. exemplum petamus ex Pyladea saltatione, quam maxime *παθηλικῶς* fuisse omnes consentiunt. Hylas primi illius Pyladis discipulus, cum canticum quoddam saltaret, cuius clausula erat, *τὴ μέγαν Ἀγαμέμνονα*, sublimem ingentemque se faciebat, ut verba illa cantici exprimeret, in quibus *magnum Agamemnon* dicebatur. non tulit hoc Pylades, atque ut ejus errorem castigaret, exclamavit e cavea, *Tu longum, non magnum facis*. *Σὺ μεγαλὸν εἰ μέγαν ποιεῖς*. tunc populus eum coëgit idem canticum saltare, cumque ad eum locum venisset, quem reprehenderat, expressit Agamemnonem cogitantem. quod nihil magis conveniret magno duci, quam pro omnibus cogitare. multum *πάθος* habuit illa *μειμησῆς* ducis cogitantis, sed multum etiam moræ. cum enim in eo esset pantomimus, ab omni motu gestuque cessabat, nisi qui cogitanti conveniret. talem *μνην* saltatio Bathyllea non recipiebat: nam & *πάθος* carebat ac semper in motu erat ac *φορβή*. ideoque ejusmodi ferme tantum *ὑποθέσεις* & personas eligebat, quas saltare semper & moveri deceret, ut Panes, Satyros

cum Amore comissabundos, & lascivientes, & alias similes jocis, & saltationibus adfuetas, quales ex comædia & satyrica notæ sunt multæ. in Bathyllea unica tantum fere persona saltabat, ut Pan, aut Echo, aut Satyrus. hinc *ὑπορχησῆς* π Bathyllum saltare consuevisse tradit Athenæus, Panis, aut Echus, aut Satyri nimirum. Pyladea vero saltationis histriones, etsi *ὑπορχησῆς* etiam ipsi saltarent, & *ὑπορχησάμενοι* non minus dicerentur quam Bathyllei, non nudum tamen aliquod aut simplex siccumque *ὑπορχησῆς* defaltabant, sed plura aliquando in uno argumento *ὑπορχησῆς*. multiplex enim & multiformis eorum saltatio. & quum poëtarum antiquorum tragœdiis saltandis operam darent, in una eademque *ὑποθέσει* plures plerumque personas unus & idem histrio sustinebat. Lucianus *περὶ ὀρχήσεως*, de barbaro quodam qui nunquam saltantem pantomimum viderat: *ἰδὼν πέντε ὑποσώπια τῶ ὀρχησῆ ἢ παρεσκόουσ μῦθον, τοσούτων γὰρ μερῶν τὸ δράμα ἦν, ἐζήτη, ἕνα ὀρῶν τὸ ὀρχησῆ, πίνες οἱ ὀρχησόμενοι καὶ ὑποκρινόμενοι τὰ λοιπὰ ὑποσώπια εἶεν. ἐπεὶ δὲ ἔμαθεν ὅτι αὐτὸς ὑποκρινεῖται, καὶ ὑπορχησῆ τὸ πάντων, ἐλελήθεις, ἔφη, ὃ βέλπε, σὺ μά μὲ τὸ ἐν, πολλὰς δὲ πῆς ψυχὰς ἔχων*. hinc apparet quare *πολυὑποσώπιοι* Pyladeam saltationem appellarint Plutarchus & Athenæus. Pyladis porro primi illius, & saltationis conditoris, quæ ab ipso Pyladea cognominata est, omnes successores & discipuli, *Pylade* sunt vocati, ut & *Bathylli*, qui à primo illo Bathyllo diversam saltationis sectam & hæresin per manus traditam accipere. Seneca: *stat per successores Pyladis & Bathylli domus. harum multi discipuli sunt, multique doctores. quemadmodum autem illi duo primi pantomimicarum familiarum auctores & conditores diversum genus saltationis exercuere, & tragicam magis excoluit Pylades, & comicam Bathyllus: sic eandem quoque sectam diversitatem*

corum posteros secutos esse animadvertere est. nam semper in tragædiis Pyladæ, in comædiis Bathylli operam suam & artem collocaverunt. Mediolanensis lapis :

THEOCRITO
AVGG. LIB.
PYLADI
PANTOMIMO
HONORATO
A SPLENDIDISSIMIS
CIVITATIS. ITALIÆ
ORNAMENTIS
DECVRIONALIE. ORNA.
GREX
ROMANVS
OB. MERITA. EIVS
TITVL. MEMORIÆ
POSVIT.

à sinistro latere virilis est effigies palliata, quæ supra caput adscriptum habet, IONA. ad dextrum alia effigies chlamydata, quæ sinistra manu lanceam gerit, dextra personam sive larvam attollit, cum hoc titulo: TROADAS. & supra illum titulum hæc verba: SUI TEMPORIS PRIMVS. non dubium est per hæc significari Pyladem illum pantomimum in his duabus Euripidis tragædiis saltandis, Ione & Troadibus, cum alios omnes ἀντιτέχνους vicisse, tum seipsum superasse, & sui temporis primum fuisse. Scaliger in animadversionibus ad Eusebium, Τρωάδας κὶ Ἴωνα Pyladem istum vicisse existimat. sed minime ἐναγωνίῳ erat ars pantomimorum; nec enim illi in thymelicis agonibus de artificii sui præstantia certabant, ut ceteri scenici artifices. hoc dicit Lucianus, & simul causam adfert istam: εἰ ἢ μὴ ἐναγωνίῳ ἢ ὀρχοῖσι, ἐκείνῳ φημί εἶναι αἰτίαν, τὸ δόξαν τοῖς ἀγωνοθέταις μείζον κὶ σεμνότερον τὸ ὠδῶδες, ἢ ὡς εἰς ἐξέτασιν καλεῖσθαι. idem tamen ibidem statim subjicit, Neapolitanos in agone, qui apud eos celebratur, quinquennialicium locum dedisse pantomimis. ἀλλ' ἐὰν λέγῃ ὅτι πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Χαλκιδικῆς γῆς ἢ ἀρείῃ κὶ τῶν ἄλλων τι κῆσμη-

μοι, τὸ πῦρ' αὐτοῖς ἀγωνίῳ προσέθεκεν. hinc pantomimi hieronica mentio in veteri inscriptione, qui in sacro certamine Neapolitano coronatus scilicet fuerat.

P. ÆLIVS. AVGG. LIB. PVLDES.
PANTOMIMVS. HIERONICA.
INSTITVIT.

L. AVRELIVS. AVGG. LIB. PVLDES.
HIERONICA. DISCIPVLVS.
CONSVMAVIT.

meminit item alias lapis, M. Vlpii Apolauſti maximi Pantomimorum, coronati adversus histriones, & omnes scenicos artifices. Quod igitur in saltatione duarum illarum Euripidis tragædiarum victoriam adversus ceteros histriones reportaverat, vel quod eas omnium optime defatrasset Pylades, ideo ambarum tituli sepulcro ejus incisi. sic sepulcro Sophoclis Eleætarum aut Antigonem insculptas olim legimus, quod inter illius poetæ tragædias principatum facile obtinerent. extat super ea re elegantissimum Dioscoridis Epigramma. sed quia corruptissime vulgo in Anthologia excusum est, nec à doctissimis viris intelligitur, heic illud partim ex ingenio, partim ex vetusti codicis auctoritate emendatum, ut emendari debet, subjiciam & explicabo:

Τύμβῳ δὲ ἐς ἄνθρωπι Σοφοκλέῳ, ὃν ὠδῶδες μέγιστον

Ἰρῶν παρθενίῳ, ἱερός ἂν, ἔλαχεν.
Ὅς μετ' ἐκ Φλιεῖνθῳ, ἐπ' τριβόλον περιέοντε,

Περίνον, ἐς χρῶσσει χῆμα μετρημότατον,

Καὶ λεπτόν ἐπέδυσεν ἀλευρίδῳ.
τῆδε γενόνθῳ

Εὐθεῖον ὀρχηστῶν τῆ δὲ ἀνέπυσσῳ πόδα.

Ὅλοιθῳ ὡς ἀγαθὸν ἔλαχες γάσῳ.
ἠδὲ ἐν χερσὶ

Κέειμθῳ, ἐκ ποίης ἠδὲ διδάσκαλης;

Εἴτε σοι Αἰγυπῶν εἰπέῳ φίλον, ὅσον ἀν' ἀμφοῖσσι,

Εἴτε κὶ Ηλέκτρῳ ἀμφοτέρῳ γὰρ ἄκρον.

Tumw.

Tumulo Sophoclis imposta erat Bacchi statua, quæ manu personam, sive larvam *κέρμεκ παρθένος* sustinebat. Bacchus igitur in hoc epigrammate viatorem alloquitur, & dicit: *Τυμυλοῦ* hic Sophoclis est, & homo, quem Musa mihi sacra Virgines, sacro ipsi ac dico, custodiendum mandarunt. ille me Philiante profectum, adhuc sentes & rubos ambulantem, & ex acerno stipite, propteranti falce dedolatum, in aureum habitum reformavit, & delicata purpurea veste induit. Sed postquam morti datus est, saltationum oblitus, agilem & saluum pedem quieti dedi, & heic super ejus sepulcro reposui. respondet viator: *ὦ* felicem te, qui talem stationem sortitus sis! sed nade *ἡ κέρμεκ*, quam manibus retinet, aut ex quo dramate sumpta est? ad hæc Bacchus viatori: sive tibi Antigone tam accipere placeat, sive Electram, *ἡ κέρμεκ*, utraque enim summam inter ejus Tragedias obtinet. *ἡ κέρμεκ*, est *ἡ κέρμεκ παρθένος*. & erat personæ tragica, quam ita Pollux describit: *ἡ κέρμεκ παρθένος ἀντι ὄψεσσι ἔχει τελεῖαν καὶ ψηφιδίαν ἀφικρισίαν, καὶ βασιλέα ἐν κύκλῳ ἐπιπέκοντα*. ὑπὸ κέρμεκ ἢ τῷ κέρμεκ. ἡ δὲ ἐπέσοι κέρμεκ παρθένος, πᾶ ἀλλὰ ὀμνίως πᾶν τὸ ἀφικρισίως, καὶ τὸ κύκλῳ βασιλέαν, ὡς ἐν πολλῆ δυσυχνίῳ. tales Antigone & Electra virgines in tragœdiis cognominibus. verba illa Pollucis pessime accepit interpret. nos alibi explicamus, quid sit ὄψεσσι, quid ἀφικρισίς, quid καὶ ψηφιδίαν τελεῖαν. mirum enim quam longe à se abierint, & ab auctoris mente summi viri, qui tria illa capita apud Pollucem exponere aggressi sunt, ἐπιπέκοντα καὶ σατυρικῶν, καὶ τραγικῶν ἀποσώπων. Ad Pyladem nostrum redeamus, & saltationem hanc peragamus. Bacchi cum Bacchis & Satyris bacchantis comissationem ab illo primo Pylade saltatam maxime commendant, & celebrant illius temporis poetæ: vel quod eam primam omnium hypothesin in Latino theatro saltaverit, vel quod in ea

desaltanda ars ejus maxime emicuerit. Antipater Thessalonicensis, qui eodem tempore vixit, & Pyladem saltantem vidit, Epigrammate eis *σῆλλω Πυλάδε ὀρχιστῆ*.

Αὐτὸν βακχῶν τῷ ἐνέδῳ θεῶν, λυί-
κα βακχῶν

Ἐκ Θεῶν Ἰταλῶν ἤραγε ὡς
ἰμελέω.

Ἀνθρώποις Πυλάδης περπὸν θεῶ
οἶα χερῶν,

Δαίμονα ἀκρήτα πᾶσαν ἔταλη-
σε πόλιν.

Θῆσσι γηγνώσκουσι τὸ ἐκ πυρός.
ἐργῶν δὲ

Οὐτὸν ὁ παμφάνοις χερσὶ λο-
χῶν ἰμελέω.

in tertio versu *περπὸν θεῶ* legimus pro *περπὸν δὲ*, quod inepte in vulgatis editionibus legitur, & ineptius defenditur. *περπὸν θεῶ*, est *περπὸν θεῶν*. de qua voce dicam in nostra Græcorum Epigrammarum editione. Boëthus Elegiographus idem illud argumentum, *τὸ βακχῶν σὺ σατύρις καμίζουσι*, ab eodem Pylade desaltatum celebravit hoc epigrammate:

Βοηθὲς ἔλεγειογενέσθαι εἰς Πυ-
λάδῳ τὸ ὀρχιστῶ ὑποκρινό-
μενον τὸ Διόνυσον.

Εἰ τοῦ Διόνυσου εἰς ἱερόν ἦλθεν
ὄλυμπον

Κωμίζων Ἀλώεις σὺ ποῖε καὶ
Σατύρις,

Οἶον ὁ τεχνήεις Πυλάδης ἀρχίστατο
κείνον

Ὅρθα καὶ τραγικῶν τέθμια με-
σοπόλων,

Παυσαμένη ζήλος Διὸς ἀν φάτο
σύσταμα Ἡρη,

Ἐψόσω Σεμέλη, Βάκχον ἐγὼ
εἰ ἔπειθον.

in quarto versiculo magnum mendum esse, vir magnus pronuntiavit: atque ita emendandum judicavit:

Οἶον ὁ τεχνήεις Πυλάδης ἀρχίστα-
το, κινῶν

Κόρδακα, καὶ τραγικῶν τέθμια
μεσοπόλων.

Ggg 2

fed

sed talis emendationis libenter illi gratiam facimus. nihil illa opus. recta enim est vulgata scriptura, quæ significat Pyladem, Bacchum saltavisse secundum rectas leges & instituta tragicorum ὀρχησοδιδασκάλων. οἷον ὀρχηστὴρ κείνον, subaudi Διόνυσον. quis de hac loquutione possit aut velit dubitare? chironomiam Quintilianus interpretatur legem gestus. tragica chironomiam antiquam aliquot schemas & gestus recenset Pollux lib. iv. c. xv. καὶ μὲν τραγικῆς ὀρχήσεως τὰ γῆμοια, σιμὴ χεῖρ, ὁ κελαθίσκος χεῖρ καὶ ἀπεσάνης, ἐύλα τὸ ῥαβδῆψις, διὰ τὴν ἱερμωσείδης, καὶ τὰ λοιπὰ, perperam apud Pollucem editur: χεῖρ κελαθίσκος, & χεῖρ καὶ ἀπεσάνης contraria erant schemata. corrigendus & in hac voce Hesychius: σιμὴ χεῖρ, γῆμος τραγικόν. male legitur hodie σιμὴ χεῖρ una voce. his addenda, & ὑπόσκοπος χεῖρ. quæ etiam inter schemas tragicas numerabatur. gestus autem est eorum qui intente aliquid & diligenter speculari volunt. manum enim fronti obtendunt, ne sol oculis officere & prospectum impedire possit. hoc schema χεῖρ ὑπόσκοπον dicebant, & σκοπον, & σκόπωμα. nam σκοπὸν, & σκοπεῖν & ὑπόσκοπεῖν idem. Hesychius: ὑπόσκοπον χεῖρα. Διὰ γὰρ ὡσπερ οἱ ὑπόσκοποι, ἐπεὶ κελδοὶ γῆμοισι τὴν χεῖρα, καὶ ἀπεσάνης τῆς Πάνης παιῶσι. γῆμος δὲ ἐστὶν ὀρχηστικόν ὁ σκοπός. perperam apud Hesychium corrigunt eruditi viri, ὁ σκώψ. aliud erat σκώψ. sic enim etiam vocabant saltationis genus quoddam, in quo frequenter cervicem inflectebant, & caput circumferebant, ad illius avis, quæ σκώψ dicitur, imitationem. σκώψ & σκωπίως dicebatur hæc saltatio. de qua vide Pollucem. at χεῖρ ὑπόσκοπος, & σκοπός, & σκόπωμα omnino alia res. Hesychius: σκόπωμα, τὸ γῆμος τὴν χεῖρ ὡς τὸ μίτυπον πῆ-

μῆς, ὡσπερ ὑπόσκοποι, male σκοπὸν μίτυπον hodie legas in Hesychio. Panem ὑπόσκοποι, nam cum hoc schemate Panes vulgo pingebantur, hoc est manu fronti obtenta speculari, & pascua lustrantem sic eleganter describit Silius Italicus:

*Obtendensque manum, solem inferens
cerefronti*

*Arcet, & umbrato perlustrat pascua
visu.*

multa γῆμοια τραγικῆ invenit olim Telestes vel Telestias ὀρχησοδιδασκάλος, quibus omnia quæ in tragœdia pronuntiabantur, ipse saltando exprimeret & oculis subiceret. Athenæus: Τελεστίας ποῦ καὶ ἐξέδρακε γῆμοια ἀκρωσ τειῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα δεικνύσους. longe plura excogitavit, & de novo adinvenit hic Pylades de quo nunc sermo est, qui temporibus Augusti, hanc saltationem quæ manibus peragebatur, non quidem novam & antea ignotam introduxit, sed multis partibus ampliavit & expolivit. scribit Macrobius, eum mutasse rudis illius saltationis ritum, quæ apud majores viguit, & venustam induxisse novitatem. narrat etiam Lucianus saltationem illam, perfectionem suam & summam manum à Pylade accepisse Cæsaris Augusti avo: ἀλλὰ τὸ γὰρ ἐν τῷ παλαιῷ μοι τὸ κεφάλαιον ἔλογον ἐστὶ τὴν νῦν ὀρχηστικὴν καὶ ἀπεσάνης ἐπιπέσει, καὶ δεῖξαι ὅσα ἐν αὐτῇ περὶ αὐτὴν καὶ χρήσιμα ἀπελαβῶσα ἔχῃ, ἐπὶ αὐτῇ ὑπερβαλῶσα ἐς τοσοῦτον κελδοῖ ἐπιδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ σκωπίως. Hieronymus in Chronico: Pylades Cilix pantomimus; quum veteres ipsi canerent & saltarent, primus Romanorum sibi & fistulas praeinere fecit, quod ait veteres pantomimos, cecinnisse ipsos & saltasse, & hoc primum mutasse Pyladem, qui sibi fistulas & chororum praeinere fecit, in eo longiter errat, aut Eusebius, si ab eo accepit. nam longo ante Pyladem tempore, jam inde ab antiquissimi fabularum auctoris & auctoris Livii

πλάτ,

estate, pantomimi qui cantica fabularum saltabant, canere ipsi deficiant ac defuerant. puero enim præcinente, & accinente tibiae ipsi taciti tantum saltabant. quod supra multis ostendimus. nihilominus tamen verum est Pyladem Cilicem primum fistulas & chorum sibi saltanti ut præcinerent curavisse. nam ante illum sine fistulis, & choro pantomimi saltabant, solo adhibito pueri canentis & tibiae concentu. Pylades iste ab Augusto interrogatus quid saltationi contulisset, respondit:

Αὐλῶν συρίων τ' ἄνοπιῶν, ὁμοῦ δὲ τ' ἀνθρώπων.

antiqui mimi ad unius cantum tibiacinis gesticationem expediebant. plures adhibuit Pylades. plures enim saltandi tibiae accinebant, ut constet ex hoc Luciani loco de pantomimo saltante Ajacem furiosum: *ἰδὸς δὲ τ' ὑπαυλῆν τῶν αὐλῶν ἀρπύρας, & Ὀδυσσεὺς πηλοσίων ἐσάτω, καὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ μίτρα φερῶν δειλῆ τῶν κεφαλῶν.* alias falsum Pyladem primum τὰς αὐλὰς saltationi contulisse. de fistulis certo certius ab eo primum esse inventum, ut saltantibus pantomimis præcinerent. Lucianus de pantomimi scena & apparatu: *ὁ δὲ ὄρχηστὴς ταῖς πάντας ἐξ ἑσθ' συναρῶν. καὶ ἐστὶ ποικίλῳ καὶ παμμειγῆ τῶν ὄρχηστικῶν αὐτῶν ἰδεῖν, αὐλῶν, σύριγγα, ποδῶν κλύπον, κυμβάλα ψόφον, ὑποκρίθ' ὄφωριαν, ἀδόντων ὁμοφωνίαν.* & paulo post: *εἴτε αὐλῆ καὶ σύριγγ' ἢ τὸ λιγυρώτερον, ἅλις καὶ τύπων ἐν ὄρχησθ' ἀπολαύσῃ σοι πάρεσθαι.* non male igitur Hieronymus dixit Pyladem fistulas & chorum sibi præcinere fecisse. apparet in Græcis Eusebii quæ vertit ita fuisse: *ὡρῶν τῶν συρίγγων καὶ τῶν χορῶν ἑαυτῶν ὑπαρῶν ἐποίησε.* quod ad chorum attinet, inter omnes convenit chorum à Pylade in saltatione fuisse adhibutum. idque ipse designavit verbis illis Homericis versiculis: *ὁμοῦ δὲν*

τ' ἀνθρώπων. per hæc enim τῶν χορῶν ὁμοφωνίαν intellexit. Pythaulæ antiquis histrionibus accinebant, sine choro. Pyladi saltanti choraules præcinebat, cum choro. hinc fortasse exponendus Hyginus in his verbis: *pythaulæ qui Pythia cantaverat, septem habuit palliatus, qui voce cantaverunt. unde postea appellatus est choraules.* alioquin pythaulæ semper à choraulis distincti, nec unquam choraule pro pythaulis accepti, aut contra. præter tibiae, fistulas, & chorum saltantibus pantomimis præcinentes, addit etiam citharas Lucianus: *καὶ τοὶ τ' αὐλῶν, εἰ δοκεῖ, καὶ τῶν κίθάρων παραῶν, μέρη γὰρ τ' ὄρχησθ' ὑπαρῶσι καὶ ταῦτα.* adjungit & cymbalorum crepitum: *καὶ ἐστὶ ποικίλῳ καὶ παμμειγῆ τῶν ὄρχηστικῶν ὄρχησθ' ἰδεῖν, αὐλῶν, σύριγγα, ποδῶν κλύπον, κυμβάλα ψόφον, ὑποκρίθ' ὄφωριαν, ἀδόντων ὁμοφωνίαν.* ubi vides ποδῶν κλύπον ad eam quoque saltationem adhiberi solitam. non semel autem meminit Lucianus in libello *ὡρεὶ ὄρχηστας, ἢ ποδὶ κλυπέωντων*, qui pede sonitum faciebant, dum saltabat pantomimus. *κλυπέωντας* etiam quodam loco simpliciter appellat. de pantomimo quodam: *καὶ ὑπαρῶν γε ἀνδρῶν αὐλῆ καὶ ἀσμάτων ἐπιδείξει αὐτῶν, καὶ ἕτας ἐποίησεν. ἡσυχίαν γὰρ τοῖς τε κλυπαῦσι, καὶ τοῖς αὐλῆσι καὶ αὐτῶν ὄρχηστικῶν τῶν χορῶν.* per *κλυπέωντας* intellige τὰς ποδὶ κλυπέωντας. idem paulo supra: *εἴτε γε καὶ αὐτὸς ὁμοῖα σοὶ καὶ ἡγήσῃ τ' ὄρχηστικῆς λέγων & αὐλῆ καὶ τ' συρίγγων καὶ τ' κλύπων πάρεργον π' ὄρχηστικῶν εἴται.* saltante igitur pantomimo, alii tibiae canebant, alii vocibus concinebant, alii fistulis sibilabant, alii cymbala concrepabant, alii pede sonabant, atque hi ποδὶ κλύποι & ποδὶ ψόφοι dicebantur. in omnibus veterum choris mesochori quos & χορῶν κρουφάλας Græci appellant, qui cæteris ad canendum præibant, &

modum canendi dabant, pede in eam rem pulpitem aut solum tundere confueverant. pedem enim levantes, & cum sono ponentes, a quali semper ac perpetuo quodam tenore, cantici modulationem temperabant ac moderabantur. hoc idem hodieque, sed manu, fit in musicis symphonicorum concentibus ab eo qui reliquis una canentibus modum dat, levata positaque manu mensam aut librum feriendō. & mensuram percutere vulgo dicitur. id apud veteres in choris pedum suppositione fieri solebat. Lucianus de Laconicis choris, & tibicine qui ad chorum simul stabat, & terram pede plaudebat: καὶ ἀύλητις μὲν ἐν μέσῳ κρήνη, ἐπωλῶν καὶ κλυπῶν τῶ ποδῶ. οἱ δὲ καὶ στίχων ἀλλήλοισ ἐπόμφοι, γήματα παντοῖα ἐπιδείκνυσι) ὡς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσιν. in theatris qui pede pulpitem percutiebant ad incentivum dandum, quo clarior sonus esset, & ab omnibus melius intelligeretur, ligneas soleas sub pedibus habebant, ad hunc usum solum factas. κρεπέζια Græci vocant, sic dicta ἀπὸ τῆς κρεῖν, καὶ τῆς πέζας. à pedis plausu, & percussione. Pollux: τὰ δὲ κρεπέζια, ξύλινον ὑπόδημα, πεποιημένον εἰς ἐνδόσιμον χορῶ. ita etiam vocabantur lignei calcei quibus ad frangendas oleas utebantur. Hesychius: κρεπέζιον. τὰ ξύλινα σινοῦδαια, κρεπέζια λέγει. καὶ ὑπόδημα ἐξ ξύλινου, μετ' ὧν ποῖς ἐλαίας παῖσι. ἦ ἐλὲ ἐν λέξει τὰς τραχεῖς πόδας ἔχοντας. mendum est apud Hesychium in illa voce κρεπέζιον. nec enim ei interpretatio ista responderet, τὰς τραχεῖς πόδας ἔχοντας. forte legendum κρεπέζια, aut κρεπέζια ὄσση, aut certe κρεπέζια ὄσση, aut aliquid tale. κρέπαλα idem significabant. Hesychius: κρέπαλα, ξύλινα ὑπόδημα, καὶ κλειῖς, καὶ κρεπέζια. perperam κρέπανα scribunt editiones. κρέπεα etiam apud eundem sunt ξύλινα ὑπόδημα. ligneis igitur

sandaliis percutiebant, qui choro ἐνδόσιμον dabant. atque hi sunt omnino, quos ποδὸκλύπες, & ποδὸψόπες appellabant, qui ποδὸκλυπῆες Luciano dicuntur. tales multi erant qui saltantibus pantomimis, pede streperent, atque ut majorem sonantiorumque strepitum crepitumque ederent, non ligneas sed ferreas soleas ad eam rem habebant. Lucianus de pantomimo qui in Ajace furente prodierat, & talem desaltabat, ὥστε ἐχ' ὑποκρινάσθαι μανίαν, ἀλλὰ μανίαν αὐτῶς εἰκότως ἂν πινεῖ ἔδειξεν. ἐνὸς γὰρ τῶ σιδηρῶ ὑποδήματι κλυπῶντων τῶ ἐδῆτα κρεπέζιον, ἐνὸς δὲ τῶ ὑποκρινάσθαι αὐλῶν ἤρπασεν. omnes igitur οἱ ποδὸκλυπῆες in choris, & saltationibus veterum, calceolo ferreo aut ligneo hoc faciebant. hujuscemodi ligneas sandalia Latini videntur appellasse scabellum, quod instar scabellorum essent, & ex ligno fierent, pedibusque subicerentur ut scabellum, quæ Græcis ὑποπόδια inde dicta sunt. Glossæ: scabellum, ὑποπόδιον. ad verbum etiam Latini suppedia. hinc σκαπέδια apud Nicetam pro scabellis quæ pedibus supponuntur. suppedanea quidam dixerunt: ποδαρέλια Græci recentiores. Nicetas: εἰς σκαπέδια καὶ ποδαρέλια κρησεύδαζον. ita codex Barbaricus. nam in Græco pro illis habetur: εἰς ἔδρας καὶ ποδῶν Ἰρανίδας. Eustathius ποδαρέλια, ὑποπόδια γυναικεία interpretatur in Odyss. ἢ ποδῶν δὲ ὡς γυναικείων ἐν τῷ αἰθεῖν, ὡς ἀδελφῶν αἰθεῖν, καὶ ἢ ὡς τῶ Σιδῶν αἰθεῖν, ἢ καὶ ἀνδράχλη, αἰς αἰθεῖν λέγει. δηλοῖ δὲ τὸ ἰδιωτικῶς λεγόμενον ποδαρέλιον. apud Suidam αἰθεῖν hodie legitur, non αἰθεῖν. atque ita scribendum. αἰθεῖν autem Suidas, γυναικείον ὑποπόδιον exponit: ἐν ᾧ αἰς δὲ ὅπως αὐτῶς γυναικείον κρέπασιν. idem in voce ἀνδράχλη. ἀνδράχλη ἀπὸ τῆς αἰθεῖν καὶ τῆς

κῆς, ἀντὶ τῆς αἰθρᾶς. γυαλίον
 ἐπιχειρῶν ἀνδρείχλης. pedicula autem
 Latini videntur vocasse ista ποδερύ-
 λην vel ὑποπόδιον. nam pedicularii
 sunt ποδοφόροι, ut paulo post di-
 cam. scabella vero nihil aliud sunt
 quam ποδοφόρια, & idem signifi-
 cant quod pedicula. fortassean etiam
 revera habuerint scabella in hunc u-
 sum parata, quæ pedis pulsu, lignea
 solea vel ferrea percussa sonarent.
 interpres vetus Statii, ad illud:

— & ad inspirari avotari

Buxa. —
 Buxa, tibia vel scabillum, quod in sa-
 cri tibiæ pede sonare consueverunt. hinc
 scabillorum crepitus apud Arnobium:
 etiamne tympanis? etiamne symphonis?
 quid efficiunt crepitus scabillorum? crepi-
 tus scabillorum, sunt ποδῶν ὑφοί.
 scabilla, ποδοκτύπια, vel ποδοφό-
 ρια, quemadmodum ποδῶν κτύπον
 saltationi pantomimorum adhibi-
 tum scribit Lucianus, ita & scabello-
 rum crepitum iisdem saltantibus fieri
 solitum docet Suetonius his verbis
 de Caligula: saltabat autem nonnun-
 quam etiam noctu: & quondam tres con-
 sulares secunda vigilia in palatium accitos,
 multaque & extrema metuentes super pul-
 pitum collocavit: deinde repente magno
 tibiæ & scabellorum crepitu, cum pal-
 la tunicaque talari prostruit, ac desalta o
 cantico abiit. non audiendus vir ma-
 ximus qui scabillorum crepitum pro te-
 starum crepitu accipit. nec illi item
 alteri viro summo auscultandum qui
 scabilla in hac significatione posita,
 Latinam vocem non magis esse cen-
 set quam barbitus, sambuca, nabla,
 & alia pleraque musicorum instru-
 mentorum vocabula. Latinam ego
 contra & quidem Latinissimam esse
 contendo. nusquam enim in alia
 lingua nisi Latina liceat hujus vocis,
 aut originem reperire aut mentio-
 nem, à Latino scamum diminutiva
 sunt, & scabillus & scabellum, & sca-
 millus & scamellum. tot enim modis
 scripta inveniuntur apud veteres hæc
 ὑποπόδιον, scabillus igitur vel sca-

bellum, unde scabillorum crepitus, in-
 strumentum erat, in modum sca-
 belli ex ligno factum, vel scabellum
 potius erat revera, hoc est ὑποπόδιον,
 quod pede feriebatur cum lignea
 aut ferrea solea, ut major ederetur
 crepitus. hoc crepitaculi genus & in
 sacris, & in theatris fere semper cum
 symphoniis, tibiis, cymbalis, aliis-
 que crotalorum generibus jungeba-
 tur. sic scabella accipienda apud Ci-
 ceronem in ea pro Cælio: mimi ergo
 est jam exitus non fabulæ: in quo cum clau-
 sula non invenitur, fugit aliquis è manibus,
 deinde scabella concrepant, autem tolli-
 tur. de his scabellis illustris apud Au-
 gustinum locus lib. iv. de Musica:
 quem etsi jam attulere viri docti, no-
 bis tamen heic necessario producen-
 dus est. sic igitur ille: Quæro ex te
 utrum possint copulati sibi pedes, quos co-
 pulari oportet, perpetuum quandam nume-
 rum creare, ubi nullus finis appareat: vel-
 uti cum symphoniaci scabella & cymbala
 pedibus feriantur, certis quidem numeris,
 & his qui sibi cum aurium voluptate jun-
 guntur, sed tamen tenore perpetuo: ita
 ut si tibiæ non audias, nullo modo ibi no-
 tare possis, quousque procurrat connexio
 pedum, & unde rursus ad caput redeatur.
 quæ scabella Augustinus, Isidorus in
 Glossis scamella vocat. scamellum, sym-
 phoniaci. aliquid deest. forte voluit
 dicere aut dixit etiam, symphoniaci
 instrumentum. an legendum, scamel-
 lum, symphoniam? nam in Originibus
 idem symphoniam dicit, vulgo appellari
 lignum cursum ex utraque parte pelle ex-
 tensa, quam virgulis hinc inde musici fe-
 rriunt. scribit quoque Hieronymus in
 epistola ad Damasum, quosdam de
 Latinis putavisse symphoniam genus
 esse organi musici. sic fuere etiam de
 Latinis quidam qui putarunt chorum
 genus esse instrumenti. auctor epi-
 stolæ ad Dardanum, quæ Hieronymo
 vulgo tribuitur: antiquis temporibus
 fuit chorus quoque simplex pellis cum dua-
 bus cicutis areis, & per primam inspira-
 tur, secunda vocem emittit. utriculum
 intelligit, à quo utricularii qui Græcis

ἀσκαύλαγ. fuit quum legendum existimarem apud illum auctorem: antiquis temporibus dorus quoque simplex pellis. nam δδρῶς Græcis est pellis vel uter. Hesychius: δδρῶς, ἴνλακρῶς, δερμῆνοι, κάρυκρῶς, δερμῆς. sed hæc alias. scamellum vel scabellum symphoniaci in Glossis Isidori nihil aliud est quam scabellum quo symphoniacus utitur, quod ad symphoniacum pertinet. scabella autem illa quod sine ulla toni variatione, tenore quodam continuo, & æquali, ad pedem feriebantur, inde etiam syntona sunt appellata. σῶτονον enim Græci, non tantum, quidquid vehemens est, rigidum, & incitatum dicunt, sed etiam quod unius toni, ejusdemque tenoris est. Hesychius σιωεχῆς inter alia interpretatur. σῶτονον, σφοδρῶν, ἰσχυρῶν, σιωεχῆς. hinc σῶτονα ἐλάκρῶν apud Euripidem, æquali nisi trahere. apud eundem σῶτονα quæ in tono consentiunt, & ejusdem toni sunt. in Aulide: λέγει δὲ σῆμαιν' ἵνα κὲ γλάσῃ σῶτονα τοῖς σοῖς γράμμασι ἐν αὐτῷ. nam σῶτονον, ut σύμφωνον, σιωδῶν, & similia. ex eo scabella symphoniacorum, quæ, ut ait Augustinus, certis quidem numeris sed tenore perpetuo percutiebantur, syntona etiam vulgo dixerunt. sic accipiendi sunt syntonorum modi apud Quintilianum lib. ix. cap. iv. in universum autem si sit necesse, duram potius atque asperam compositionem malim esse, quam effæminatam & enervem, qualis apud multos. & quotidie magis lascivimus syntonorum modis saltitantes. paulo supra in eodem capite orationem numeris contortam ferri vult non rhythmis: neque enim Demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceretur, nisi numeris contorta ferrentur. in quo si hoc sentimus, rhythmis contorta, dissentio. nam rhythmi, ut dixi, neque finem habent certum, neque ullam in contextu varietatem, sed quæcaperunt sublato ac positione ad finem usque decurrunt. oratio non descendit ad strepitum digitorum. dicit orationem

quæ rhythmis alligari non vult, nec syntonorum modis saltitare debet, in strepitum digitorum ac pedum crepitum non descendere, quemadmodum rhythmi solent, quorum tempora Musici pedum digitorumque istu metiuntur & signant. rhythmi, ut idem scribit, certum non habent finem, nec ullam in contextu varietatem, sed continui sunt, & iisdem semper eunt numeris, ac quo cœperunt modo ad finem usque decurrunt. sic in scabellis & cymbalis & testulis percutiendis perpetuus quidam numerus servabatur, adeo ut finis nullus appareret, & si tibias non audires, notare tibi non posses, quousque procurreret connexio pedum, & unde rursus ad caput rediretur, ut ait Augustinus. Hæc autem omnia crepitaculorum genera, ut scabella, cymbala, crotala, testulæ folis rhythmis constabant, & in ea musica parte ponebantur, quam rhythmicam vocarunt veteres. quare & syntonorum nomine censerî possint. hinc plus æquo numerosam compositionem, rhythmicæque incedentem, quæ quasi continua esset, & in eisdem semper iret pedes, similique, ut vocamus, cadentia perpetuo clauderetur, syntonorum eam modis saltitare dixit Quintilianus. hanc vocem nemo hætenus apud Quintilianum intellexit, & ut moris est, qui non intelligebant, corrumpere tentarunt. à syntonis, syntonarius qui scabella aut cymbala pede percutit. optimæ Glossæ: pedicularius, σιωεχῆς. pedicularium vocant, τὸ ποδῶφόρον, τὸ ποδὶ κλυπῆντα. pedarii etiam vel podarii dicebantur. aliæ Glossæ: ποδῶφοί, podarii. in iisdem Glossis: ποδῶφοιον, crepitaculum. Excerpta ex veteribus Glossis: crotalum, ποδῶν ἴσφ. perperam crustallum editiones habent. hujusmodi pedum crotala & crepitacula ἀσκαύλας etiam videntur Græci vocitasse. nam ἀσκαύλας est genus calcei. Hesychius: ἀσκαύλας ἴσφ. ἡ ποδῶν δὲ

ὑποδημάτων, ἢ σινδάλων, οἱ δὲ κρηπίδα. σινδάλιον αὐτὸ δὲ τῶν σινδάλων, ὡς τὸν ἄριον, ὡς τὸν τόνον. hinc fistulæ quoddam genus dictum τόνιον, quo vocis modos regabant ac temperabant musici. ita veteres libri apud Quintilianum habent scriptum lib. 1. cap. x. ut uno interim contenti simus exemplo C. Gracchi præcipui suorum temporum oratoris, cui concionanti post eum consistens musicus, fistula quam tonarion dicunt, modos quibus deberet intendi, ministrabat. quare tonation diceretur hoc fistulæ genus, ostendit Plutarchus ἐπι ἀοργησίας: Γαίω μὲν ἢ Γράκχῳ τῷ ῥήτορι καὶ τῷ τῶν ὄντων χαλεπῶ καὶ ἀειπαθέσθων λέγοντι, διηρησμένον ἢ συρίγγιον ἢ τῷ φωνῶν οἱ ἀρμονικῶν ἐπὶ ἀμφόπρασιν Διὰ τῶν τόνων ἀγασί. καὶ τῆς ἔχον οἰκίτης αὐτῆς λέγοντι ὅτι οὐδὲν ἔστιν ἐπιπέδον τόνον ἐπιπέδου καὶ περὶ αὐτῶν πᾶσι κρηπίδων ἀνεκκαλίπτει καὶ τὸ τραχὺ καὶ θυμικὸν ἀφῆρται φωνῆς. quod igitur Διὰ τόνων vocem modo remitteret, modo intenderet, τόνιον appellatum illud συρίγγιον. diversi tamen in ea de Graccho narratione Quintilianus & Plutarchus, nisi legas in Quintiliano: modos quibus deberet retendi ministrabat. qua voce & alibi idem utitur in ea significatione. sed ad rem. præter scabellorum crepitum, solebat etiam testarum crepitum saltantibus pantomimis adhiberi. vetus Juvenalis interpretis ad illud,

— audiat ille

Testarum crepitus.

testis enim antea percutiebant saltantibus pantomimis. quia tunc non erat ut mesochori percuterent manibus. ita emendavimus illum scholiastæ locum, qui vulgo corruptissimus. quomodo autem manibus percuterent mesochori, docuit me auctor Epistolarum quæ sub Aristæneti nomine circumferuntur, quem post Constantinum vixisse scimus, & eodem fortasse tempore quo vetus ille Saryrici scho-

liastes. digitis igitur dextræ manus contractis & in unum reductis, lævæ subjectæ palmam percutiebant, ut sic invicem complosæ cymbalorum in modum resonarent. verba ipsa Græci scriptoris subjiciam: καὶ ἡ δεξιόσκαλον ἐπέβλεπε τῷ ἐπαύσαν, καὶ εἰς τὸ μέλλον ἰκανῶς ἐνεβίβαζε χερρονομέσαι τῷ τῶν ἑτέρων ἢ τοῖς ἄσκαλον ἐπεκρότη, ἢ ἡ δεξιά τοῖς ἀσκαλοῖς ὑπεσκαλοῖς, ὑπεκμενῶν τῷ ὄργισθαι ἐπαύτην εἰς τὸ κρηπίδων, ἢ ὡς αἱ χεῖρες ἀφῆροι συμπαύτην ἡδὴ τῶν κρηπίδων. mesochori quid essent, nobis alibi dictum. hi vero sic appellati quod in medio chori consistentes reliquis inde aspiciunt canendi modumque darent. magister enim chori, qui & κρηπίδων, in medio semper stabat. Athenæus lib. iv. ὅταν δὲ παύσονται σινδάλων, καὶ ἡ μὲν ἐν κύκλῳ, μέσῳ δὲ ὁ κρηπίδων, ὡς αἱ κρηπίδων χορῆ, Διὰ φέρων τῶν ἄλλων ἢ καὶ τῷ πολεμικῷ δὲ χεῖρας, ἢ καὶ τὸ γῆλον, ἢ καὶ τὸ παύτων. Hesiodus Apollini cum Musis in cælo cithara personanti, sedem assignat

— χορῶ ἐνι μέσῳ.

inde vox composita μεσόχορος quæ chori præfulem significat. manu ductorem Glossæ interpretantur. manu ductor, μεσόχορος. veteres autem etiam ad testarum crepitum saltavisse notius quam ut pluribus debeat doceri. corrigendus tantum super hac re Hesychius. κρηπίδων, κρηπίδων ἢ ὡς αἱ κρηπίδων ἀνεκκαλίπτει καὶ τὸ τραχὺ καὶ θυμικὸν ἀφῆρται φωνῆς. vulgo legitur, τῶν ὄρχημένων. Casaubonus ad Athenæum reponerat, ὄρχημένους, sed ὄρχημένοις verum est. Scholiastes Aristophanis: Δίδυμο δὲ παύσθαι ὅτι εἰδῶσιν ἀντὶ λύρας καὶ κρηπίδων ὅτι εἰδῶσιν ἀντὶ λύρας καὶ κρηπίδων ἀνεκκαλίπτει καὶ τὸ τραχὺ καὶ θυμικὸν ἀφῆρται φωνῆς. sic tibiarum, fistularum cum citharis cantus,

tus, chori concentus, cymbalorum, scabellorum, testularumque crepitus, & manuum plausus, hæc omnia simul ad saltationem pantomimis adhiberi olim solita ex his quæ diximus constat. Quod ad vocem *pantomimus* atinet, ita saltatorem ab Italiotis vocari scribit Lucianus. *ὅσα ἀπεικότως δὲ οἱ Ἰταλιῶται τὸ ὄρχησιν, παντομίμῳ καλεῖσιν ἀπὸ τῶν ὄρχαίμων χερδόν.* ubi *Ἰταλιῶται* accipe non Italos, sed Græcos qui partem eam Italiæ incolebant quæ major Græcia dicebatur. ita capiendus Hesychius cum dicit: *βρασι, ὑποδύμοισι, Ἰταλιῶται, & βρασίση, κρημίση, Ἰταλιῶται.* inde Latinum *brassica*. sed de his alibi. Romani *histrionem* τὸ παντομίμῳ proprie vocabant. Glossa: *histrion*, *παντομίμῳ*. olim *histrion* Latinis veteribus dicebatur quilibet *ὑποκρίτης*. quo nomine tam eos qui voce fabulas agerent, ac pronuntiarent, quam qui solo gestu easdem exhiberent desaltarentque, significabant. postea de solis saltatoribus ac pantomimis id vocabuli cœptum proprie usurpari. quod in illis præcipue actoribus licet observare qui post Augusti ævum scripsere, postquam hæc artificia scenica separata sunt, saltandi & canendi. *histriones* enim passim vocant pantomimos id est saltatores, *cantores* autem tragœdiarum comœdiarumque actores, qui voce sua fabulas pronuntiabant. hinc apud Horatium:

— donec cantor, vos plaudite, dicent.

ubi cantorem posuit pro comico actore. sic *tragicus cantor* pro tragœdo, Prudentio. sic tragœdos & *histriones* distinguit Suetonius in Caligula: *canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus et tragœdo pronuntianti concinere; et gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens effingeret.* idem in Nerone: *Et sunt qui tradam Paridem histrionem occisum ab eo quasi gravem*

adversarium. ibi Paris *histrion*, est *παντομίμῳ*. in veteri inscriptione: M. VLPIVS. AVG. LIB. APOLAVSTVS. MAXIMVS. PANTOMIMORVM. CORONATVS. ADVERSVS. OMNES. HISTRIONES. id est, *σεφαναθεῖς καὶ πάντων τῶν ὄρχησῶν*. sane si vocis hujus originem spectamus, *histrion* nihil aliud est quam *ὄρχησῆς*. Tuscis enim *hister* ludio vocabatur, hoc est saltator. inde Romani & rem pariter cum nomine accepere. nam ut tradit Livius l. vii. *acciti primum Romam ex Etruria ludiones, sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Thusco dabant.* hinc Romanis artificibus nomen *histrionibus* inditum. hi primo saltabant simul canebantque, & utrumque uno eodemque tempore faciebant. impletas enim modis satyras cantu motuque peragebant. secundum hæc de mimis Gellius scripsit: *saltabundi autem canebant, quæ more stantes canunt.* stantes mimos canere sua ætate dicit Gellius, qui fabulas voce sua pronuntiabant, quod faciebant stantes. canere autem dicebatur tragicus aut comicus actor, dum fabulam voce imitaretur & ageret. hinc *cantores*, ut diximus, appellati comœdi tragœdique. post Livii antiquissimi poëtæ ætatem, qui primus in scena fabulas dictavit, cantica fabularum ad manum taciti saltarunt *histriones*, diverbia vero sola cecinerunt, hoc est pronuntiarunt. quod jam ipsius Livii temporibus cœperat, ex eo factò quod supra recitavimus. sic ab ævo Livii poëtæ usque ad Augustum iidem *histriones* in scena canebant simul saltabantque. cantica enim fabularum saltabant, fabulas ipsas voce agebant, id est canebant. primus sub Augusti ætatem Pylades Cilix pantomimus, saltationem ab actu fabularum, qui voce fiebat, separavit, & diversum in scena artificium ut esset effecit, fabulas saltare & canere. exinde qui proprie loquuti sunt, *histriones* de pantomimis vel saltatoribus usurparunt: eos autem qui

qui voce fabulas imitantur, cantores
appellarunt. ante id tempus *histriones*
de utroque artificum genere dice-
bantur, quia diversi non erant, sed
iidem fabulas saltabant, & canebant.
saltabant in canticis, canebant in di-
verbiis. non errasset Hieronymus
vel Eusebius si de hoc genere saltandi
canendique intellexisset, cum dixit,
Pyladem pantomimum, quum veteres ipsi
canerent & saltarent, primum Romæ cho-
rum & fistulas sibi præcinere fecisse. sed
sine dubio de eo saltandi canendique
modo accepit qui ante Livium pœ-
tam obtinebat, & qui Livii ætate
muratus est, quum histriones & ipsi
canerent, & voci congruentes con-
sonosque motus simul darent. Quod
autem saltationes omnes à Satyris,
testis Lucianus in libello *περὶ ὀρχή-*
σεως his verbis: *τελιῶν γὰρ ἐσὼν*
ἢ Ἰωνικῶν ὀρχήσεων, ἠόρδακ
ἢ σικινιδῶν ἢ ἐμμελείας, οἱ Διο-
νόσε θεράποντες Σάτυροι, πάντας
ἠόρδακ, ἀπ' αὐτῶν ἐκείτω ἀνό-
μοσι. hinc Σάτυροι & Σατυροί
pantomimi, & saltatores: & σατυ-
ροί, χοροδότης. Glossæ veteres: *ludio,*
σατυροί. *ludionem* dici saltatorem
nemo qui Latine scit nescit. ita acci-
piendi σατυροί apud Dionysium
Halicarnassæum: *σατυροῦν χοροί,*
ludiorum chori. inde etiam *satyros*
Latini pro pantomimis dixerunt.
Persius:

Tres tantum ad numeros satyri moveare
Bathylli.

ubi *satyrum Bathyllum* vocat, panto-
mimum Bathyllum. ita omnes anti-
qui libri in eo versu legunt, at do-
ctissimi viri *satyrum* ibi malunt, &
exponunt. sic *satyrum gestum* dixit Ma-
nilius pro gestu pantomimico. lib. v.
de pantomimo:

Et si tanta operum vires commenta ne-
garint,

Externis tamen aptus erit nunc voce
poëtis,

Nunc satyro gestu, referetque affectibus
ora,

Et sua dicendo faciet, solusque per
omnes

Ibit personas, & turbam reddet in
uno.

nec audiendus vero vir magnus qui
saturo gestu ibi legendum contendit.
lentiones etiam Latinis dicti sunt sal-
tatores, quod corpus in saltando len-
tarent & inflecterent, lentique &
soluti in gestu faciendo essent. len-
tus enim est flexibilis. unde *lentum*
vimen. Glossæ: *lentio, ὁ ἐν τοῖς πίν-*
ησι δρχήματι. *Σατυροί* vocat
Dionysius: *εἶδον ἢ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπι-*
σημῶν ταφαῖς ἀμογ ταῖς ἀλκίαις ποιο-
ταῖς ὀρθήματις τ' κλίνης τὰς Σα-
τυροῦν χοροῖς κινεμάρις τὴν σικιννί-
ὀρχησιν, μέλιται ἢ ἐν τοῖς τ' ἀδα-
μένων κήδεσι. sic *σατυροί* Diony-
sio qui *lentiones* in illis Glossis, quod
lentis nimirum lateribus essent, &
totam corpus, nimium quantum ad
omnes motus flexibile haberent. ve-
tus Epigramma de pantomimo:

Mascula fœmineo derivans pectora flexu,
Atque aptans lentum, sexum ad utrum-
que latus:

Ingressus scenam populum saltator ado-
rat

Sollerti spondens prodeve verba manu.
ita enim ex vetustissimo codice de-
bet emendari. hi & *ludii ludionesque.*
Glossæ: *σατυροί, ὁ σπλωγός,*
ludio. nam *ludius* & *ludio* saltator pro-
prie Latinis, non à ludendo, ut placet
doctis viris, sed à Lydis qui inter
nationes saltationi bacchationique
deditas. *Ludius* igitur & *Ludio* dixe-
runt, pro *Lydius*, & *Lydio.* sic *Suria*,
& *Suria*, pro *Syrus* & *Syria.* *Lydius* ta-
men etiam dicebant. inde *Lydii bar-*
bari. & *volsæ Lydii* apud Plautum. O-
vidius:

Lydius æquat am ter pede pulsat humum.
Catullus:

Lydia lacus undæ.
male faciunt eruditi homines qui
hanc scripturam damnant. *Λυδίων*
quoque Græci videntur appellasse
τ' χοροδότην. nam *λυδίσειν*, dicunt
saltare, à Lydis. Hesy chius: *λυδί-*
σειν,

¹ mille: pegma præterea, ² cujus flammis scena con-
flagra-

ξεν, χορδέν, δὲ πρὸς Λυδῶν, οἱ
σῶζαν) μ, Διοσκουδαίμοι δὲ εἰσίν.
Dionysius πρὸς ἑρμαιοῦ. κὲ εἰπὼν ἕτοι
τὸ πομπῆς ἡγεμόνες, κηλεύμοι πρὸς
αὐτῶν ἐπὶ τῆ παιδίας ὑπὸ Λυδῶν ἐξου-
ρῆαξ δόξης. Λυδῶνες, εἰσίνες ὡς
ἔμοι δοκεῖ τῶ Σαλίων. Ceterum quod
paulo ante notavimus, Pyladis
& Bathylli qui primi hanc saltatio-
nem pantomicam in Romanam thym-
melem introduxerunt successores vo-
catos esse Pyladas & Bathyllos, non
eo spectat, quasi omnes qui post illa
fuerunt pantomimi, his tantum no-
minibus sint appellati: multos enim
aliter nominatos fuisse scimus. sed
fane sciendum est, diu per successo-
res stetisse Pyladis & Bathylli do-
mum, ut Seneca testatur, & mul-
tos horum discipulos doctoresque
fuisse, qui Pyladæ vocabantur & Ba-
thylli. Ætate Galeni hoc est Marci
philosophi, tres nobilissimi pantom-
mimi orchestram calcabant, qui
vicibus saltabant & in orbem. duos
nominat Galenus, πρὸς τὸ πρὸς ἡγεμό-
σεν, Pyladem & Morphum: tertium
non nominat, sed is proculdu-
bio Bathyllus fuit. vide quæ supra
super his notata nobis sunt. Mithæci
cujusdam pantomimi forma præcel-
lentis meminit Plinius lib VII. cap.
XXXIII. ὅς quos nostra adnotavit ætas
duo equestri ordinis in eodem pantomimo
Mithæco tum formæ præcellente. ita le-
gimus apud Plinium. vulgo habetur
mythico. & inde fabulæ doctorum ho-
minum, qui nescio quos fabulares
pantomimos sibi sunt imaginati ex
illo Plinii loco. hinc & duo genera
pantomimorum fecere, scenicos &
mythicos. nihil fingi poterat μυθι-
κώπρον. Μιθαικῶσ nomen Græ-
cum est, & proprium illius pantomi-
mi. vix ullum reperias in historia
Romana pantomimum, nisi Græco
nomine appellatum. sed profecto
jam satis saltavimus. valde vereor ne

hæc de pantomimis observatio nimis
longa in παντομίμοις incidat, quo-
rum hodie larga est annona. ἀλλὰ
μαμήσοιται τις μάλλον, &c.

1 Et Gymnicos mille.] Palatinus li-
ber: Gymnicos. ita sæpe in libris ma-
nuscriptis, e pro y. sic megalinas pel-
les alibi observamus pro mygalinas. sic
Hippo diarretus pro diarretos. & similia
sexcenta. sic antiqui mattea dixerunt,
quæ Græcis erat ματήνη.

2 Cujus flammis scena conflagravit.]
Idem liber & vetus editio, scena heic
& alibi semper scribunt. ita scribe-
bant veteres. nec enim alia in saxis
& veteribus monumentis hujus vo-
cis habetur scriptura. sed quæ vivere
ex doctis nonnulli, cur aut unde
diphthongus in hac voce, cum Græ-
ce sine diphthongo sit σκηνή. Latini
igitur, ut in aliis plerisque, & in hoc
sequuti sunt Æoles. illi σκηνά di-
cebant pro σκηνά. & Αἰσκαπίος
pro Αἰσκαπίος. hinc Latinis Ἀσ-
cularius, qui Græcis Αἰσκαπίος,
sic & μέλαις pro μέλαις, τῆσαις
pro τῆσαις solebant dicere. φασίν
pro φασίν. contra δρῆαῖσ pro δρ-
αῖσ. Αἰσκαῖσ pro Αἰσκαῖσ.
Bœoti quoque qui antiqua Æolide
dialecto utebantur, αἰ di hthong-
um pro η usurpabant, & η in αἰ
mutabant. hinc δρῆαῖσ pro δρ-
αῖσ; παληός pro παλαιός. &
Αἰσκαῖσ pro Αἰσκαῖσ, κτ' τῶ πρὸς πῶ
τὸ αἰ διφθόγγος εἰς ἦτα, ut notatur in
Etymologico magno. iidem etiam
λεγεμῶσ pro λεγεμῶσ profere-
bant, & ποιημῶσ pro ποιημῶσ
& Μήονες pro Μαίονες, ut alicubi
observat Eustathius. at contra σκα-
νή pro σκηνή dicebant. Æolum etiam
est σκοθμαίνα pro σκοθμαίνα. ut
σκαινά pro σκηνή. inde igitur La-
tinum scena. constans hæc scriptura
in veteribus libris, & antiquis in-
scriptio-

flagravit, quam Diocletianus postea magnificentiorem reddidit. Mimos præterea undique advocavit. Exhibuit & ludum Sarmaticum quo dulcius nihil est.

scriptionibus. *scena, scanicus, profanum.* eam scripturam quoque agnoscit Priscianus, & Æolicam esse ostendit. ita autem scribendus Grammatici locus ubi de diphthongo *æ* loquitur: *ponitur pro elonga, ut σκῶνῃ, scena, & pro æ, ut Ἐσκαπιῶν pro Ἀσκαπιῶν, in quo Æoles sequimur. illi enim Νύμφαις pro Νύμφαις, & Φασίῶν pro Φασίῶν dicunt. sed de his alibi in nostro commentario de Dialectis Græcorum.*

1 Exhibuit & ludum Sarmaticum quo dulcius nihil est.] Ludus Sarmaticus quis aut qualis fuerit, juxta scio cum illis qui omnino nesciunt, nisi desultorium ludum ita esse dictum mihi quis concedat, à Sarmatis qui optimi ac præstantissimi equorum desultores. exhibebantur autem olim in circo desultores, qui missus nuntiarent. Cassiodorus lib. III. Variarum, epist. LI. *biga quasi Luna, quadriga Solis imitatione reperta est. equi desultorii per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitantur. Isidorus de Circo: quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, sexagias Iovi, desultores Lucifero & Hespero consecraverunt. alii Castori & Polluci consecratos prodidere. vetus epigramma de Circo:*

Lunæ biga datur semper, Solique quadriga.

Castoribus simpli rite dicantur equi.

Hyginus: unde & Romani insitutum servant, cum desultorem mittunt: unus illos equos habet, pileum in capite, de quo in equum transilit, quod ille sua, & fratris vice fungatur. ita legendum in Hygino. *simplis autem equos vocat epigrammatarius ille, singulares, quos & solitarios dicebant. sed desultorios intelligit, qui & singulares dicti ad differentiam eorum qui junguntur ad curram. sic Homerus *κ**

ληίζειν de desultore dixit Odyss. o.

*Ὡς δὲ ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελήζειν
& εἰδώς.*

κῆλης enim Græcis, & equus est singularis *κῆ* ἄζδκλῖ, & eques qui solo ac singulari equo vehit, quem *singulatorem* Latini dixerunt. optimæ Glossæ: *singulator, ἵππουσῆς, κῆλης.* Hesychius *μονώτωρ* appellat, hoc est *monatorem.* ita enim Latinos ex Græco dixisse censeo. nec video quomodo Græce *μονώτωρ* possit deduci. *κῆλης, ἵππουσῆς, κῆ εἰδῶ νεῶς, κῆ μονώτωρ.* *monatorem* etiam eo sensu in veteribus Glossis legi. sed nunc locus non succurrit. *κῆλη* Græci *μόνιππον* & *μόνιμπυχα* vocant. *μόνιμπυξ* Latine ad verbum *aureax.* *ἀμπυξ* enim est frenum equi Græcis, Latinis *aurea* vel *orea.* inde *aureax* equus singularis vel eques *singulator.* Glossæ Isidori: *aureax, eques solitarius.* Festo placet *aurigam* esse. sic enim scribit: *aureax, auriga: aurea enim dicebatur frenum, quod ad aures equorum religabatur, orea quo ora coercerentur. sed de illa differentia quam inter auream, & oream statuit, plane fallitur. aurea enim idem quod orea. sic cotes & cantes dicebant, autam & olam, clodo & clando, auriga & origa, & similia sexcenta. sic aurea pro orea. nam & aurichalcum dicebant pro orichalcum, ὀρείχαλκον. orea frenum est ab ore. Græce *σῶμις* eodem modo δὲ τῷ σῶμι. Lucillius:*

Trulleus pro stomide huic ingens de naribus pender.

dicit loco stomidis & oreæ, trulleum ingentem illi, de quo loquitur, sive equo sive mulo, de naribus pendere. legerat apud Lucillum Nonius in illo versu, *po stomide vitiose ἀνὴρ* & *pro stomide,* atque inde *postomidem* unica voce sumpsit. *postomide* autem non *postomis*

postomis etiam hodieque in antiquis Nonii exemplaribus scriptum exhibet ille Lucillii versus. ex quo satis liquido patet scripsisse Lucillum pro *stomide*, & depravatæ scripturæ vitio deceptum Nonium *postomidem* commentum esse. *σομεις* igitur est *orea*, vel frenum quod ori equi imponitur. Pollux de variis equorum frenis aut frenorum partibus: *ἡ σόμεια ἡ σομαίδας, ἡ ὑποσόμεια ἡ ἐχίνος ἡ τρηχὺς ἡ δουλυλίας, ἡ σκληρὸς ἡ μαλακὸς χαλινὸς ἔχθρς ἐν τοῖς ἰσπικκοῖς.* ab *orea* igitur, & *oreax*, & *origa*, ὁ ἡμίχοϛ, quem & *aurigam*, & *auraeem* dixerunt. at freni genus nullum esse putem quod ab auribus equi denominatum sit. ineptiunt igitur more suo Grammatici qui *auraeam* ab auribus deducunt. sed de defultoribus dum agimus, etiam plane defultorem agimus. itaque ad rem redeamus, & Sarmaticum ludum, quem eundem fuisse arbitror cum defultorio. Manilius lib. v. eum ludum sic describit:

Nec non alterno defultor sidere dorso

Quadrupedum, & stabiles poterit defigere plantas

Per quos vadit equos: ludet per terga volantium.

Aut solo vectatus equo nunc arma movebit,

Nunc licet in longo per cursus premia circo

Quidquid de tali studio formatur habebit.

Ita enim locus ille Manilii interpungendus. distinguit singulatores, hoc est equites solitarios, qui solo equo vectantur, à defultoribus qui binos equos habebant, & alternis modo hunc, modo illum ascendere soliti erant, ac de uno in alterum transibant. singularium autem equitum duo genera facit; unum eorum qui militabant, quales omnes in bello equites erant, & quicumque inter equites, & in equestri militia operam navabant. de hoc genere intelligit Manilius isto versu:

Aut solo vectatus equo, nunc arma movebit.

alterum genus illud fuit, quod arma non movebat, nec militabat, sed in circo præmii palmæque gratia, cursu contendebat. hujusmodi singularium equitum, qui in circo curabant meminit Isidorus, l. xxxviii. & eos à defultoribus separat. *μνηπτες* Græci appellant. Pausanias apud Eustathium: *μνηπτες, ὁ ἐπιείης ἰππων ἀγωνιζόμενοι δρόμων.* locus ille Manilii non solum male interpunctus, sed etiam male intellectus interpreti, viro illustri. *defultores* autem Græcis *μεταβάται*, dicti quod saltu equos transirent, transilirent, & transcenderent, & trajicerent. equos enim binos, aut quaternos aut senos dicebatur transire, aut transilire Latine, qui defultorie binis aut quaternis equis uteretur. Græci quoque *μεταβαίνον* pro eodem dicunt. Florus de Teutobocho: *certe rex ipse Teutobochus quaternos sensusque equos transilire solitus, vix unum quos fugeret ascendit.* defultorios illos equos fuisse, quos quaternos, aut senos transiliebat Teutobochus, omnino intelligendum est. sic igitur quaternos, & senos equos ducere solitus erat, ut de alio in alium transultra-ret, defultorio more. mentio apud Homerum defultoris ejusmodi, qui quaternos equos transiliret. *Iliad.* ubi Eustathius notat ex vetustis scholiis Demetrium quemdam dicere vidisse se defultorem talem, qualis ab Homero describitur, qui per quaternos nimirum equos defultorie trajiceret, idque Romæ vulgo solere fieri. addit Eustathius & sua arate visum esse defultorem qui per binos equos defultaret, & difficile admodum esse in quaternis defultorem agere: verba Eustathii: *ἐν δὲ παλαιοῖς χρονίοις γέγραπ' ὅτι Δημήτριος φησὶ τεθωρηκένου πνὸς μεταβαίνοντα, ὡς ὁ ποιητὴς λέγει, καὶ ἰπποχοῖτα τὸς χαλινὸς, ἀνεμποδίστως σπέρνεται τὸ δρόμον τῶ ἰππων, ἢ ὅτι νῦν ἐν*

Ρώμῃ

est. Exhibuit Cyclopem adornatum. & Græcis artificibus & gymnîcis histrionibus & musicis aurum & ar-

Ἡ ἀρχὴ τῶν γίνεσθαι ἢ ἐφ' ἡμῶν δέ τις ἐπιείθευ δὲ δύο ἵππων κελυθίζων, ὡς δυοχερῆς ὄν Δία πρὸς ἄρων. de quaternis equis desultorium in modum trajici solitis accipienda Firmici verba quibus Manilium interpretatus est: aut qui saltu quadrigas transeat. saltu transire, nihil aliud est quam transilire; & μεταβαίνειν. quod facit scilicet desultor, qui & μεταβάτης. at quadrigas Firmicus, non pro curru posuit quaternis equis juncto, sed pro quaternis equis sine curru, quos desultor transiliebat. conquaternatos igitur equos simpliciter, quadrigas vocavit. vertumnium etiam Latini dixerunt desultorem, à vertendis, & mutandis, vel alternandis equis. Propertius:

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & ejus

Trajicit alterno qui leve pondus equo. per vertumnium simplicem equorum desultorem intelligit Propertius. & aurigam appellat, equorum desultorium agitatore, hoc est vertumnium. Vertumnus, inquit, species est aurigæ, & ejus quidem aurigæ qui equos desultorios agit; mutator equorum Valerio, dicitur, qui Propertio vertumnus. Homerus de desultore:

Θρώσκων ἄλλοι' ἐπ' ἄλλων ἀμελῆς.

male illum Propertii versum accipiunt eruditi. desultorium autem illum equestrem ludum, Sarmaticum videntur illis temporibus appellasse Romani, quod vulgo tunc Sarmatis in circo uterentur ad equos desultorios agitando, quia Sarmatæ optimi equorum desultores. idque etiam eo magis mihi verum esse persuadeo, quod Carus qui Sarmaticum hunc ludum exhibuisse dicitur, Sarmatico bello profigato videtur Sarmatas captivos in circo induxisse,

& populo spectandos ostendisse, qui ex more & exercitio gentis suæ in equis desultoriis currerent. arte porro & exercitio desultandorum equorum Sarmatas olim claros fuisse notum ex Aliano in Tacticis: πάντες δὲ, inquit, τὸ τοῦτον γῆμα μέλιται ὡς τὰς ὡρὰς τ' ἵππων βαρβαρῶν, ἔς τὴν ἀμφίπικρον ἔλεγον, ὡς εἰθεσμένους μεταβαίνειν ἀπὸ ἄλλων εἰς ἄλλας ἵππους. inter Danubii accolæ etiam Sarmatæ, unde Sarmaticus Ister Symmacho. ἀμφίπικοι sunt desultores. ἀμύπητοι aliud erant.

[Exhibuit Cyclopem adornatum.] Locus corruptissimus. legendum ex vestigiis veteris scripturæ: exhibuit Cyclopea. donatum & Græcis artificibus, & gymnîcis & histrionibus, & musicis aurum & argentum: donata & vestis serica. de Cyclopeis diximus in vita Gallienorum ad illum locum: inserunt Cyclopea omnes apinarii.

CASAUBONUS

[Exhibuit Cyclopem adornatum.] Optime liber Puteani: Exhibuit Cyclopem. Donatum est & Græcis artificibus, & gymnîcis, & histrionibus, & musicis, aurum & argentum: donata & vestis serica. ita concipiendus locus: nam Cyclops adornatus, nugæ. de saltatione qua fabulam Cyclopis exprimebant, multa apud veteres mentio.

GRUTERUS.

[Exhibuit Cyclopem. Donatum est & Græcis, &c.] Abduxit me auctoritas librorum ab optimo Puteano excusorum, ut recesserim à lectione vulgarâ, præsertim cum ab eâ aliquantum etiam abiret Pal. nam pro eo quod ii habeant Exhibuit Cyclopem adornatum Græcis, &c. idem servabat, Cyclopem adornatum est Græcis, &c.

x Nullius

20 argentum donata, & vestis serica. Sed hæc omnia nescio quantum ad populum gratiæ habeant, ¹ nullius certe sunt momenti apud principes bonos. Diocletiani denique dictum fertur, quum ei quidam largitionalis suus editionem Cari laudaret, dicens multum placuisse principes illos causa ludorum theatralium ludorumque circensium, Ergo (inquit) ² bene visus est imperio suo Carus. Denique ³ quum omnibus gentibus advocatis Diocletianus daret ludos, ⁴ parcissime usus liberalitate, dicens, *castiores esse oportere ludos spectante censore.* ⁵ Legat hunc locum Junius Messala, quem

CASAUBONUS.

¹ Nullius certe sunt momenti apud principes bonos.] Imo vero optimus quisque princeps corollaria scenica & histrionica donationes coërcuit: ut habes supra tum in aliis principibus maxime in Pio, Marco, & Alexandro.

³ Cum omnibus gentibus advocatis Diocletianus daret ludos, p.] An omnibus gentibus? nempe histrionum, & Διονύσιος τεχνιτών, quorum plerisque modo enumeravit. non damno quidem gentibus, sed tamen scimus morem eum tempestate illa non fuisse: nisi eo ipso gentes vocabantur, cum tabula ludos promittens multo ante proponebatur.

⁵ Legat hunc locum Junius Messala, quem ego libere culpate audeo.] Similis reprehensio Furii Placidi in vita Aureliani. Ambrosius Officiorum l. xi. cap. xxi. Prodigium est popularis favoris gratia exinanire proprias opes: quod faciunt qui ludis circensibus vel etiam theatralibus & muneribus gladiatorii, vel etiam venationibus patrimonium dilapidant sum, ut vincant superiorum celebritates.

SALMASIUS.

² Bene visus est imperio suo Carus.] Scribe ex veteri editione: bene visus est in imperio suo Carus.

⁴ Parcissime usus liberalitate, dicens

castiores esse oportere ludos spectante censore.] Non reprehendo hanc lectionem liberalitate, sed nec ipse reprehendi debeo, si aliam in libris doceo extare. legunt igitur illi: *parcissime usus libertate.* in qua scriptura asserenda mea quoque quodammodo libertate utar. comparat editionem ludorum Cari & Diocletiani. illa Cari editio multum libera & jocosa, & in illis ludis multa populo ridendi præbita materia. hinc Diocletianus dicebat bene risum esse in imperio suo propter illos ludos Carum. ludi vero quos edidit Diocletianus, non ita liberi & lascivi, sed longe castiores & severiores. & tales debere esse dicebat ipse, quos censor spectaret. libertatem tunc vocabant, ridendi jocandique ac lasciviendi, & quodcumque animo volupe esset, faciendi dicendive licentiam. hinc libertas vitæ in Faustina reprehensa. hinc liberos homines vulgo dicebant, voluptuarios, & genio suo libere indulgentes. ἐλαδέρως, & ἐλαδερμαστος Græci eodem sensu dixerunt, ut supra notare memini. sic libera vindemia in vita Heliogabali, quam cum omni jocosorum libertate, & omni libidinandi popinandique licentia celebrabant: sic libera lustra apud Plautum accipienda in Asinaria:

Is apud scortum corruptela, & liberis lustris studet.

quem

ego liberte culpae audeo. Ille enim patrimonium suum scenicis dedit, heredibus abnegavit: ¹matris tunicam dedit mimaë, lacernam patris mimo: ²& recte si aviaë pallio aurato atque purpurato, pro syrmate tragœdus uteretur. ³Inscriptum est adhuc in choraulæ pallio tyrianthino, quo ille velut spolio nobilitatis exultat, ⁴Messalæ nomen & uxoris. ⁵Jam quid lineas petitas Ægypto loquar? quid Tyro & Sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, ⁶plumandi difficul-

quem locum perperam sollicitant viri docti. sic liber locus in ganeo apud eundem, ubi libere poratur, amatur, in Poenulo:

Ait se peregrinum esse hujus ignarum oppidi:

Locum sibi velle liberum præberier

Ubi nequam faciat.

parcissime igitur libertate usum esse Diocletianum dicit in ludis dandis, quos non ita voluptuosos & liberos edidit, ut fecerat Carus, sed castos & restrictos, & quales esse deceret spectante censoire.

CASAUBONUS.

¹ *Matris tunicam dedit mimaë, l.]* Lampridius in Alexandro: *pretiosas vestes, quas Heliogabalus scenicis dederat, fustulit.*

³ *Inscriptum est adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino, q.]* Scribe, choraulæ. hic choraulæ histrio acceperat à Messala tricliniare pallium Tyrianthinum pictum, cui nomen ipsum Messalæ & uxoris literis aureis erat intextum. pallium & virilis & muliebris vestis est, & præterea usus multiplicis, ut & Ulpianus adnotat.

⁵ *Jam quid lineas petitas Ægypto loquar?] De his ad Aurelianum.*

⁶ *Plumandi difficultate pernobiles.]* Refero ad paragaudas tunicas plumariorum arte pictas, ut testatur disertus locus ex Fastis Græcis quem ante attulimus. de plumaria arte fusissime alibi.

Tom. II,

SALMASIUS.

² *Et recte si aviaë pallio aurato atque purpurato pro syrmate tragœdus uteretur.]* Nonnulla heic deesse videntur. nec enim hæc satis capio, ut concepta sunt. nec cohæret oratio. nam quæ illa avia? aut quare non recte uteretur pallio aurato & purpurato tragœdus? syrmata & pallia tragœdorum aurata & purpurata fuisse quis nescit, aut quis negat? vetus editio heic habet: *Et recte Flavia pallio aurato atque purpurato.* adhuc idem dubium manet, nec magis ex hac quam ex illa lectione extricare me possum. quænam illa Flavia? materne an uxor Messalæ? disquirant hæc alii. satis habeam de mendo monuisse. nam sine ope melioris & integrioris exemplaris hunc locum emendari posse despero.

⁴ *Messalæ nomen & uxoris.]* Pal. & vet. editio: *Messalæ nomen uxoris.* pallium illud Tyrianthinum quod Junius Messala choraulæ donavit, uxoris erat, & in eo nomen uxoris ejus inscriptum extabat, non etiam & Messalæ. forte igitur distinguendum: *inscriptum est adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino, quo ille velut spolio nobilitatis exultat Messalæ, nomen uxoris.* exultabat choraula velut spolio nobilitatis Messalæ, quod pallium gestaret sibi à Messala donatum, in quo nomen uxoris ejus erat inscriptum. hæc distinctio vera est, & lectio.

⁶ *Plumandi difficultate pernobiles.]*

H h h

Plu-

Plumandi ars, sive plumaria, ἡ ποικιλικὴ τέχνη. plumare, ποικίλλειν. *pluma*, ποικίλμα. inde & plumarii, qui plumas in vestibus faciunt, & plumis eas variant, & acu pingunt. *plumas* autem vocarunt veteres, notas ex auro vel purpura rotundas, & in modum plumarum factas, quibus vestes intertextebantur ac variabantur. sic laminas rotundas, vel circulos ferreos è quibus lorica succudebantur, *plumas* etiam dixerunt, quod plumarum similitudinem referrent, & *squamas*, quod squamarum. unde *plumata lorica* ex laminis ferreis in modum plumæ factis confertæ. Virgilius:

— quem pellis ahenis

In plumam squamis auro conferta tegebatur.

sic & *plumata vestes*, & *plumatiles*, & *plumata Babylonica*, quæ pluribus ejusmodi notis ex auro purpurave, acu intextis, sparsa erant & variata. *σημεία* Græcis, Latinis notæ, & signa, hæc vestium ποικίλμα. unde χρυσόσημο vestis, & πορφύροσημο, aureis purpureisque notis insignita. ut contra ἀσημο, quæ nihil auri aut purpuræ intextum haberet, Latini signa, & notas dixerunt. Virgilius:

— pallam signis auroque rigentem.

hoc est, signis auroque asperam, χρυσόσημον. notas appellat Ovidius:

Purpureasque notas filis intexuit albis.

Quintilianus lib. VIII. cap. v. porro ut adfert lumen clavus purpuræ loco insertus, ita neminem deceat intertextæ notis pluribus vestis. clavos autem etiam Latini vocabant hujuscemodi notas, ut Græci ἄλλες, à figura. variis enim figuris, qua rotundis, qua quadratis veterum luxuria lusit in vestibus auro purpurave illudendis. quæ rotundæ erant, & in circulum flexæ, *plumas*, ut dixi, vocitarunt Latini, & fortasse etiam clavos, clavorum enim capita rotunda. unde ἀσπίδοσχος Græci vocant. dixerunt & oculos. hinc vestes purpura oculare apud

Tertullianum. lib. de pudicitia: sed enim plerosque interpretes parabolarum idem exitus decipit, quem in vestibus purpura oculandis sæpius me evenire est. purpura clavare vestem, & purpura oculare, idem erat. Hebræi quoque maculas in vestibus rotundas acu plumarii intextas, ocellos vocitare consueverunt. hinc verbum עָבַשׁ, vestem oculare, & opere plumario oculos vestibus intexere. & עָבַשׁוּ, quod oculatum est, & oculis intextum. palas annulorum, & istos vestium ocellos eodem nomine appellarunt. sic Græci σφραγίδας, & de annulorum palis, & de vestium signis sive clavis dixerunt. Hesychius: σφραγίδες, αἱ ἐπὶ τῶν δακτυλίων, καὶ τῶν ἱμαθίων σημεῖα. σφραγίς est gemma ipsa. pala autem est pars annuli quæ gemmam cohibet, quæ & palea, & paleta dicebatur. Glossæ: paleta, σφαιρόν τε δακτυλίου, αἷς ὕψιν. rotunda erat & cava, ut gemmam insertam & inclusam teneret. Hesychius: σφαιρόν τε δακτυλίου ἀειφέρēs, ἢ σφραγίς. hinc & vestium clavi rotundi ita etiam dicebantur à figura. πελιδία Græci palam annuli etiam vocant. Hesychius: πελιδίς, σφραγιδόφυλαξ. ἔνθα ἢ ψήφον ἐν δακτυλίῳ. σφραγιδόφύλαξ autem dicebatur, quod gemmam conclusam cohiberet, & adservaret. Latini obstrigillam nuncuparunt, quod gemmam constringeret, & obstrigillaret. optima Glossæ: obstrigillum, σφραγιδόφύλαξ. male hodie in Glossis, vistrigillum. vistrigillum pro obstrigillum scriptum reperit illius auctor Glossarii. obstrigillare, & obstringere idem. unde obstrigilla calceorum, de quibus nos alibi. nunc ad rem. σφραγίδες igitur, & in vestibus & in annulis dicitur. sic & σημεῖα. nam & ἀσημο δακτυλίῳ dicebatur, qui σφραγίδας non habebat. & ἀσημο item χρυτῶν, in quo nullum intextum erat σημεῖον, & qui sine clavo erat. diximus supra, ubi & κέχρηστος notavimus

mus Græcos appellasse hujuscemodi rotundas macularum formas, quibus vestes intertexi ac distingui solebant. Athenæus lib. xxi. ἴδοι δ' ἂν τις φησὶ κ' ἢ τὰς καλεῖσθαι ἀκτίνας, ὅσες εἰσι κ' πολυτέλειαν ἐν τοῖς Περιπέτοις ἀειδίμασι. εἰσι δ' τὸ ἀπαιτητὸν ἰχθυὸς & κροκόπητος χροῖον, κατὰ πᾶσαι δὲ χρυσοῖς κέρχροις. οἱ δὲ κέρχροι νύμφαι πορφύρῳ πάντες εἰς τὴν εἶσιν μύθραν ἀμμοῖ ἔχουσιν ἀνάμεικτον. κέρχρος etiam appellarunt poculorum emblemata, & signa quibus asperantur, quod milio simillima essent. rotundas enim quasdam asperitates in poculis extantes, & globulis similes hoc nomine designantur. tales fiebant & in clypeorum extremitatibus, & in poculorum labris. hinc κερχνοῖα, τέτρον, ἄρα, ἀπὸ τῆς χροῖας τῆς ποικίλων, ἡσπερ κερχνοειδῆ, ποικίλα, τραχέα, πολύπασα. ita enim legendum apud Hesychium. idem: κερχνοῖασι, τραχύμασι, κυκλώμασι, σαλισμοῖς. καλῶσι δὲ & τὴν ἀπὸ τῶν τῶν ἀπιδῶν κόσμον & ποικίλων ἐπιχειλον. ita etiam corrigendus Hesychius. κερχνοῖασι idem alibi ἀειφερείας interpretatur. κερχνοῖασι, τὰς ἀειφερείας. sciendum autem est, κέρχρον & κέρχρον idem esse. κέρχρωμα & κέρχρωμα κέρχρος & κέρχρος. sed hæc alibi. fiebant porro, & intexebantur vestibus etiam quadrati clavi. Salaminii κύβος vocabant, à forma tesserarum, quas constat esse quadratas. Hesychius: & οἱ Σαλαμῖνοι λέγουσι κύβον, τὸ ἱμαῖος σημεῖον. tesseras Latini hujusmodi clavos vocarunt, ut supra probavimus allato Plinii loco. recentiores Græci ταβλία vel ταυλία, hoc est tabulas. ita enim & tesseras dicebant. tabulas tamen infimæ Latinitatis auctores appellarunt etiam orbiculos illos ligneos vel eboreos, hoc est calculos quibus in tabula luditur. tabulas etiam hodieque dicimus. hinc tabulis ludere dixerunt re-

centiores Latini, pro calculis ludere. apud Eusebium, ταβλαις & κύβοις παιζέ: calculis & tesservis luditi ita enim liceat interpretari. sic tabula, & ταβλία in vestibus, rotundi clavi fuerint. Anastasius in Leone 111. & præclarus pontifex fecit in circuitu altaris beati Petri Apostoli nutritoris sui tetravela rubea holoserica alethina habentia tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo depictos historiis cum stellis de chrysoclavo. passim alibi sexcentis in locis meminit idem auctor tabularum & orbiculorum quibus vestes aut vela clavabantur. ταβλία χρυσοῖ & πορφύρεα pro clavis aureis & purpureis notavimus supra ex Fastis Græcis. plumas Latini, ut jam diximus, nominarunt, à similitudine plumarum. Græci recentiores ex Latino πτερυγία. nam πτερυγία, πτερυγίον: ut fibula, φιδίον: lectica, λεκίκιον: tabula, vel tabula, ταβλίον. πτερυγία igitur Latinis, & πτερυγίον Græcis, est clavis. notus Procopii locus ἀπὸ κλισμῶν τῶν Ἰσθμίων. χρυσοῖ ἐν μέσῳ ἐστὶν ἀπὸ κλισμῶν χρυσοῖς παντοῦθεν ἀραισμοῖ, ἀ δὲ νεομύθησι πτερυγία κελῖν. clavos aureos haud dubium est intelligi. Glossæ βασιλικῶν πτερυγία, ποικιλτὴ ὑφάσμα. πτερυγίον proprie non est ποικιλτὸν ὑφάσμα, sed ποικιλμῶ τῆς ὑφάσμα. Fasti Græci: φορέσας σέφανον Ρωμαίων & χλαμύδων ἀσπρῶν ὀλοσηρῶν ἔχων ἀπὸ πορφύρεα, χρυσοῖ βασιλικῶν ταυλίον, ἐν ᾧ ὑπὸ τῶν ἐν μέσῳ σθητῶν ἀληθειδῶν μικρῶν τῆς βασιλικῆς χαρμῆς Ἰσθμίων, & σιγῶν ἀσπρῶν, τῶν ἀσπρῶν, & αὐτὸ ἔχων χρυσοῖ πτερυγία βασιλικῶ. hac postrema ita vertenda erant: & tunicam albam, paragandiam, quæ & ipsa habebat clavos aureos regios intextos. πτερυγία χρυσοῖ sunt clavi aurei. & notabis obiter ibi ταυλίον & πτερυγίον confundi, & utrumque pro eodem accipi. nam ταυλία χρυσοῖ βασιλικῶ, & πτερυγία χρυσοῖ βασιλικῶ idem significant, clavos nempe aureos, quibus imperatoris chlamydes

mydes tunicaeque inoculabantur. pet-
peram autem ex illo Faistorum loco
eruditissimus Casaubonus, lineas
quas heic memorat Vopiscus, *mican-
tes purpura, plumandi difficultate perno-
biles*, ad paragaudias tunicas refere-
bat, plumariorum arte pictas. non
parvum enim discrimen inter para-
gaudas vestium, & plumas sive cla-
vos. paragaudis hoc est loris auratis
vestes circumtangebantur: plumis au-
tem, hoc est clavis aureis aut pur-
pureis intertangebantur. tunica illa
cujus Fasti meminere, paragaudia
quidem erat, hoc est paragaudis sive
limbis auratis per circuitum erat or-
nata, sed praeterea clavos etiam in-
textos aureos habebat, quae *πλυ-
μία* Graeci recentiores vocabant, La-
tini *plumas*. hinc Nonius *plumatile*, cla-
vatum interpretatur. vestem clavis
purpureis intertextam, *μεσοπόρφυρον*
Graeci appellant: loris vero purpu-
reis sive paragaudis circumtextam,
πρεπόρφυρον. Latini etiam *praetex-
tam*. Hieronymus in Esaiam *χιτώνα
μεσοπόρφυρον*, tunicam clavatam pur-
pura interpretatur. Esaiæ cap. III.
*ἢ τὴν πρεπόρφυρον, ἢ τὴν μεσοπόρ-
φυρα, ἢ τὴν ἐπιβλήματι τὴν κίτῳ
οἰκίαν*. ubi *πρεπόρφυρα* sunt, pur-
pura praetexta vestes, *μεσοπόρφυρα*,
purpura intertexta. eadem differentia
dicebatur *μεσόλδον*, & *πείλδον*.
μεσόλδον χιτώνα Graeci voca-
bant, quae clavis albis erat interstin-
cta tunica; *πείλδον* quam candi-
da fascia vel instita per extimam o-
ram, in circuitu praetexebat. Hesy-
chius: *Σαλήθῃν, Σοφοκλῆς Ἄνδρα-
μέδα, βαρβαρικὴν χιτώνα, οἱ δὲ
μεσόλδον εἶναι φασί*. idem: *Σά-
ραπις, Περσικὸς χιτῶν μεσόλδον,
οἷς Κτησίας*. Lucianus Dialogo *Ἀλέ-
ξανδρῶν, ἢ ψυδόμεανις*. *μεσόλδον
χιτώνα πορφυρῆν ἐνδεδυκώς*,
hoc est candidis clavis distincta, purpurea
tunica indutus. at *πείλδον* Graece
dicitur velum aut vestimentum quod
oram in circuitu habet albo praetex-

tam. Athenæus lib. v. *αὐτῆ δὲ ἐπι-
πέδιθῃ κίτῳ μέσων ἐργασίᾳ κηκκίνο-
βαφεὶ πείλδον*. hoc est, circa me-
dium cooperta est papillone coccineo, can-
dida fascia per extremitatem ornata. ma-
gno errore doctissimus Casaubonus
ibi *κηκκίνοβαφῆ πείλδον* vertit,
coloris coccinei vergentis in albedinem. nec
minore idem ibidem *μεσόλδον ἐμ-
πέσισματι* reddit, *mediocriter albican-
tia*. verum de his alio loco, & alio
in opere. à plumis igitur illis, hoc
est clavis, quibus vestes intertexe-
bantur, *plumarii* textores dicti, non
solum qui clavos vestibus insuerent
& intexerent, sed & qui quocum-
que genere picturæ, quibuscumque
coloribus & figuris variatas vestes,
acu pingerent. hinc *plumare*, τὸ ποι-
κίλῃν, & *plumatium opus* τὸ ποικίλον,
τὸ πεποικιλῆρον. Plinius scribit, *di-
versos colores picturæ intexere*, *Babylonem
maxime celebravisse, & nomen impressisse.
Babylonica* dicebantur. Martialis:

— *Babylonica picta superbe*

*Texta Semiramia quæ variantur acu.
Babylonicum plumatium* Publio Syro di-
citur, hoc genere pictum.

Plumato amictus aureo Babylonico.

hinc veteres Glossæ *plumarium* ψιλο-
βάφον exponunt. *plumarium*, ψιλο-
βάφον. ita nos primi legendum vi-
dimus, itaque etiam scriptum inve-
nimus in manu exarato codice anti-
quissimo, cujus nobis copiam fecit
clariss. P. Puteanus. vulgo editur:
ψιλοβάφον. ψιλοβάφον autem
dicebatur qui *psilas*, genus tapetis
erat minime villosi, variis coloribus
pingebat. eadem Glossæ: *Babyloni-
cum*, ψιλή πολυμίθον. eadem: *πι-
λεον*, ψιλή. vetus auctor apud Eu-
stath. *ψιλή Περσικὴ ἀνελεῖ τὴν
δὲ γραμμίαν ἢ ἐνφασμίαν ἐχουσα
ζών*. Lucill. *psila atque amphitara*. *βαπ-
τήν* autem Graeci etiam ἀντιπείλοικίλῃν
posuerunt. hinc *βαπτῆς ὄρις*, ὁ
ποικίλῃν. & *βαπτῆς χιτῶνες οἱ ποι-
κίλοι*. Lycophronis Schol. *τὴν ἀπὸ
βεβαμμένους ἀπὸ ποικίλων βαφῶν, ἢ
πείλοιν*

παικίλινες & παλαμικές λέγεται. inde igitur *plumarius*, ψιλοβάφει, qui pilas pingit diversis coloribus & figuris. quemadmodum aurem à plumis Latini *plumare* fecerunt pro variare & pingere. sic citimæ atatis Græci παλαμίζειν ἀπὸ τῆς παλαμίας deduxerunt, atque ἀντὶ τῆς ποικίλειν usurparunt. Eustathius: ἐν τῷ ὑφ' αὐτοῦ δὲ ἐστὶ τὸ ὑφ' αὐτοῦ. ἐπὶ δὲ καὶ ἡ παρυφή. ἐστὶ δὲ αὐτὴ καὶ ἡ ἀθλοῦν κόνις εἰδὼς ἐν ἰματίῳ, ὅση διδιερθράπτως ἐδὲ πᾶν ταφῶς, ὅποια ἴσως τὰ λεγόμενα ἐξομωπῶτα & παλαμίας. vides eum παλαμίας & ἐξομωπῶτα eadem facere. ita vocabant vestes variis exemplis & argumentis figuratas & ornatas. ἐξομωπῶτα dicebant quod Latinis *exemplum*, Hesychius: ἐξομωπῶτα, ἴσων. hinc ἐξομωπῶτα, exemplatum, & variis figuris descriptum ac depictum. sic ἐξομωπῶτα πδκία apud Nicetam in codice barbarico, tapetes exemplati & figurati, pro quo in Græco est, ἀλεργεῖ τῆς πηξ. alibi apud eundem ἐξομωπῶτα πδκία dicuntur. vide quæ supra de marmoreis exemplis, & marmoribus in exemplis sive exemplatis notavimus ex Anastasio, hæc enim pertinent. ποικίλον & ζωρροφῶν vetus Græcia dixisset, quod recens & barbara, παλαμίας & ἐξομωπῶτα dixit. ποικίλη ἐστὶς Græcis est, quam Latini *pictam* vestem vocant. Hesych. ποικίλον, ἰμῶτιον, ζωρροφῶν. sic *tunica picta* Saliorum Livio, sunt ποικίλοι χιτῶνες Dionysio. & quæ toga picta scriptoribus Latinis eidemque Livio dicitur, eandem semper ποικίλῳ σολλῳ idem Dionysius nominat. proprie igitur loquendo multum distat apud Latinos *picta* vestis à *clavata*. *clavata* vestis dicebatur quæ unius formæ clavos, aureos aut purpureos suis locis insertos, & infutos haberet. *picta* quæ diversis coloribus intexta esset, ac varias rerum animaliumque formas acu expressas ostenderet. exemplum hujus differentie in toga picta & palmata tunica Ro-

manorum evidens habemus. utraque vestis purpurea & triumphalis, sed altera picta, nempe toga: altera clavata, nempe tunica, quæ & *palmata* dicebatur à latitudine clavorum Dionysius in illis vestibus Græce reddendis differentiam istam ubique religiose retinet & observat. nam palmatam tunicam *χρυσόσημον* semper appellat, hoc est auro clavatam, vel aureos clavos habentem: *pictam* vero *tunicam*, ποικίλον παλαμίας, & ποικίλῳ ἐστὶς vertit. lib. III. χιτῶνά τε πορφυρῆν χρυσόσημον, καὶ παλαμίας τε πορφυρῆν ποικίλον, οἷα Ἀυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρον οἱ βασιλεῖς. per *χρυσόσημον χιτῶνα*, *palmatam tunicam* intellexit: per *παλαμίας ποικίλον*, *togam pictam*. paulo post: ταῦτα δὲ αὐτῶν ἀφηρέθη μόνα πᾶσι ὅταν ἐν πολέμῳ νικῶν καὶ ἀγῶνι, θριάμβου ὡς βελῆς ἀξιοῦσσι, τότε καὶ χρυσοφορεῖ καὶ ποικίλαις ἀλεργεῖς ἀμφιένανται. χρυσοφορεῖς referendum ad tunicam palmatam, vel auro clavatam, quam *χρυσόσημον* alibi vocat. ἀλεργεῖς autem ποικίλαι, sunt *toga picta*: quas alio loco, πορφυρῆς ἐστὶς ποικίλαις appellat. idem lib. v. de ovatione loquens: ἐπειδὴ ἐπὶ τῷ ποικίλῳ καὶ χρυσόσημον ἀμφιένανται σολλῳ. per τῷ ποικίλῳ σολλῳ accipe *togam pictam*: per *χρυσόσημον*, *tunicam palmatam*. Livius tunicam triumphantium semper palmatam appellat, togam vero ipsam, modo *pictam*, modo *purpuream*: purpurea enim simul erat, & *picta*. olim purpurea tantum fuit, sine *pictura*. Festus: *picta* quæ nunc toga dicitur, antea vocabatur *purpurea*, eratque sine *pictura*. sane Romulo triumphanti, à quo & mos triumphandi deductus, ἀλεργεῖς tantum tribuit Dionysius: τελευταῖς ἢ τῆς πομπῆς αὐτῶν ἐπορεύετο, ἐστὶς δὲ ἡμφοισμῶν ἀλεργεῖς, διὰ τὴν καὶ ἐστὶς μὲν κόνις. postea igitur purpuræ addita *pictura*. Scribit Plinius lib. VII. cap. XLVIII. vestes *pictas* jam apud Homerum fuisse, unde triumphales

phales *natæ*. certe apud Homerum Helena inducitur, vestem purpuream texens, & in ea Græcorum Trojanorumque pugnas intexens :

— ἢ δὲ μέγαν ἰδὼν ἕφαινε

Διὸς ἀεικὸς πορφύρεω, πόλεως δ' ἐνέ-
παισεν ἀέθλης

Τρώων δ' ἰωποδείμων, & Ἀχαιῶν
καλοχρῆτων.

Eustathius ἐμπικίλλειν & ζωρραφεῖν interpretatur, illud ἐμπάσσειν. sed quo genere aut quo argumento picta fuit, illa toga triumphalis? Appianus sua ætate stellas aureas intextas habuisse ostendit. an ita semper fuerit, nescio. vocat enim illam togam, πορφύρεον, ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμῶν. sub toga gerebant tunicam purpuream & ipsam, non pictam, sed aureis clavis insignitam. communes Romanorum tunica alba erant, purpura clavata: at triumphales, purpurea tota, auro clavata, quas *palmatas* dicebant à clavorum latitudine. postea tamen & ipsa quoque pingi cœperunt, & palmata dici à picturæ genere, quod palmas scilicet intextas haberent. Festus: *tunica autem palmata à latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc à genere picturæ appellatur.* postquam igitur & tunica quoque triumphales pingi cœptæ sunt, & à picturæ argumento palmata sunt appellata, inde factum est, ut & pictis togis hoc idem nominis donaretur, & palmata passim ipsa vocarentur. nec enim aliter a vi medii scriptores eas appellitare consueverunt, quam togas palmatas. olim tunica tantum ita nuncupabatur, quæ clavata essent, togæ vero pictæ. Livius lib. xxxi. *Masinissa dona missa vasa aurea, toga purpurea, & palmata tunica.* & lib. xxx. *Masinissa toga picta, & palmata tunica donatus.* at sub imperatoribus ubicumque mentio fit *palmata* apud auctores, de toga picta accipiendum est, quæ omnibus consulibus dabatur ab imperatore, & *Capitolina palmata* vocabatur, quum soli olim triumphantes, die triumphati togam pictam & tunicam palma-

tam acciperent. narrat Sallustius apud Macrobius lib. iiii. cap. xiiii. *Meiello accumbenti pictam togam fuisse amictivi.* Valerius in eadem narratione vestem *palmatam* dixit, scribens *Metellum cum palmata veste semper accubuisse.* *palmatam togam* dubio procul intellexit. Tertullianus de corona militis: *praferuntur illis Etrusca. hoc est nomen coronarum quas gemmis & foliis ex auro quercinis ob Jovem insignes ad deducendas tentas cum palmatis togis sumunt.* sub imperatoribus igitur, ut dixi, vestis quam consules accipiebant, & in qua prodibant, quum sollemnes suas processiones facerent, *palmata* dicebatur, & *picta*, & *trabea*. & fallitur vir summus Turnebus, qui aliam fuisse vestem *palmatam*, aliam *trabeam* existimavit. vestem consularem, quæ omnibus consulibus dabatur ab imperatore, quam de Capitolio accipiebant, unde & *Capitolina palmata* dicebatur, *trabeam* etiam vocabant. Claudianus:

Quo tandem flexus trabeas auctore crepantes

Induerit, fastisque suum concesserit annum.

sed clarius Aufonius in gratiarum actione: togam enim eandem & *pictam* vocat, & *trabeam*, & *palmatam*. *Tu mea causa per Gallias civilium Deorum indumenta dispensas, in provinciam & maxime dimicaturus, palmata vestis mea ornamenta disponis.* paulo post: *namque iste habitus, ut in pace consulis est, sic in victoria triumphantis.* *trabeam* ibidem statim appellat: *ab hac enim litterarum ad me datarum parte digressus, eo quoque descendisti, ut quæres qualis ad me trabea mitteretur.* paulo post *pictam* vocavit: *hæc plane, hæc est picta, ut dicitur vestis, non magis auro suo quam tuis verbis.* illa autem *palmata* Aufonii pro argumento intextum habebat Constantium imperatorem, ne quis putet eodem semper genere fuisse *pictas*, aut quia *palmata* dicerentur, semper habuisse palmas intextas, ut à primo quum pingi cœperunt, habuere. sed de his alibi, hæc autem heic omnino nobis

bis enotanda fuere, ut ostenderemus quid discriminis esset inter pictam vestem, & clavatam. picta vestis semper alicujus rei figuram acu factam, atque aureis, aut variis filis intextam & expressam exhibebat, ut florem, stellam, hominem, avem, belluam, & similia. clavi vero tam aurei, quam purpurei, particulæ erant ex auro vel purpura, nunc rotundæ, nunc quadratæ, quæ tanquam emblemata quædam vestibus inferebantur, atque insuebantur, quæ etiam à veste poterant separari, & inde eximi, ut in aliam vestem transferrentur, & de novo confuerentur. quod in pictis vestibus non licebat. nam quod in illis pictum erat, si quis inde eximere voluisset, alio transferendum, rem totam perdidisset. clavi vice accessionis cedebant vestimentis, ut & infitæ quibus vestes ornabantur. leg. xxiii. D. de auro argento. leg. xix. eod. tit. mentio est clavorum nondum vesti confutorum, quos tamen veste legata contineri dixit Jurisconsultus: *quemadmodum clavi aurei & purpurei pars sunt vestimentorum. idem Pomponius libris epistularum, etsi non sunt clavi vestimentis confuti, tamen veste legata contineri.* princeps Jurisconsultorum, magno nec ferendo errore putavit latum clavum senatorum, & Tribunorum, vel angustum clavum equitum, nihil aliud fuisse quam clavum vesti non confutum, sed supra eam demissam in pectus usque, istum arctius, illum latius. an potuit ignorare vir tantus, Latinos cum latum clavum senatorum appellant, aut angustum clavum equitum, non de uno clavo non confuto intelligere; sed *tunicam laticlaviam aut angusticlaviam* ita vocare, quæ pluribus latis clavis & angustis esset insignita? qualitate clavi discernebantur equites à senatoribus. tunicam isti habebant, cui confuti erant multi latiores clavi. equitum vero tunica clavos angustiores insutos habebat. hinc illa *laticlavia* dicebatur, hoc est *ἡ δὲ τὸν μὲν* : ista angusticlavia, *ἡ γὰρ τὸν μὲν*.

etiam veteres Glossæ interpretantur, quasi quæ micæ tantum purpuræ, non clavos haberet. accedebat & illa differentia, quod senatores, & reliqui omnes, quibus lati clavi jus erat, non cingerentur, sed laticlaviam tunicam rectam pectore demitterent, cinctura minime strictam inde accipienda illa Horatii:

— *Et latum demisit pectore clavum.*

equites autem super tunicam angusti clavi cingebantur. clare de hoc discrimine Quintilianus lib. xi. cap. iii. *cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua, posterioribus ad poplites medios usque perveniant, nam infra mulierum est, supra centurionum. ut purpuræ rectæ descendant, levis cura est. notatur interim negligentia. latum habentium clavum modus est, ut sit paulum cinctis summissior.* quid apertius quam laticlavios non cingi, quorum tunicis hunc modum esse vult, ut paulo summissius descendant, quam eorum qui cingebantur, hoc est angusticlaviorum? quod autem ait *levem esse curam*, ut purpuræ rectæ descendant, eo ostendit & plures clavos in una tunica fuisse, & quadratos. nam si rotundi fuissent, quoquomodo descenderent, recti essent. notatus olim in Cæsare habitus peculiaris & proprius, quod super latum clavum cingeretur. verba Suetonii: *usum enim lato clavo, ad manus fimbriato, nec usquam aliter quam super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura.* non una re notabilis hic ejus cultus fuit, ac præter ceterorum morem. primum lato clavo vel tunica laticlavia nunquam aliter usus, nisi cum cinctura, & ea quidem fluxiore. quod cingebatur super latum clavum, id præter morem laticlaviorum; quod fluxiore cinctura, hoc molliciem vel negligentiam arguebat. deinde & illud contra omnium tunc Romanorum consuetudinem quod fimbriatam tunicam haberet, & manicatam. hoc enim illa verba indicant: *ad manus fimbriato.* at tunica Romanorum tam laticlaviæ, quam angusticlaviæ manicis carebant, &

colobæ plane erant. inde & colobia vel colobiones dicebantur. ex duabus igitur plagulis constabant, & confutæ erant, una anteriore, altera posteriore, & utraque clavis latis aut angustis insignita, prout dignitas ejus cui parabatur exigeret. Varro lib. VI II. de lingua Latina: nam si quis tunicam in usu ita confuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis: utraque pars in suo genere caret analogia. atque hæc in transfusa de clavis vestium. aliud igitur clavata vestis, aliud picta. pictas vestes, & tunicas & chlamydes Servius apud Virgilium interpretatur phrygionis acu & arte pictas. proprium enim phrygionum acu pingere. primos Phryges acu facere invenisse traditum Plinio. inde phrygiones, οἱ βελονοποικιλται, acupictores. sunt quos hodie vocamus brodeurs: & opus phrygionicum, ouvrage en broderie. hi variis argumentis vestes, pulvinaria, stragula, foliaria & cetera id genus depingebant. Varro apud Nonium: phrygio qui pulvinar poterat pingere, soliar defigebat. ita legendum in illo Varro nis loco, ex veteri scriptura quæ habet devigebat. proprium phrygionis & ejus qui acu pingit, defigere. Græci κεντήν & κεντήριον de iisdem dicunt. Hesy chius: κεντήριον ποικίλον, κεντήριον κεντήριον φησὶ. Pollux: οἱ κεντήριον χιτῶν ἐστὶν ὁ ἔχων ζωὰ ἢ ἀνθη ἐνυφασμῶνα. κεντήριον etiam opera dicebant, quæ arte phrygionis erant laborata, & acu picta. Epictetus in Enchiridio: εἰάν τις ἔστω ὑπερήνης, γίνε κεντήριον ὑπερήνης, εἴτω πορφύρεον, εἴτω κεντήριον. hoc quo diximus genere laboratum calcæum, sive acupictilem, sive acupunctilem dixeris, κεντήριον vocat, & facit pretiosiorẽ aurato, & purpureo. hinc & πολυκέντηρον. idem Hesy chius. πολυκέντηρον, ἐξ ἑ τοῦ ποικίλον δηλοῖ. defigere igitur pulvinar, defigere vestem dicitur phrygio, dum eam vel illud acu pingit. ad verbum Græcis ἀφ' κεντήν τ' χιτῶνα eodem sensu Hesy chius: κεντήν ἰμάντα, τ'

ποικίλον ἰμάντα, ἢ χιτῶνα ποικίλον. ἢ τ' ἂν ἀφ' ὁδοῦ ἰμάντα, ἢ ὁ ἀφ' κεντήριον χιτῶν. sic nos à punctis contrapunctores hodie vulgo vocamus. plumarii etiam veteribus dicebantur. Varro apud Nonium: etenim nulla, que non didicit pingere, potest bene judicare, quid sit bene pictum plumario textori in pulvinaribus plagis. ita correximus apud Varronem. nam vulgo lectum est hætenus, bene pictum plumario aut textore, plumarios textores, junctim appellabant textores qui acu lintea variabant, qui & acu texere dicebantur. Hesy chius: βελονοποικιλτής, ὁ τῆ ῥαφίδι ὑφῆ ποιῶν κεντήριον ζωῶν. acupictor, qui acu texturas facit & pingit. artem enim plumariam, τὴν ποικιλτικὴν τέχνην, texturæ speciem veteres pronuntiarunt. Pollux: ποικιλτικὴν ἢ Διόνην Τιμάρχης κεντήριον εἶπεν ἐστὶν κεντήριον ὑφασμῶν εἶδος. inde plumarii textores. Firmicus: faciens linteones, aut tunicarum textores plumarios. linteones in tela lintea texebant, plumarii textores acu lintea variabant, qui & texeræ dicebantur, non peccine sed acu. hinc plumariorum textrina apud Vitruvium lib. VI. cap. VII. inde & plumare pro texere positum Adelmo de laudibus virginitalis:

Candida post sequitur cum binis maritima fertis:

Integritas nitidam, nec non & passio rubram

Plumabant pariter maesta virtute coronam.

rapio lintea texere pro acu pingere, repeti in vetustis schedis manuscriptis quæ Honorii scholastici nescio cujus, nonnulla pro clientibus acute dicta, factave continebant: Aliqua nobilissima mulierum duo tenuia lintea palladiis artibus unius in tela volumine rapio delicatior texerat. ubi rapium delicatius, est acus delicatior. à verbo ῥάπιον, ῥαπίδος, & ῥαπίον. inde rapium. sic, κεντήριον & κεντήριον, ἀπὸ τ' κεντήριον & ἰμάντα ἀπὸ τ' ἰμάντα. ῥαπίδος & ῥαπίον etiam dicebant, ut ῥαπίς & ῥαπίς. rapium igitur est acus, quo sunitur.

Glossæ:

Glossæ: *rapium*, ῥαφίδις. male vulgo *rapium*. legendum in iisdem Glossis: *rapium*, ῥαπιδις. perperam hodie, *rapiam*. à *rapium*, verbum *rapiare*, pro *suere*. eadem Glossæ: *rapiat*, ῥαπιδις ὀπιησῶ. corrupte editum: *rupiat*. *plumaris* porro etiam vocati qui Babylonica peristromata variis coloribus intextis pingebant, quod Babylonem maxime celebravisse refert Plinius, & nomen imposuisse. Tertullianus Phrygam in pingendis vestibus artificium, & Babyloniorum in pingendis peristromatis ita separat, ut Phrygibus insuendi artem, Babyloniiis intexendi tribuat. sic enim in libro de habitu muliebri scribit: *Age nunc si ab initio verum & Milesii oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrii tingerent, & Phryges insuarent, & Babylonii intexerent.* sane Babylonii stragulis vestibus, quas pingebant, diversos colores intexebant: sed ars tamen hæc eorum pingendi acu tota peragebatur. quare non minus *insuere* quam *intexere* dici possent. nota illa Martialis jam à nobis allata:

— Babylonica picta superbe

Texta Semiramia quæ variantur acu.

hinc ῥαπιδις Græcis tapetia Babylonico opere picta. Xenophon: ὑποβέντων ἢ ἑραπότων ῥαπιδις, ἐφ' ὧν καὶ ἔστιν οἱ Πέρσων μαλακῶς. *consuta tapetia* videtur vocare Plautus;

Tum Babylonica peristromata, consutaque tapetia

Advenit nimum bonæ rei.

consuta, ῥαπιδις, κεντησῶ, ῥαπιδοδοποικιδις. ῥαπιδοδοποι Græcis, οἱ ποικιλτοὶ, qui acu faciunt, ut de Phrygibus dicit Plinius. Hesychius: ῥαπιδοδοποιον, ἢ ποικιλτῶν Δαρειῶς. dicebant & ῥαφιδωτῶν. in Exodo: ποικιλτοὶ ῥαφιδωτῶν. variatione *plumaris*. & ῥαφιδωτῶν opera, acu picta. *insuere* igitur non minus proprium Babyloniorum plumariorum quam *intexere*. E contrario rursus *intexere* non minus de Phrygibus sive phrygionibus dici queat, quam *insuere*. nam & hi vestibus quas acu pingebant ac variabant,

aurum insuendo, & diversicoloria fila intexendo, plumariorum quoque sibi textorum nomen vindicarunt. sed etsi utrique acu uterentur, constat tamen diversum phrygionum, & eorum qui babylonica variabant, plumariorum, fuisse artificium, & in diversis operibus artem eos exercuisse. phrygio non ipse pulvinar aut vestem faciebat, sed jam factam accipiebat, ut variis operibus eam ornaret & picturis variegaret. Plautus in Menæchmis:

Pallam illam quam dederas dudum, ad phryzionem ut deferas,

Ut reconcinnetur, atque ut opera addantur quæ volo.

non solum pallam suam vult reconcinnari, & quæ in ea corrupta erant ac læsa, sarciri, sed etiam alia quædam adjici ornamenta picturasque ad eas quas jam habebat, acu phrygionis factas. at babyloniorum plumarius diversos colores picturæ intexendo, uno simul in opere, eademque opera totum babylonicum acu pertexebat & conficiebat. præterea, quod in pulvinari aut veste pinxerat phrygio, id opus ita expressum in veste extabat, ut extra corpus vestis emineret, & qua parte insutum aurum, aut colores acu intexti essent, ea parte vestis asperior ac rigidior reddebatur. Babylonicus vero plumarius adeo unitum atque æquabiliter pictum totum opus suum dabat, atque adeo omnia exæquabat, ut figura figuram non superscanderet, sed lævis & plana ubique totius contexti facies apparet, licet pluribus coloribus intexta, variisque picturis distincta esset. Nonius: *Tapete*, tegmen unius pictum de coloribus variis. *ψαλλῶ* intelligit sive babylonicum, quod nihil inæquale habebat, sed omnia unite picta, & mera æquabilitate expressa, homines, belluas, gryphes, & alia id genus quibus variari solebant. quod etiam hodieque videre est in nostris tapetibus & aulæis, quæ acu pinguntur. Ceterum præter hos phrygiones plumariosque, fuere & *polymitarii* qui

stragula multis liciis texebant, quæ *polymita* inde Græcis vocabantur. hunc texendi modum & artem Alexandria primum institutam fuisse testis Plinius. plurimis vero liciis texere, quæ *polymita* appellant, Alexandria instituit. inde etiam *Alexandrina* dicebatur, quæ ad eum modum erant texta. non acu operabantur Alexandrini illi *polymitarii*, sed *pectine*. nam in tela, & textoriis instrumentis artem suam exercebant, ac per hoc vere & proprie texebant. tantum tamen eorum artificium fuit, & industria, ut majore ferme varietate eorum opera distinguerentur, quam quæ acu Babylonia aut Phrygia picta essent. hinc non dubitat pronuntiare Martialis Babyloniæ acum debere concedere Ægyptiaco *pectini*; quod hoc ejus Epigramma testatur, cui lemma impositum, *Cubicularia polymita*:

Hæc tibi Memphitis tellus dat manera.
victa est

Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

certum igitur est, hujuscemodi Alexandrina *polymita*, tam varia olim texi consuevisse, tamque variis coloribus, & picturis intexi, quam ipsa babylonica solebant, & phrygionica opera quæ acu plumabantur. nam & in his & belluarum & hominum, & avium aliarumque rerum formæ exprimebantur, haud secus atque in babylonicis. Alexandrinorum belluatorum meminit Plautus, & hæc *polymita* de quibus loquimur intellexit. in Pseudolo:

Neque Alexandrina belluata conchyliata
tapetia.

mentio Alexandrini veli apud Anastasium, duodecim phasianos intextos habentis in Gregorio IV. immo vero & in diaconia beati Georgii martyris fecit velum Alexandrinum habens phasianos duodecim, & velum ante januas lineum plumatum unum. ubi notandum est velum plumatum distingui à velo Alexandrino quod erat *polymitum*, hoc est multis liciis textum in tela per textoria instrumenta. plumatum vero velum acu laboratum & pictum accipere de-

bes. sic *polymitum opus*, & *plumarium* proprie loquentibus diversum & distinctum. *polymitorum* enim textores connexione staminis ad subtemen, varietate plurimorum liciorum intercurrente, in tela ipsa texturaque quæcunque figuras vellent, exprimebant ac fingeant. ac plumarii acu hoc idem faciebant, ac diversis animalium rerumque formis tapetia pingebant. utriusque operis artifices etiam hodieque videntur, & habentur. *tapetarios* vulgo vocamus. ad *polymitum* opus referri mihi placet & *hexamita* vestimenta tapetiaque, quorum apud veteres occurrit non rara mentio. apud Nicetam: βλατία χρυσά κ' ἐξάμιττα κ' ἔτερον βλατία ποικίλα κ' κεντήρα. τὰ ποικίλα & κεντήρα distinguit & separat ἀπὸ τῶν ἐξάμιττων. nam τὰ ἐξάμιττα, ut & πολύμιττα in tela de liciis variantibus texebantur: τὰ κεντήρα & ποικίλα acu defigebantur & variabantur. πόικια ἐξάμιττα idem alibi nominat: μὲν βλατίων χρυσῶν κ' πόικιων ἐξάμιττων χρυσοῦν τε κ' σικαδάπιζον. ubi πόικια ἐξάμιττα opinor eadem esse, quæ alibi idem πόικια ἐξομωλωπὸν vocavit. hoc est picta, & figurata. πόικια vel ἐπόικια recentioribus & barbaris Græcis tapetia sunt. Eustathius in Iliad. Ἔ, οἱ δὲ τῶν πηλῆς πολλαχῆ φαίνοντο ὑποκαίθη κ' πειδῶ φρωμῆς, ὅποια ἴσως κ' τὰ καλῆ μῦρα ἐπόικια. idem alio loco: ἔλοι τῶν πηλῆς ἢ οἱ δασεῖς κ' τριχῶσι, ὅποια τὰ κρινῶς λεγόμενα ἐπόικια. ex illa voce ἐξάμιττον, samitum fluxit infimæ Latinitatis, & nostrum antiquum Gallicum *samis*, de quodam panni fericeo genere. de *dimitis*, & *trimitis* alibi dicemus. *Polymita* porro Isidorus in originibus multicoloria interpretatur. *polymitum* enim, inquit, textus multorum colorum est. ita sane erat, & quo plurium erat liciorum textus, eo quoque plures habebat colores. quia vero & qui acu pingebant, plurimis etiam filis utebantur, & varios vestibus intexebant colores, inde factum ut &

ut & polymitum quoque eorum opus vulgo vocaretur. sic *Babylonicum* veteres Glossæ ψιλῶ πολυμίτων interpretantur, hoc est psilam plumario opere variatam. nam *Babylonica* plumarii acu texebant, ut notum est. vetus quoque interpret Bibliorum, ἔργον ποικιλτῆ, hoc est opus plumarii, modo *polymitum opus*, modo *plumarium* reddit, & hæc duo non semel confundit. Hesychius ποικιλτικῶ τέχνῳ, *artem plumariam*, quæ acu faciebat, πολυμίταικῶ exponit: ποικιλτικῶ, πολυμίταικῶ τέχνῳ. *plumare*, ut initio diximus, nihil aliud erat, quam plures notas in modum plumæ factas vestibus cum pictura intexere, aut acu addere. postea id verbi de quacunq; variegatione ceceptum est usurpari. inde & plumarii dicti, οἱ ποικιλταί, cujuscunq; illi generis essent & quocunq; modo variare scirent vestes & pingere. idem video usu venisse in verbo *virgare*. nam cum proprie significet virgis in longum latumque transversim positis variare, ac maculis quadratis, operi reticulato similibus, aliquid distinguere, quo genere solebant Gallorum vestes ornari, non dubitarunt auctores, quamlibet cumq; macularum varietatem exprimere volentes, eam hoc verbo usurpative designare. sic *virgatas tigres* poetæ Latini dixerunt. Silius Italicus:

Sicut sonipes vexatque ferox humentia fræna,

(grm.)

Caucasiam instratus virgato corpore tuc

Claudianus: virgatas figere tigres.

Sic Valerius Flaccus Threiscas mulieres, quæ variis punctæ notis erant, *virgatas* appellat, lib. 11.

Jam veniet durata gelu, sed me quoque pulsam

(bit.)

Fama vivo, nostrisque toros virgata tenebris

supra dixerat, quam hæc *virgati* am:

(men.o.)

Picta manus, nstoque placet sed barbara Threiscam mulierem ita appellat, quæ stigmata in manibus, & mento habebat. sed & toto corpore stigma-

tis erant notatæ. quis hoc potest ignorare? Herodotus, ut alios omitam de Thracum mulieribus: τοῦ μὲν ἑσυχθαί, ἀργυρῆς κέκεται, τὸ δὲ ἀσκήτων ἀργυρῆς. *virgata* igitur apud Valerium, est ἡ ἐσιμῆρη, & stigmati compuncta. male Turnebus & Carrio doctissimi viri, *virgata* accipiebant virgatis vestibus ornatam. *ραβδῶτις* quoque Græci de quibuslibet maculis, notisque dicunt. Strabo *ραβδῶτις* hinnuleos facit, qui sparsam albo pellem habent: atq; illis hinnulorum maculis, similes etiam esse dicit camelopardalium maculas, easque *ραβδῶτις* quoque appellat. locus habetur l. xvi. qui ita legendus est: γίγνον δὲ ἐν τόποις τῆτοις καὶ αἱ καμηλοπαρδαλεις, ἐδὲν ὄμοιον ἔχουσι παρδαλῆ. τὸ γὰρ ποικίλον τ' ἔχουσι νεοεῖσι μῦλλον ἔοικε, *ραβδῶτις* ἀσπίλοις καλεῖται. hoc est, *virgatis maculis distincta*, vulgo legitur, *ραβδῶτις* πῖλοις, & ridicule doctus interpret, *virgatis pilis*. ubinam didicerat, *πῖλος* Græce dici *pilos*? *ἀσπίλοι* sunt macula. *ραβδῶτις* *ἀσπίλος* vocat Strabo, maculas oblongas, & segmentis similes. tales habere hinnuleum, tales & camelopardalim dicit: ideoque quod ad tergi varietatem, nullo modo similem videri posse pardali. maculis enim orbiculatis, & oculcis variatum esse pardum, camelopardalim oblongis & segmentatis. pantherarum macula, oculi Plinio dicuntur, Solino *orbiculi*, & *oculati circuli*. ὀπωπιῖς etiam vocat mellitissimus Oppianus libro 111. *κωνηγ*.

Ἦνδὲ δαιδαλέῃ, χορή τ' ἐπὶ παιμοφάνοισιν

Ἦσθεις, πυκνήσι μελανομήχοισιν ὀπωπιῖς.

alibi *σφραγίδας* appellat, ut lib. 11.

οἶά τε ἡρῶν

Παρδαλίων σφραγίδες ἐπὶ χορῆ μαρμαίρεσι.

& lib. 1. *σφραγίδας* ἐν τῶν ὀρώλων. *σφραγίδας* in vestibus dici rotundas notas sive clavos acu textos supra obler-

observavimus. dicebantur & oculi. annulorum quoque palæ, & gemma palis inclusa σφραγίδες Græcis dictæ. inde & maculæ pantherarum σφραγίδες Oppiano ob similitudinem eas etiam idem ὀπωρινὰ vocavit, quod fructuum qui autumnoproveniunt, orbicularem figuram referant lib. 1v. κωνηγ. de paradisi:

— κατέρχεται ψεν δὲ ἐπὶ νῶτα

Ἐὶ δὲ ὀπωρινῶσι.

pomellatum etiam hodie vulgo appellare consuevimus, quidquid hujusmodi orbiculis pictum est, ac veluti pomulis variatum. perperam doctus interpres Oppiani ὀπωρινὰ reddidit, *flores autumnales*. mallet, *fructus*, vertisset. aliter potro maculatæ tigres, quam pantheræ vel pardi. pantheræ brevibus, & oculatis orbibus erant sparæ, tigres lineis & segmentis distinctæ, & virgatis, ut loquitur Strabo, maculis. hinc *virgate* poetis satis proprio epitheto appellantur. Oppianus maculas tigrum, *πανίας* vocat. ita enim lib. 1. Cynegeticῶν, τὸ πικίλον tigrum & pantherarum distinguit:

Τοὶ μὲν γὰρ δειρῶν, κακλίτεροι δὲ δειραῶν ὄντα

Γεγραφαῖ) δολιχῆσιν ἐπίτημι, πινύη(ε)

Τίγρεις οἶα σοῖ, κραπῆ ζεφύργιο γνέθλη.

Τοὶ δὲ ἄρ' εὐπεροχάλα(ε) πεδίορομα δαυδαίλλον)

Σφραγίσιν πικινῆσιν ὁμοῖα πορδαλίεσσιν.

sic ergo *virgate* tigres, quæ taniis distinctæ. *virgatum* tamen, ut docui, quibuslibet etiam maculis variatum dixere. sic & *scutulatum*, quod idem est ac *virgatum*. nam *scutulatos* equos appellabant veteres equifones, quos nunc *pomellatos* dicimus. Isidorus: *scutulatus* vocatus propter orbem quos habet. at *virgata* proprie *scutulata*que Gallorum sagula veteribus, quæ pluribus virgis, hoc est viis transversim decussatimque ductis erant distincta, unde multa in medio quadrata notæ re-

linquebantur, quales in retibus, aut reticulatis operibus apparent. maculas retium ῥαβδωδεις ἁῆμα efficere tradit Pollux, si extendatur rete. Dionysius Halicarnassus libro 11. ῥαβδωδεδὴ θυρεὸν vocat scutum quadrangulum, & oblongum, quales erant peltæ Thracicæ: τῆ δὲ δανύμω κατὰ πέλτιον Θρακίαν ἢ δὲ εἰς ῥαβδωδεδεδὴ θυρεῶν τειωτέρως ἐχόντων τὰς λαγνάς ἐμφορῆς. peltæ Thracicæ quadratæ. de illis accipienda verba Suidæ: πέλται, ἀσπίδια τετραγώνια. at peltæ Amazonicæ hedera folio similes. perperam utrumque peltæ genus confundit Lipsius de militia Romana. sed de his alibi. hujusmodi autem quadras, & ῥαβδωδεις figuras in vestibus Gallorum Diodorus Siculus πλινθία vocavit, ut jam animadvertum Scaligero ad Varronem. scribit enim Gallos gestare, σάγες ῥαβδωδεις, πλινθίαις πολυαιθέσι καὶ πυκνοῖς διελημμέναις. tales erant & ῥόμβοι, quos vestibus suis intextos gerebant Ephesii, de quorum luxu ita scribit Democritus Ephesius apud Athenæum lib. xii. πῶ δὲ τῶ Γάτων ἰσοσφῆ καὶ πορφύρα καὶ κρίκιναι ῥόμβοις ὑφαντοῖ. qui ῥόμβοις ibi accipiunt instrumenta textoria, tota re falluntur. in his est Eustath. ῥόμβοις ὑφαντοῖ vestimenta dicuntur quæ rhombis, & figuris ῥομβοειδέσι distincta erant ac *virgate*, qualia fuisse Gallorum sagula scribunt veteres. de hoc genere etiam fuisse arbitror *laculatum* vestem quam ita describit Isidorus: *laculata* vestis, quæ lacus quadratos quosdam cum pictura habet intextos, aut additos acn. libenter legerim apud Isidorum, *lacunata* pro *laculata*. *lacunata* enim vestis quæ lacus habet. sic *lacunata* secula Ciceroni in Tusculanis: *teffis calatis, lacunatis*. ita legit Servius pro *laqueatis*. *laqueata* vel *lacunata* à genere calaturæ dicta, quod lacus quadratos haberent. inde *lacunæ*, & *laquear*. lacus autem in veste figura etiam quadrata, & idem quod πλινθίων. inde *lacunata* vestis, τοῖς πλινθίοις διελημμένη. Vitruvius

difficultate pernobiles? 'Donati sunt ab Atrebatibus
birri

vius *πλωθίων lacunay* Latine reddit. nonnulli dicunt *Apollonium plinthium* sive *lacunay*. *ρομβοειδὲς* & *ραβδοειδὲς* *ῥήμα* idem. idem etiam *πλωθίων*, & lacus. sic virgatæ vestes & rhombis distinctæ, & laterculis divisæ, & lacuatæ, eadem omnino, & iisdem modis variatæ. quibus adde *scutulatas*, quæ & eadem cum virgatis. nam scutulatum & virgatum idem significant. ut & scutula & virga. sic Græcis *σκυτάλη* & *ράβδος*. *scutula* autem est *σκυτάλη*, ut supra ostendimus. sic *βίβαλον*, vitulus. *μαθάλγη*, matula. *βύβαλον*, botulus. de quibus nos alibi. Glossæ: *scutula*, *σκυτάλη*. fallitur doctissimus Turnebus, qui *scutulam*, à quo *scutulatum rete*, deducit à voce *scutum*. atqui prima in *scutum*, longa est, brevis in *scutula*. Juvenalis:

— *scutulata* & *galbina rafa*.

Prudentius de scutulatis vestibus:

— *scutulis* perfundere corpus.

quomodo igitur derivari poterit à *scuto*? *scutula* etiam & *scutella* genus lancis aut disci. sed quum & primam quoque corripiant illæ voces, à scuto non possunt diminutionis forma deduci; & quum rotunda fuerint non quadratæ, ab his scutulatum rete, & scutulatas vestes dici non posse palam est. *scutula* ig. & *scutella* quum discum significant, manifesto à principali *scutula* trahunt originem, per diminutionis formam. Glossæ: *scutula*, *χαλκον*. Siculi *σκύθραν* dicebant, quæ aliis Græcis *χύτρα*. inde Latini *scutra*: ut *χρύτον*, *scutum*. de quo nos alio loco. at *scutula*, unde vestis scutulata, & scutulatum rete, omnino est *σκυτάλη*. nam *scutulatum* est *ράβδος τὴν*. & *scutula*, *ραβδοειδὲς* vel *ρομβοειδὲς ῥήμα*. *σκυτάλη* enim Græcis est *ράβδος*. hinc *scutulas* posuit Cæsar pro phalangis, & virgis quæ subjiciuntur navibus cum impelluntur in mare. aut aliquo transducuntur. de vestibus scutulatis nos in alio opere plura. *ράβδος*

Græcis etiam pro prætecturis vestium purpureis, & limbis, qui circa imam vestis oram currunt. idem significabant & *κάλυμπος*, & *ἄκωνοι*. Pollux: *αἱ ῥάβδοι τοῖς ἐν τοῖς χιτῶσι πορφύροι ῥάβδοι, περιέρχονται καλῶνται*. *scutulas* etiam Latini videntur vocasse hujusmodi institas & ornaturas, in ima parte vestis circumcurrentes. nam *σκυτάλοισις* in superioribus notavimus apud Heronem appellari vestium limbos & prætecturas. sane si Græci *ράβδον*, limbum vestis purpureum vocarunt, non dubium est quin & *σκυτάλην* vocarint. & sic Latinos etiam *scutulam* dicere potuisse in eadem significatione nullomodo dubitandum est. inde *σκύτρασις* Heroni, fascia qua vestis prætegitur. verum nihil illæ Heronis scutulaciones, & *ράβδοι* Pollucis, commune habent, cum scutulatis & virgatis vestibus de quibus paulo ante agebamus. sed jam tandem satis & plus quam satis variatus & virgatus hic cento. nullum unquam plumatum babylonicum, nullum Alexandrinum polymitum, nullum denique phrygionicum pulvinar æque varium fuit, atque est hæc observatio. quid facerem? de plumariis, & arte plumaria tractanti, plane plumarius erat agendus. talem præstitimus.

CASAU BONUS.

I Donati sunt vel atrebatibus birri.] Melius, ab Atrebatibus birri. vel Atrebatibus birri. Atrebatiarum vestium etiam ante habitæ mentio. Canusina lanæ & vestes ex antiquis Plinio, Martiali, aliis notæ sunt. Africanas opes intelligit tunicas ex Africa petitas, vel propter materiam, vel propter artem, vel denique ob colorem in pretio & fama.

GRUTERUS.

I Donati sunt ab Atrebatibus birri petiti.] Palatinus non agnoscit voculam ab,

ab. habetque *Atrabaticis birri petiti*. Videſis & ad hunc locum Jacobi Nicolai Epiphylides libro ſexto capite quinto.

SALMASIUS.

I *Donati ſunt ab Atrabaticis viri petiti.*] Pal. *donati ſunt Atrabaticis birri petiti*, legendum: *donati ſunt ab Atrabaticis birri petiti*. *Atrabata* autem in libris frequenter, pro *Atrabata*. ſic *A-lamanni* fere ſemper libri ſcriptum exhibent, quos editiones pleraque *A-lemagnos* ſcribunt. *Atrabatici birri*, heic dicuntur, quæ *Atrabatica ſaga* in vita Gallienorum, ut ibi quidem emendavimus, pro *trabeatis ſagis* quod præferebant editiones, & doctiſſimi viri afferebant: *non ſine Atrabaticis ſagis tua reſp. eſt?* *Α'τραβατικῆς χλαμυδῆς* apud Suidam & Codinum, de quibus ante diximus. *birrum*, lacernam eſſe, & chlamydem, aut etiam ſagum vel pænulam, omnes noverunt, & ſupra ſat multis id probavimus. ſed unde hæc vox deducta, Græcane ſit an Latina, paucis, immo fortasſe nemini notum. ſciendum eſt, niſi ſi forte id omnes ſciunt, in re veſtium ſollemne eſſe Græcis Latinisque, ut ſæpe ſola adjectiva ſine ſubſtantivis uſurpentur. ſic Græci, *πορφυρεῖς, ἰοδαφεῖς, κρόκιναι* ſæpe dicunt, & ſubintelligunt *ἱμάτια*. ſic *πορφυρεῖς, ἰοδαφεῖς, φλοζίναις, τελασοειδῆς*, & ſubaudiunt, *ἑδῆες*. hoc Latinis quoque familiare eſt loquendi genus, & adjectiva veſtium pro iſtis ſubſtantivis ponunt. ſic *albam* dicebant, pro *alba tunica*, & genus quoddam tunicæ proprie ita appellabant. *alba* frequens mentio eſt in libris ſuperioribus. in vita Claudii: *albam ſubſericam, paraganthiam, triuncem unam*. ſic *Dalmatica* abſolute pro *tunica Dalmatica*, quæ à *Dalmatis* veniebat. ſic *prætexta*, pro *tunica* quæ purpura prætexta erat. unde *prætextati*, qui prætexta induti. ſic paſſim, *galbina, ſcutulata, pexa, raſa*, pro veſtimentis raſis, ſcutulatis, galbinis, pexis. unde & *galbinati*, & *pexati*, qui huiusmodi veſtibus pexis, & galbi-

neis induti, & ſic de ceteris. eodem etiam modo *limam* veteres dixere genus veſtis, quæ *limam purpuram* hoc eſt flexuoſam in extremo ſui haberet. vide *Servium*. ita & *colobum*, curtam vocarunt tunicam quæ manicas non habebat. nam *κροβός χιτῶν*, opponitur *χλαμυδῶν*. lex 1. Cod. Th. quo habitu uti oportet intra urbem, *colobos* huiusmodi tunicas vocat: ſed *chlamydis* errore depoſito *quieta coloborum ac pænularum induant veſtimenta*. ubi *colobi*, ſunt *κροβόι χιτῶνες*. quos *colobiones* & *colobia* etiam appellarunt. & ita etiam fortasſe legendum in illa lege: *colobiorum ac pænularum*. ſed *coloborum* poteſt retineri, ob eam rationem quam poſuimus. ad eundem plane modum & exemplum, *byrrum* vocitarunt, lacernam byrri coloris, hoc eſt ruſſei. *byrrum* dixi, nam ita in melioribus & antiquioribus libris paſſim ſcribitur. & ſic in leg. 1. Cod. Theod. ſcribi reperies titulo quo ſupra: *ſervos tamen omnium, quorum tamen dominos ſollicitudine militia conſtat non teneri aut byrri uti permittimus, aut cucullis*. *byrrus* Latinis idem quod ruſus vel ruſſus ex Græco *πυρρός, πυρρός*, *byrrus*, ut *Πυρρίας* nomen proprium, apud Latinos veteres comicos, *Byrrias* dicitur. Scaurus de orthographia: *B cum P etiam conſentit, quoniam originum non ſine labore conjunctione recelli à quoquam poteſt. Græci Πυρρίαν, noſtri Byrriam. & quem illi Πυρρόν, antiqui Burrum. Burrum enim dicebant veteres Latini, qui Græcis Πύρρον, Achillis filius. Quintilianus: ſed B quoque in locum aliarum dedimus aliquando, unde proprium Burrus, & Bruges & Balena. ita enim ex veteri codice corrigendus ille Quintiliani locus. Burrus proprium nomen Latinum, à colore comæ. idem Quintilianus: & quæ ex habitu corporis, Ruſos, Longosque fecerunt, ubi erit aliud ſecretius, Sulla, Burri, Galba, Plauti, aliaque. quem locum ita etiam emendavimus ex optimo codice Bongarſii. Burra prænomen muliebri apud Romanos à colore ſic dictum. videndus Valerius in epitoma de no-*

de nominibus. Festus: *Burrum* dicebant antiqui, quod nunc dicimus *rufum*. unde *rufici burram* appellant *buculam* quæ *vestrum* habet *rufum*. pari modo *rubens* cibo ac potione ex prandio *byrrus* appellatur. sic genus equi brevioris, à colore Græci *πυρρόχον*, Latini *burricum* appellaverunt, ut nos alibi pluribus confirmamus. *mannos* Latini etiam dixerunt. Glossæ: *manni, burrichi*. sic enim omnes breviores equulos vulgo vocabant cuiuscunque coloris essent. abusive. nam *burricus* proprie fuit dicens, qui coloris erat burrei, qui Græcis *πυρρόχον*. Glossæ veteres: *burrus, πυρρός*. non solum autem *burrum* veteri scribendi more, sed & *byrrum* dicebant pro eodem. Servius: *Byrrus à colore comæ sic dicitur, qui Latine byrrus dicitur*. byrrus igitur color, Latine est rufus. Glossæ nostræ veteres nondum editæ: *byrrus, rufus*. idem habetur in Glossis Isidori, *byrrus pro byrrus*. hinc *tubrucci byrrei* apud Paulum Diaconum de gestis Langobardorum. sic enim *byrrus* & *byrrens*, ut *ruffus* & *ruffeus*: lib. IV. cap. XXIII. *vestra vero caeperunt hostis uti, super quas eriguntur tubruccos byrreos mittebant*. *tubrucci byrrei* sunt *κρηκνωβαφείς*, vel *ruffei*. vetus interpres Juvenalis: quod Græci *coctum*, Latini veteres *birrum* vocant. *birrum* pro rubro posuit. sic enim Isidorus in Originibus: *κρηκνον* Græci, nos *rubrum* seu *vermiculum* dicimus. hinc *birrum lacernum* pro lacerna rubra, in actis passionis B. Cypriani: *in byrrum Sexti perductus est, & ibi lacerno byrru se expoliavit*. ubi *lacernum* pro lacerna, ut *cavernum* pro caverna in Glossis: *cavernum, σπηλαιον*. *Byrrus* igitur proprie dicebatur, lacerna byrra, *πυρρός Φαινόλης*. cum *byrrus* autem diceretur, subintelligebatur, aut *signus*, aut *manus*, aut *cucullus*, aut *habitatus*, aut aliquid tale. familiaris vero & frequens *byrrus* color olim in lacernis vulgarium, & præcipue in Gallia. Martialis:

— *vestitur Gallia rufis,*
Et placet hoc pueris, militibusque color.

lacernæ quoque honestiorum & delicatiorum rubri coloris, ut plurimum, sed coccinæ, aut purpureæ. Tres heic enumerantur à Vopisco byrriorum species, ex diversis locis venientium, quos & olim in fama fuisse, & byrro colore constat tinctos. Canusini byrri, ex lana Canusina facti, quæ rutuli vellera erat: sine dubio etiam & ipsi rutuli sive rufi. hinc *canusina rufa* Martiali. meminit tamen idem fuscum etiam Canusinarum, & fuscis Romanos magis vestiri, Gallos rufis notissimo epigrammate testatur. Birri Atrabatici, eiusdem ferme coloris, cum Canusinis, hoc est byrrei. Suidas *Ατρεβαλικῆς χλαμύδας* coloris fuisse xerampelini tradit his verbis: *ὦν ταῖς ἐορταῖς καὶ τοῖς ἐπιπικλοῖς, καὶ παρῶντων πρεσβύτων συνέδουσι χιτῶνας καὶ χλαμύδας ποικίλας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ πορφύρας, καὶ ἄλλαις πικρὰ πολυτελεῖς. ὦν ἡ ταῖς κρηναῖς σινώδοις ξηραμπελίας τὸ χρῶμα, αἷς ἐνάλην ἀτρεβαλικῆς ἀπὸ τῆς χράμας τῆς. τὸ ἢ μέλαν ἀτρεον κηλεῖται*. eadem verba leguntur apud Codinum. sed falluntur, quod Atrabaticas lacernas ab atro colore dictas dicunt, cum certum sit, ab Atrebatibus populis Galliarum appellatas. falsum etiam est atrum colorem eundem esse cum xerampelino. sed fuscum illi intelligebant, & mulso turbato similem, qualem tribuit Canusinis fuscis Martialis. xerampelinum colorem inter coccinum & muricem medium esse scribit vetus interpres Juvenalis. sic constat byrros Atrabaticos qui colorem illum præferabant, vere nominis sui fuisse, hoc est vere byrros. tales etiam fuisse suspicor byrros Africanos, ex lanis Africanis textos, quæ Baticis similes, quod ad colorem. Sed de byrriis plura in nostro de re vestiaria commentario. Ceterum *byrrus* Latinis etiam pro hispido, & viloso: quod ut diversæ significationis, sic etiam originationis ab illa voce *byrrus*, quæ rufum significat. *byrrus* est ὁ πυρρός, qui rufus: *byrrus* est ὁ βερρός

birri petiti, donati birri Canusini, Africanæ opes in
21 scena non prius visæ. Et hæc quidem idcirco ego in
litteras retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne
patrimonia sua, proscriptis legitimis heredibus, mimis

& ba-

ρῶς, qui hispidus. Hesychius: βερρῶν, δασύ. βερρῶς, burrus: ut πελῶς, pul-
lus: κατὰπέλτης, catapulta: Σικελῶς,
Siculus: Βρέττιοι, Bruttii, & similia sex-
centa, de quibus alibi latius. hinc
burra vestis villosa & hispida. vetus
Epigramma:

Nobilis horribili jungatur purpura burra.
burram horribilem, vocat vestem villis
densam, & hirtam. hinc compositum
reburrus, quod duplicem habet
significationem. nam valde hispi-
dum significat, ut simus, resimus. Isi-
dorus: reburrus, hispidus. reburrus nobis
etiam hodieque dicitur, homo horri-
dus & asper, tetricusque & visu tæ-
ter. Latini autem etiam reburrum po-
suere pro eo qui burrus non est, ut
reprobus dicitur, qui non est probus.
inde Glossæ veteres reburrum ἀνα-
φάλασθον interpretantur. reburrus,
ἀνάσσιλλος, ἀναφάλασθον. ita Græci
vocant eum qui capillos non habet,
qui calvus est. aliud porro baburrus, &
ab alia origine. Isidorus in Glossis:
baburrus, stultus. Glossæ nostræ: babur-
rus, stultus, ineptus. legendum in Glof-
sario vetere: baburra, ἀφρων, ἀνόητος,
μῆπιος. Græcum est, ὁ βαβύρρας,
hic baburra, & baburrus. Hesychius:
βαβύρρας, ὁ ἀφρομωρ. male apud
Hesychium, βαβύρρας. sed isthæc bur-
ræ sunt & quisquiliæ. satis igitur
burrarum, baburrarumque est.

1 Donati birri Canusini, Africanæ opes
in scena non prius visæ.] Quænam istæ
opes Africanæ? vix dubito quin le-
gendum sit ac distinguendum: donati
byrri Canusini, Africani, opes in scena
non prius visæ. vel, res in scena non prius
visæ.

CASAUBONUS.

2 Mimis & balatronibus deputarent.]

Egnatius legit, ballionibus. de qua voce
fatis ad Athenæum. sed aliter vete-
res libri, in quibus vel histrionibus exa-
ratum, vel ut in editis. vox balatrones
extat apud Festum.

SALMASIUS.

2 Mimis & balatronibus non deputa-
rent.] Egnatius legebat, ballionibus.
βαλλίονες Græce dicebantur velle-
nones ipsi, vel in domo lenonia me-
retricularum ministri. sic enim ap-
pellabant eos, qui meretricibus ad
lavandum aquam aggererent, vel eas
lavantes aqua perfunderent, ut me-
diastini solebant in balneis, quos
Græci ἀειχίτας aut ὠδραχίτας vo-
cant. Qui tale ministerium apud La-
tinos sustinebant, aquarii vel aqua-
rioli vocitabantur. Spartian. in Com-
modo: aquam gessit, ut lenonum minister.
id est, aquarius fuit. Festus: aquarioli
dicebantur mulierum impudicarum sordidi
adfecte. veteres Glossæ, ὠδραφῶγοι &
βαλανεῖα, & προνοδιόχρον, interpre-
tantur apud Plautum in Pœnulo me-
retricula de meretricularum lavatio-
ne ita verba facit:

Bina singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo operam dede-
runt:

Aggerundaque aqua duo sunt viri de-
fessi.

viri illi qui lavantibus meretricibus
aquam aggererent, aquarii proprie
dicti. falluntur qui in illo Plauti loco,
ab gerunda legunt pro aggerunda. sic
enim alibi loquitur, ut in Rudente:

— vepperi negotium,

Si quidem his ultero mihi aggerunda etiam
est aqua.

aquarii igitur iidem Latinis, qui
βαλλίονες Græcis. Axionicus Comi-
cus apud Athenæum:

Ο' Πυ.

& balatronibus deputarent. Habe, mi amice, meum munus, quod ego (ut sæpe dixi) ' non eloquentiæ causa, sed curiositatis, in lumen edidi: id præcipue agens ut

Ὁ Πυθόδωρος ἔτ' ἰσοβαλίαν.
 ἰσοβαλίαν in illo versu dicitur, *aque impetus* & *sclestus*, atque aliquis *ballio*. βαλλάδες etiam dicebantur. optima Glossæ: *Aquarioli*, βαλλάδες, utrumque autem, & βαλλίς, & βαλλίων, ἀπὸ τῆς βαίλλειν ὕδωρ, ab aqua jacienda & effundenda. eadem Glossæ: *aquarius*, ὕδρηχός, ὕδροφόρος. sic enim βαλλίς ἀπὸ τῆς βαίλλω, ut καὶ φαράγος, *comesitor* & *deglulator*, ἀπὸ τῆς φαράγω. Glossæ: *comesitor*, καὶ φαράγος. eadem: *bellus*, ἀσώτος, καὶ φαράγος. alibi: *deglutores*, καὶ φαράγος. bacariones etiam appellati isti aquarioli, à bacarione, quod vas erat genus aquarii, longiore manubrio. *irullam* quidam appellabant, inquit Festus. eo aquam in balneis hauriebant mediastini, quam super lavantes jactarent, & fundent, ad eos perfundendos & eluendos. hinc *bacariones* aquarioli dicti, qui hujusmodi munus obibant in domo lenonia, & lavantibus meretriculis ministrabant, in aqua aggerunda, & effundenda. Glossæ: *bacario*, *πυροδοάκην*. vas huic rei serviens in balneis, *δρύτεινα* Græce. Theophrastus in Ethicis characteribus, *ὡς ἀναγκαστίας* καὶ *βαΐνας ἀρύτειναι*, *βοών* τῆς *βαλανώως* αὐτὸς αὐτῆς καὶ *χάλας*, καὶ εἰπεῖν ὅτι λέγει Zenobius in explicatione proverbii, ἐμῶν τῶν βαλανῶσιν *παργιμίαι*, οἷον εἰ μῶν τῶν *Διφρονήσιν*. λέγει δὲ ὅταν ὁ βαλανῶς καθάρηται, καὶ ἑαυτῶν πρὸς λαμβάνῃ τῶν δρύτειναι καὶ *Διφρονή*. hoc idem vas aut simile, *δρύβαλλον* etiam dicebant. Pollux inter balnearia instrumenta recenset, *ἀσπίμιθον*, *πέλον*, *κρητὸν*, *δρύτειναι*, *δρύβαλλον*. *δρύβαλλον* ἀπὸ τῆς δρύειν καὶ βαίλλειν τὸ ὕδωρ, inde igitur &

βαλλάδες five βαλλίονες dicti. hinc etiam & *βάλλασπον* pro balneo. nam ἀπὸ τῆς βαίλλω, *paragoga* βαλλίζω & βαλλάζω. unde *βάλλασπον*. Iridori Glossæ & nostræ manuscriptæ: *ballastrum*, balineum. *ἄσπασσαι* ὕδωρ in balneis idem quod *ἄσπασσαι* λεῖται. quod opus faciebant balneatores. Alexander Trallianus: *μὴ ἄσπασσαι* λέγειται ἵς αὐτῶν, μήτε κινεῖται ἵς ὕδατος τὸ ὕδωρ. *ἄσπασσαι* in eodem significatu usurparunt. hinc οἱ *προσβαλλόμενοι*, qui lavantur, & quibus aqua *ἄσπασσαι* λεῖται. Græci *βασιλικῶν* interpretes, *argentum balneare*. cujus mentio leg. xxxi. D. de *anno* & *arg.* reddiderunt, ὅτι *ἄσπασσαι* λέγονται ἄργυρος καὶ *μεγαλειότης* λεγόμενοι, ἔτι *χρυσῶν* καὶ *κόσμιαι*, ἔτι *λίθοι*, ἔτι *ἰδίως* ἄσπασσαι, ἀλλ' ὅτι *ἄσπασσαι* λέγονται ἄργυρος. ita enim ibi veteres libri legunt, ut etiam notavit doctissimus noster Labbæus. nec assentior principi jurisconsulto, qui emendabat, ὅτι *ἄσπασσαι* λέγονται ἄργυρος. Ceterum hoc loco *ballionibus* scribi pro *balatronibus*, non probem, nisi id fiat ex auctoritate veteris alicujus exemplaris. vetus & princeps editio habet scriptum: *latronibus*. sed *balatronibus* retinendum. sic enim *mimos* & *balatrones* junxit, ut Horatius *mimas* & *balatrones*:

Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne.

qua de voce nos plura in nostro Etymologico. nam docti homines, qua veteres qua recentes, in ea exponenda ac deducenda nugantur.

CASAUBONUS.

[Non eloquentiæ causa, sed curiositatis.] Πολυμαθείας & eruditionis ut non semel exposuimus.

ut si quis eloquens vellet facta principum referare, materiam non requireret, habiturus meos libellos ministros eloquii. ¹ Te quæso sis contentus, ² nosque sic voluisse scribere meliùs quam potuisse, contendas.

¹ *Te quæso sis contentus : nosque sic voluisse scribere, meliusque potuisse contendas.*] Nos quoque, Lector candide, te quæsumus, quicquid hoc est operæ, quod ad istorum auctorum lucem contulimus, æquus ac *ἰσὺς ἰσμεν* accipias : credasque de nobis, non quod Vopiscus de se credi postulat, sic voluisse scribere, potuisse melius : sed persuadeas tibi, cum sit oppido exiguum illud omne quod in literis possumus, augendæ tamen rei literariæ, & juventutis *φιλομαθῆς* studiis commodandi, infinitam quandam inesse nobis cupiditatem. hæc sola scribendi causâ nobis & fuit hætenus, & porro semper erit. Nunc igitur hac cura defuncti, ad aliam transibimus cum benigno & propitio numine.

SALMASIUS.

² *Nosque voluisse scribere melius quam*

potuisse contendas.] Sic edi curavimus, cum omnes retro editiones, etiam illa Casauboniana omnium facile optima, vulgo præferrent : *nosque sic voluisse scribere, meliusque potuisse contendas.* quæ verba sic concepta contrariam Vopisci menti sententiam aperte continebant. Te quoque quæso lector, ut contentus sis, & nobis in his juvenilibus Notis, melius commentandi potestatem potius quam voluntatem defuisse contendas : dum tamen etiam scias, tibi non esse desperandum, fore ut aliquando & majora audeamus, & meliora possimus, nec in hoc tantum litterarum genere, si modo nobis Deus ad ea quæ paramus, aut parata habemus, peragenda vitam longiorem largiri dignatus fuerit, ac labori conatibusque nostris secundus adspiraverit. interim his fruere.

F I N I S.